

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนากระบวนการนิเทศทางไกลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 ผู้วิจัยได้ศึกษา แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แยกเป็นหัวข้อดังนี้

1. การนิเทศการศึกษา

- 1.1 ความหมายของการนิเทศการศึกษา
- 1.2 ความจำเป็นในการนิเทศการศึกษา
- 1.3 จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา
- 1.4 กิจกรรมการนิเทศการศึกษา
- 1.5 ปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา

2. การสอนทางไกล และการฝึกอบรมผ่านอินเทอร์เน็ต

- 2.1 ระบบการสอนทางไกล
- 2.2 การฝึกอบรมผ่านอินเทอร์เน็ต

3. การนิเทศทางไกล

- 3.1 ความหมายของการนิเทศทางไกล
- 3.2 วัตถุประสงค์ของการนิเทศทางไกล
- 3.3 หลักการนิเทศทางไกล
- 3.4 กระบวนการนิเทศทางไกล

4. การวิจัยและพัฒนา (Research and Development)

- 4.1 ความหมายของการวิจัยและพัฒนา
- 4.2 กระบวนการวิจัยและพัฒนา
- 4.3 การวิจัยและพัฒนาทางการศึกษา

5. คุณภาพการศึกษา

- 5.1 ความหมายของคุณภาพการศึกษา
- 5.2 คุณภาพการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
- 5.3 หลักการสำคัญของคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

6. บริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1

6.1 สภาพทั่วไปของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1

6.2 บทบาทหน้าที่และภารกิจของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

การนิเทศการศึกษา

การวิจัย เรื่อง การพัฒนากระบวนการนิเทศทางไกลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 หลักการ แนวคิดที่ผู้วิจัย ได้ ศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

1. ความหมายของการนิเทศการศึกษา

การนิเทศมีความหมายกว้างขวางและแตกต่างกันไปตามความรู้ ประสบการณ์ ทักษะ และแนวความคิดของนักการศึกษา ทั้งนี้โดยหลักแล้วศึกษานิเทศก์จะมีบทบาทและ หน้าที่ในการนิเทศการศึกษาโดยตรง ส่วนในวิทยาลัยหรือ โรงเรียนจะมีผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งหรือ ผู้บริหาร โรงเรียนทำหน้าที่เป็นผู้นิเทศ การนิเทศการศึกษา ประกอบด้วยคำสองคำ คือ การนิเทศ (Supervision) และการศึกษา (Education) ซึ่งคำว่า นิเทศ (To supervise) แปลว่า ช่วยเหลือ แนะนำ หรือปรับปรุง ตามรูปศัพท์จากพจนานุกรม หมายถึง การชี้แจง การแสดง การจำแนก (ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์. 2548 : 13-14) นอกจากนี้จากการศึกษาพบว่า มีนักวิชาการหลายท่าน ได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษา ซึ่งมีหลายลักษณะแตกต่างกันไปตามจุดมุ่งหมายและแนวทางการจัดการศึกษา ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอ โดยสังเขปดังนี้

สำหรับนักวิชาการต่างประเทศ กล่าวว่า การนิเทศการศึกษาคือเป็นการดำเนินงาน การนิเทศ ที่ปฏิบัตินอกห้องเรียนเป็นการระบุถึงงานต่าง ๆ เช่น การเขียน การแก้ไขหลักสูตร การเตรียมพัฒนา กระบวนการและเครื่องมือสำหรับรายงานการเรียนของนักเรียนต่อผู้ปกครอง และความเกี่ยวข้องกว้าง ๆ เช่น การวัดผลประเมินผลของโปรแกรมการศึกษาทั้งหมดใน โรงเรียน (Cogan. 1978 : 9) เป็นหน้าที่ของทางโรงเรียนที่จะต้องปรับปรุงการสอน รวมทั้ง การให้ความช่วยเหลือ โดยตรงกับครู (Direct Assistance to Teacher) การพัฒนาหลักสูตร (Curriculum Development) การให้บริการเสริมวิชาการ (In-service Training) การพัฒนา กลุ่ม (Group Development) และการสนับสนุนให้ครูทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงการสอนให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น (Carl D. Glickman. 1985 ; อ้างถึงใน สุทธนู ศรีไสย์. 2549 : 3) เป็นการพัฒนาปรับปรุงการเรียนการสอนให้เหมาะกับสถานการณ์

และส่งผลสะท้อนต่อการพัฒนานักเรียน (Marks and Others. 1978 : 91-95) เป็นลักษณะงานที่มอบหมายให้ครูหรือผู้นิเทศที่จะกระตุ้นให้ครู หรือครูแนะแนว ในโรงเรียน ให้มีการพัฒนาในการที่จะนำวิธีการสอน สื่อการเรียนการสอนมาใช้โดยเน้นถึงทักษะในการคิดต่อสื่อในการนิเทศ ปัจจุบันการนิเทศได้พยายามที่จะช่วยเหลือครู แก้ปัญหา ช่วยเหลือครูในด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสร้างบรรยากาศที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน (Goldhammer, Anderson and Krajewski. 1980 : 13) เป็นงานและหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงการเรียนการสอน ซึ่งเป็นการสอนในเรื่องหลักสูตร การจัดครูเข้าสอน การจัดสื่อการสอน สิ่งอำนวยความสะดวกการเตรียมและพัฒนาครูรวมทั้งการประเมินผลการเรียนการสอน (Glickman and others. 1990 : 6) ส่วนไคเรกทอรีปริญญา เว็บบการศึกษ (2011 : ออนไลน์) กล่าวว่า นิเทศการศึกษาเป็นคำที่ใช้ในการระบุหน้าที่การทำงานของคณาจารย์ในการบริหารการศึกษา นิเทศการศึกษาให้แน่ใจว่าสถาบันการศึกษาดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและอยู่ในข้อกำหนดของกฎหมายและกฎระเบียบ จุดประสงค์ของข้อมูลนี้ก็คือเพื่อให้แน่ใจว่าครูและอาจารย์อื่น ๆ จะทำในสิ่งที่พวกเขาควรจะทำและที่นักเรียนจะได้รับการศึกษาที่ดีที่สุดที่เป็นไปได้

ส่วนนักวิชาการไทยได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาว่า เป็นการช่วยเหลือแนะนำ ให้การสนับสนุน ให้ความร่วมมือในการดำเนินการนิเทศและสนับสนุนภาคปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการศึกษาดำเนินไปอย่างมีคุณภาพ (เป็นกระบวนการชี้แนะแนะนำ และให้ความร่วมมือต่อกิจกรรมของครู ในการปรับปรุงการเรียนการสอน เพื่อให้บรรลุผลตามจุดหมายที่วางไว้ (กิติมา ปรีดีคิดถ. 2542 : 262) เป็นกระบวนการในการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้รับการนิเทศเกิดการ พัฒนา มีผลให้ผู้เรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น (เขาวพา เตชะคุปต์. 2542 : 86) เป็นกระบวนการพัฒนาการเรียนการสอน ให้ดีขึ้นและเป็นการร่วมมือกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ (จารี มณีศรี. 2542 : 22) เป็นการให้คำปรึกษาชี้แนะและให้ความช่วยเหลือต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู เพื่อพัฒนาการศึกษาให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามเกณฑ์ที่ได้วางไว้ (เมตต์ เมตต์การุณจิต. 2543 : 55) เป็นกระบวนการบริหารการศึกษาที่จัดดำเนินการใน โรงเรียน โดยบุคลากรใน โรงเรียนเป็นหลัก ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหาร โรงเรียน คณะครูอาจารย์และบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาใน โรงเรียนเพื่อพัฒนา คุณภาพการศึกษาในโรงเรียน โดยตรง (วัชรรา เล่าเรียนดี. 2545 : 130) เป็นความพยายามอย่างหนึ่งในหลาย ๆ อย่างที่จะช่วยส่งเสริมให้การศึกษาที่มีคุณภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2546 : 2) เป็นกระบวนการของการทำงานกับครูเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน ในชั้นเรียน เพื่อให้มีประสิทธิภาพ

ผู้นิเทศต้องใช้ความรู้ของการจัดองค์การ ภาวะผู้นำการสื่อความหมายและหลักการสอน ในขณะที่ทำงานกับครูในชั้นเรียนและปรับปรุงการเรียนการสอน โดยการเพิ่มผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน (ชาญชัย อาจินสมาจาร. 2547 ก : 7) และเป็นการดำเนินการใด ๆ ที่ทำให้ครูมีความพึงพอใจ และมีกำลังใจ ที่จะพัฒนาการจัดการเรียนการสอน และพัฒนาการดำเนินงานใด ๆ ของโรงเรียน ให้เป็นไปตามมาตรฐานพัฒนาคุณภาพของบุคลากรให้สูงขึ้นและรักษาไว้ จนส่งผลให้โรงเรียนเป็นที่ยอมรับของผู้รับประโยชน์ จากโรงเรียนทุกฝ่าย อีกทั้งผ่านการประเมินทั้งภายในและภายนอก (ซัด บุญญา. 2552 : 1-2)

สรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง ความร่วมมือกันทำงานของบุคลากรทางการศึกษาในการปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอน โดยการช่วยเหลือ การชี้แจง การแสดง หรือการแนะนำเกี่ยวกับการสอน การวางแผน การปรึกษาหารือร่วมกัน และการอบรม เพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนอันจะส่งผลให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

2. ความจำเป็นในการนิเทศการศึกษา

การนิเทศเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับหน่วยงานทุกระดับ ทั้งนี้เพราะเมื่อเวลาเปลี่ยนไปสภาพแวดล้อมต่าง ๆ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับงานที่ต้องปฏิบัติย่อมหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงไปด้วย การจัดการศึกษาก็เช่นเดียวกันจำเป็นต้องมีการนิเทศ ดังนั้นการนิเทศการศึกษาจึงมีความสำคัญและจำเป็นหลายประการ ดังต่อไปนี้

อดัมส์ และดิกกี (Adams and Dickey. 1953 : 22-41) กล่าวว่า iva การนิเทศการศึกษา เป็นการช่วยให้ครูก้นหาและรู้วิธีการทำงานด้วยตนเอง รู้จักแยกแยะ วิเคราะห์ปัญหาของตนเอง โดยช่วยให้ครู้รู้ว่าอะไรที่เป็นปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ และหาวิธีแก้ปัญหานั้นได้อย่างไร รู้สึกมั่นคงในอาชีพ ให้คุ้นเคยกับแหล่งวิทยาการ สามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอนได้ให้ชุมชนเข้าใจแผนการศึกษาของโรงเรียน และเข้าร่วมสนับสนุนพัฒนาโรงเรียน และเข้าใจถึงปรัชญาและความต้องการทางการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2548 : 20) ที่กล่าวว่า การนิเทศการศึกษาจะช่วยให้เกิดผลดีในการดำเนินงานของโรงเรียนหลายประการ เช่น เป็นการมุ่งปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนในโรงเรียนให้ เป็นไปเพื่อการพัฒนาวิชาชีพครู โดยการให้ข้อมูลแก่ครูในด้านการสอน เพื่อครูจะได้ใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการเรียนการสอนของตนและช่วยให้ครู้ได้พัฒนาความรู้ความสามารถในด้านการสอน นอกจากนั้นยังช่วยส่งเสริมและพัฒนาวิชาชีพการสอนของครู เพื่อพัฒนาคุณภาพของนักเรียนและส่งเสริมคุณภาพงานวิชาการของโรงเรียน เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ

แก่นุคลิกภาพที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการสอน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องในการทำงานร่วมกัน ดังนั้นในการดำเนินการนิเทศการศึกษา จำเป็นต้องมีจุดมุ่งหมาย ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุตามที่ต้องการ เช่นเดียวกับ ชารี มณีศรี (2542 : 201-202) กล่าวว่า ครูควิมีใช้ผู้สอนดี มีความรู้ ประพฤติดีเท่านั้น หากแต่ยังต้องบริหารเวลาเพื่อสังคม ชุมชน พัฒนาบุคลากรในโรงเรียน การช่วยเหลือกันและกัน การนิเทศเพื่อให้พัฒนาตนเอง โดยการประสาน การนิเทศภายนอกและภายใน นิเทศให้โรงเรียนสามารถพัฒนาตนเอง ได้อย่างต่อเนื่อง และเป็นระบบ ส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้า วิจัยร่วม นอกจากนี้ สิทธิพร นิยมศรีสมศักดิ์ (2546 : 19) ยังพบว่า ความสำคัญและความจำเป็นในการนิเทศการศึกษา คือ การช่วยเหลือบุคลากรทางการศึกษา โดยเฉพาะครูผู้สอนให้ปฏิบัติงานอย่างมีความสุข และมีประสิทธิผล ปัจจุบันการนิเทศการศึกษามีความจำเป็นเพราะเหตุปัจจัยทางด้านการเปลี่ยนแปลง ของสิ่งแวดล้อมทางการศึกษา และการยอมรับศาสตร์การนิเทศการศึกษาระดับสากลว่ามีความจำเป็นต่อการจัดการศึกษา หรือการจัดการเรียนการสอน ตามหลักวิชาชีพครู

สรุปได้ว่า จากสภาพสังคมที่เปลี่ยนไปทุกขณะ การศึกษาจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลง ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมอยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ จึงจำเป็นต้องมีการควบคุมดูแลด้วยระบบการนิเทศการศึกษา การศึกษาเป็นกิจกรรมที่ซับซ้อน จำเป็นที่จะต้องมีการนิเทศเพื่อเป็นการให้บริการแก่ครูที่มีความสามารถต่างกัน การนิเทศการศึกษานี้เป็นงานที่มีความจำเป็นต่อความเจริญงอกงามของครู แม้ว่าครู จะได้รับการฝึกฝนมาอย่างดีแล้วก็ตาม แต่ครูก็ต้องปรับปรุงฝึกฝนตนเองอยู่เสมอ ในขณะที่ทำงานในสถานการณ์จริง การนิเทศการศึกษา มีความจำเป็นต่อการช่วยเหลือครู ในการเตรียม การจัดกิจกรรม การนิเทศการศึกษามีความจำเป็นต่อการทำให้ครูเป็นบุคคลที่ทันสมัยอยู่เสมอ ด้วยเหตุผลความจำเป็นดังกล่าวข้างต้น ผู้มีหน้าที่นิเทศจึงต้องจัดดำเนินการ เพื่อช่วยเหลือครูให้มีความสามารถในการปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ทำให้ครูก้าวทันโลกที่กำลังเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนอย่างเต็มที่

3. จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา

มีนักวิชาการหลายท่าน ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา อย่างเช่น Gwynn (1974 : 27-33) ได้กำหนดจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ว่า เพื่อช่วยเหลือครูให้เข้าใจเด็กมากขึ้น ช่วยพัฒนาครูให้รู้สึกว่าคุณเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะเป็นที่ยอมรับของผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน ช่วยเหลือครูในการจัดหาและเลือกสื่อการสอน ช่วยเหลือครูในการปรับปรุงวิธีการสอน ช่วยสร้างลักษณะความเป็นผู้นำให้แก่ครู โดยการเอา

ความสามารถพิเศษของครูแต่ละคนมาช่วยเหลือครูคนอื่น ๆ ช่วยเหลือครูในการประเมินผล การเรียน ช่วยกระตุ้นครูให้รู้จักประเมินผลการทำงานและความก้าวหน้าของตน ช่วยให้ครูมีความรู้สึกรู้ว่าได้รับผลสำเร็จ มีความมั่นคงและความปลอดภัยในการทำงาน ช่วยกระตุ้นให้ครูร่วมมือกันในการปรับปรุงหลักสูตรเพื่อนำไปใช้ได้อย่างเหมาะสม และเพื่อประชาสัมพันธ์การทำงานและความก้าวหน้าของโรงเรียนแก่ชุมชน มารุคและคนอื่น ๆ (Marks and Others. 1978 : 93) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายการนิเทศการศึกษา ว่าเป็นการช่วยให้คณะครูมองเห็นเป้าหมายของการศึกษาชัดเจนขึ้น และผู้ที่ทำงานเกี่ยวกับการนิเทศในระดับการศึกษาแต่ละคนเห็นบทบาทของผู้นิเทศที่จะทำงานให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายเหล่านั้นได้ ช่วยครูที่มองเห็นปัญหาและความต้องการของเด็กและเยาวชนได้ชัดเจนมากขึ้น ในภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย ส่งเสริมให้เกิดการปรับปรุงโรงเรียนและกิจกรรมต่าง ๆ ของภาวะผู้นำดังกล่าว ทำให้เกิดความสัมพันธ์ร่วมมือกันอย่างราบรื่น กระตุ้นให้เกิดการทำงานเป็นหมู่คณะเพื่อให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย สร้างขวัญกำลังใจของกลุ่มและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของครูแต่ละคนอย่างเหมาะสมกับงานที่มอบหมายนั้น สนับสนุน ให้ครูได้พัฒนาความสามารถ ของตน ช่วยครูในการพัฒนาความสามารถในการสอน ให้สูงขึ้น ช่วยครูใหม่ให้เข้ากับระบบ โรงเรียนได้ ประเมินผลการทำงานของครู โดยดูความเจริญงอกงาม ของเด็กกับเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ ช่วยเหลือครูหาสาเหตุและแก้ปัญหา อุปสรรคในการเรียน ของนักเรียน ให้ชุมชนได้เข้าใจถึงแผนการเรียนการสอนของโรงเรียน และ ปกป้องคณะครูให้พ้นจากข้อเรียกร้องที่ไม่มีเหตุผล ไม่ยุติธรรม และการวิพากษ์วิจารณ์ที่ไม่เป็นธรรม ส่วน Adams and Dickey (1953 : 22-41) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา ไว้ว่า เป็น ไปเพื่อช่วยครูให้รู้จักทำงานด้วยตัวของ ตัวเอง (Self - Directive) รู้จักแยกแยะและวิเคราะห์ปัญหาของตนเอง (Isolate and analyze their problems) รู้สึกมั่นคงและปลอดภัย และพัฒนาความเชื่อมั่น ในการ ใช้ความสามารถแก้ปัญหา ต่าง ๆ (Security and develops confidence in their ability to solve problems) ค้นเคยกับแหล่ง วิชาการ ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ (Sources of aid in solving their problems) ให้ชุมชนเข้าใจถึง แผนการเรียนการสอนของโรงเรียน (Interpret the school program to the community) และช่วย ให้ครูพัฒนาแนวความคิดและเข้าใจถึงปรัชญาการศึกษาอย่างถ่องแท้ (Strives to develop with teacher a sound education philosophy)

นอกจากนั้น สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 51) ได้ กำหนดความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ว่า เป็นการส่งเสริมหรือสนับสนุนหรือให้ ความช่วยเหลือครูในโรงเรียนให้ประสบผลสำเร็จในการปฏิบัติงานตามภารกิจหลักคือการสอน หรือการเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนทุกด้านทั้งทางร่างกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และ สังคม ให้เต็มตามวัยและตามศักยภาพ โดยความร่วมมือของบุคลากรใน โรงเรียน ส่วนปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์(2548 : 20) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการนิเทศไว้ว่าเป็นการมุ่งปรับปรุงและ

พัฒนาการเรียนการสอนในโรงเรียน เพื่อ 1) การพัฒนาวิชาชีพครู ได้แก่การนิเทศการสอนให้ข้อมูลแก่ครูในด้านการสอน เพื่อครูจะได้ใช้เป็นแนวทาง ในการปรับปรุงการสอนของตนเอง การนิเทศการสอน ช่วยให้ครูได้พัฒนาความรู้ความสามารถด้านการสอน และการนิเทศการสอนช่วยส่งเสริมและพัฒนาวิชาชีพการสอนของครู 2) เพื่อพัฒนาคุณภาพของนักเรียน ได้แก่ปรับปรุงคุณภาพของการเรียนการสอนในโรงเรียนเพื่อคุณภาพของนักเรียน และส่งเสริมประสิทธิภาพงานวิชาการในโรงเรียน 3) เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจแก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการสอน และ 4) เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องในการทำงานร่วมกัน สำหรับสุทธนู ศรีไสย์ (2549 : 7-9) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการนิเทศไว้ว่า 1) ช่วยให้ครูมีความเชื่อมั่นในตนเอง ถ้าครูยังคงมีความสนใจเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ในห้องเรียน ครูก็จะทำหน้าที่ได้สมบูรณ์แบบและจะมีความเข้มแข็งในการปฏิบัติงานทุกด้าน 2) สนับสนุนให้ครูสามารถประเมินผลการทำงานได้ด้วยตนเอง ครูมองเห็นด้วยตนเองว่า ตนเองนั้นประสบผลสำเร็จในการสอนได้มากน้อยเพียงใด และการปฏิบัติงานภายในโรงเรียนของครู ส่วนมากจะเกี่ยวข้องอยู่กับวิธีการควบคุมมากกว่าการจัดการ ดังนั้นในการควบคุมสิ่งใดโดยเฉพาะอย่างยิ่งในห้องเรียนจะต้องมีอำนาจอย่างแท้จริง จึงจะสามารถควบคุมสิ่งนั้นได้เหมาะสมกับสถานการณ์และสามารถมองเห็นความสามารถของตนเองได้อย่างชัดเจน 3) ช่วยให้ครูได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ครูผู้สอนแต่ละคนสามารถสังเกตการทำงานหรือการสอนของครูคนอื่น ๆ เพื่อปรับปรุงการสอนของตน นอกจากนี้ จะมีการแลกเปลี่ยนวัสดุอุปกรณ์การสอน และรับเอาวิธีการสอนใหม่ ๆ จากครูคนอื่น ไปทดลองใช้ รวมทั้งเรียนรู้วิธีการช่วยเหลือให้การสนับสนุนแก่ครูคนอื่น ๆ ด้วย 4) ช่วยกระตุ้นครูให้มีการวางแผนจัดทำจุดมุ่งหมายและแนวปฏิบัติไปพร้อม ๆ กัน ครูแต่ละคนสามารถให้ความช่วยเหลือเพื่อนครูด้วยกันตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาการสอนอย่างกว้าง ๆ ภายในโรงเรียน การวางแผนฝึก หรือให้บริการเสริมวิชาการ การพัฒนาหลักสูตร และการกระตุ้นให้ครูผู้สอนทำงานวิจัยเกี่ยวกับชั้นเรียน รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานของครูกับกลุ่ม จะชี้ให้เห็นความสามารถในการควบคุมและจัดการ ความน่าเชื่อถือ และความเป็นนักวิชาการของครูคนนั้น ได้เป็นอย่างดี และ 5) เป็นกระบวนการที่ทำให้ทลายความสามารถของครูให้มีความคิดเชิงนามธรรมสูงขึ้นในขณะที่ปฏิบัติงาน ครูผู้สอนจะได้รับข้อมูลย้อนกลับซึ่งเป็นผลมาจากการประเมินผล ข้อมูลเหล่านี้จะสะท้อนให้เห็นข้อดีและข้อเสียของการปฏิบัติงาน รวมทั้งแนวคิดหลายแนวทาง ซึ่งจะใช้เปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งวิธีการดังกล่าวจะเป็นวิธีการหนึ่งที่จะทำลายและช่วยพัฒนาแนวคิดเชิงนามธรรม (Abstract Thinking) ของครูให้สูงขึ้นอีกด้วย

จากแนวความคิดที่กล่าวมานี้ พอสรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา คือมุ่งที่จะช่วยเหลือและประสานงานเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการสอนของครู ส่งเสริมพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน โดยการทำงานร่วมกันของบุคลากรทุกคนในโรงเรียน ทุกคนมีเป้าหมายร่วมกันคือ ผลการจัดการศึกษาของโรงเรียนมีประสิทธิภาพ และนักเรียนทุกคน

มีคุณภาพ ซึ่งมีประเด็นที่สำคัญ ได้แก่ ช่วยสร้างคุณลักษณะแห่งความเป็นผู้นำให้แก่ครู ช่วยส่งเสริมขวัญกำลังใจของครูให้อยู่ในสภาพที่ดีและเข้มแข็ง รวมหมู่คณะได้ ช่วยให้ครูพัฒนาการสอนของตน โดยมีคำแนะนำ ช่วยฝึกครูใหม่ให้เข้าใจงานในโรงเรียนและงานของอาชีพครู ช่วยให้ครูรู้จักค้นหาอุปสรรคในการเรียนรู้ของเด็ก ช่วยในด้านประชาสัมพันธ์ถึงความเคลื่อนไหวของการศึกษาที่โรงเรียนในท้องถิ่น ได้จัดดำเนินการ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ปกครองเข้าใจเด็กแต่ละคน และช่วยครูวางแผนการสอนให้เหมาะสม

4. กิจกรรมการนิเทศการศึกษา

บทบาทของผู้นิเทศ ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ศึกษานิเทศก์ หรืออาจารย์ที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่นิเทศ ต้องมีความสามารถ รู้เทคนิคการนิเทศการสอน ผู้นิเทศควรมีความรู้ในศาสตร์และศิลป์ของการสอน ศาสตร์ของการสอนนั้น ประกอบด้วย ความรู้ความเข้าใจในองค์ประกอบของการสอนและการจัดการเรียนการสอน ส่วนศิลป์ของการสอนคือการรู้จักและเลือกใช้กิจกรรมการสอนให้เหมาะสมกับลักษณะของผู้รับการนิเทศ เวลาที่ใช้ในการนิเทศ ขนาดของกลุ่มผู้รับการนิเทศ ตลอดจนการเลือกใช้กิจกรรมที่นำมาใช้ในการนิเทศ ซึ่ง แฮร์ริส (Harris, 1985 ; อ้างถึงใน ปรียาพร อนุตร โรจน์, 2548 : 86-98) ได้รวบรวมกิจกรรมการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

4.1 การบรรยาย (Lecture) ผู้นิเทศก์จะมีบทบาทมากที่สุด โดยผู้นิเทศเป็นผู้เล่าพูดอธิบายถึงเนื้อหาสาระวิชาต่าง ๆ ให้ผู้รับการนิเทศฟัง โดยที่ผู้รับการนิเทศ จะฟัง จดบันทึกสิ่งที่ได้จากการบรรยาย กิจกรรมนี้เป็นแบบที่เก่าที่สุดแบบหนึ่งในการให้การศึกษาอบรม การประชาสัมพันธ์และการปฐมนิเทศครูใหม่ โดยความหมายแล้ว การบรรยายเป็นการพูดโดยตลอด บางครั้งต้องการแสดงท่าทางประกอบ ซึ่งทำให้การบรรยายได้ผลยิ่งขึ้น เพราะฉะนั้นการบรรยายจึงเป็นทั้งการแสดงภาพประกอบและแสดงท่าทางประกอบด้วย

การบรรยายเหมาะกับการถ่ายทอดความรู้ ใช้กับกลุ่มขนาดใดก็ได้ การบรรยายโดยให้ภาพประกอบกับกลุ่มขนาดเล็ก แต่ถ้ามีเครื่องมือเครื่องใช้เกี่ยวกับการถ่ายภาพประกอบก็อาจให้กลุ่มใหญ่ ๆ เลขก็ได้ การบรรยายจะใช้กับการประชุมปรึกษาหารือ สถาบัน ราชวิชา และการเรียนเป็นกลุ่มเมื่อรวมกิจกรรมกลุ่มเล็ก ๆ ซึ่งให้ประสบการณ์มากกว่า กิจกรรมการบรรยายจะเป็นการประหยัดเวลา ไม่เหมือนกับกิจกรรมอื่น ๆ ได้มีการโต้เถียงเกี่ยวกับการใช้การบรรยายมากในระยะหนึ่ง โดยหลักการแล้ว เพราะว่าความพยายามที่จะใช้การบรรยายเพื่อจะเปลี่ยนเจตคติ พฤติกรรมและค่านิยมไม่ประสบผลสำเร็จ โดยสรุปการบรรยายเป็นวิธีการเหมาะสมที่สุดในการถ่ายทอดความรู้ที่มีประสิทธิภาพต่อกลุ่มใหญ่การ

ระดมสมอง (Brain-storming) เป็นกิจกรรมการประชุมอย่างหนึ่งซึ่งเป็นการรวมเอากำลังความคิดระดมสมองร่วมกัน บุคคลที่เข้าประชุมควรจะเป็นผู้มีความรู้และใจกว้างพอที่จะรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วย ลักษณะของกลุ่มที่ประชุมอาจเป็นกลุ่มใหญ่หรือเล็กก็ได้ คุณภาพของความคิดขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถของบุคคลผู้เข้าร่วมกลุ่ม ความคิดจะต้องได้รับการพิจารณาาร่วมกัน ซึ่งจะเป็นที่ยอมรับของกลุ่มหรือไม่ก็ตาม แต่จะไม่มี การตัดสินว่าถูกหรือผิด วิธีการประชุมแบบนี้จะได้ประสพการณ์น้อย เพราะเป็นการประชุมลึกลงไปในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แต่สิ่งที่จะเกิดขึ้นคือ ผู้เข้าร่วมประชุมจะได้รับความรู้จากการประชุม

4.1.1 ข้อดีของกิจกรรมการบรรยาย คือ การบรรยายที่มีจุดมุ่งหมายในด้านความรู้ความเข้าใจ สามารถใช้กับคนจำนวนมากโดยใช้อุปกรณ์น้อย แต่ให้ความรู้มาก สามารถปรับเนื้อหาได้ตรงกับความสนใจ ความสามารถของผู้รับการนิเทศได้

4.1.2 ข้อเสียของกิจกรรมการบรรยาย ถ้าผู้นิเทศเตรียมตัวไม่ดี ผู้รับการนิเทศก็จะไม่ได้เนื้อหาความรู้ที่ดี บางครั้งถ้าผู้นิเทศพูดเร็ว อธิบายไม่ชัดเจน ไม่เร้าความสนใจก็จะไม่ได้ผลเท่าที่ควร ผู้รับการนิเทศมีความใกล้ชิดกับผู้นิเทศน้อย

4.1.3 เทคนิคการบรรยาย ผู้นิเทศต้องเตรียมเนื้อหาที่จะสอนอย่างดี และในระหว่างการดำเนินการบรรยาย มีเทคนิคดังนี้

- 1) ควรเตรียมเนื้อหาที่จะบรรยายมาแล้วอย่างดี
- 2) ควรใช้น้ำเสียงและท่าทางที่เร้าใจ
- 3) ควรตั้งคำถามระหว่างการบรรยาย
- 4) ควรมีการเขียนกระดาน แผ่นใสระหว่างการบรรยาย
- 5) ควรใช้สื่อและอุปกรณ์การสอนช่วย
- 6) ควรเปิดโอกาสให้ซักถามสิ่งที่ไม่เข้าใจ
- 7) ควรจะได้สรุปบทบรรยาย

4.2 การบรรยายแบบใช้โสตทัศนูปกรณ์ ซึ่งเป็นการบรรยายที่ใช้โสตทัศนูปกรณ์ช่วย เช่น แผ่นใส สไลด์ แผนภูมิ และสื่อจากโสตทัศนูปกรณ์อื่น ๆ กิจกรรมการบรรยายนี้มีจุดมุ่งหมายให้ผู้รับการนิเทศได้ฟังและได้เห็นไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งผู้รับการนิเทศจะได้ความรู้ความเข้าใจเช่นเดียวกับการบรรยายโดยทั่วไป การบรรยายในปัจจุบันนิยมบรรยายโดยใช้โสตทัศนูปกรณ์

4.3 การประชุมสัมมนา เป็นกิจกรรมที่สามารถจัดเป็นกลุ่มใหญ่ คัดแปลงจากการบรรยาย โดยใช้ผู้บรรยายหลายคน และผู้ฟังมีส่วนร่วมในการอภิปรายแสดงความคิดเห็นด้วย

ผู้บรรยายสามารถเสนอเป็นบทความ บทวิเคราะห์ ผลการวิจัยต่อผู้ฟังเป็นจำนวนมาก ขณะเดียวกัน ผู้ฟังก็มีส่วนร่วม โดยการซักถาม ตลอดจนแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม

4.4 การใช้ภาพยนตร์หรือโทรทัศน์ (Film or T.V.) การนิเทศการสอนด้วย ภาพยนตร์หรือโทรทัศน์ หรือ โสตทัศนูปกรณ์อื่น ๆ เป็นกิจกรรมที่ให้ผลเด่นชัด ที่พึงกระทำให้ บรรลุเป้าหมายในการนิเทศ ส่วนมากมักใช้ฟิล์ม 16 มม. เป็นเสียงในฟิล์ม ส่วนโทรทัศน์ที่ใช้ วงจรปิดเพื่อการศึกษา กำลังเป็นที่นิยมใช้กันอย่าง ได้ผลดี

การจัดกิจกรรมการนิเทศแบบนี้ เพื่อเป็นการบรรยาย หลังจากใช้ภาพยนตร์ หรือโทรทัศน์แล้ว ถ้าเป็นกลุ่มใหญ่ก็ให้แบ่งเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ฟิล์ม 16 มม. นี้ มีคุณค่าพิเศษคือ ใช้ ตอนใดก็ได้ อยากจะดูตอนใดซ้ำก็ได้ หรือจะหยุดฟิล์มก็ได้ หรืออยากหมุนฟิล์มกลับดูใหม่ อีก ครั้งก็ได้ การใช้ฟิล์มนี้ทำให้เกิดความคิดในการแก้ปัญหาได้ ภาพยนตร์เงียบ ได้ถูกนำมาใช้ใน ชั้นเรียนของนักเรียนฝึกหัดครูเพื่อจะวินิจฉัยท่าทีของนักเรียนฝึกหัดครูที่มีต่อเด็ก เพื่อกระตุ้น ให้ ผู้ดูแลการอภิปราย การใช้โทรทัศน์เพื่อวัตถุประสงค์ในการนิเทศ มีแนวโน้มที่จะประสบ ผลสำเร็จได้ดี

4.5 การฟังจากเทป วิทยุ และการบันทึกเสียง กิจกรรมนี้เป็นการใช้เสียง เพื่อเสนอ ความคิดเห็นทั้งกับกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็ก เพื่อพัฒนาความเข้าใจ และทักษะของผู้รับการนิเทศ การ ใช้เทปบันทึกเสียงเหมาะกับการอภิปราย บทบาทสมมติ และการฝึกการฟังและการพูด บางครั้งก็ใช้ เป็นการบันทึกการสัมภาษณ์หรือการเยี่ยมห้องเรียน เพื่อบันทึกเสียงที่ครูสอน และนำมาเปิดฟัง ภายหลัง เพื่อการปรับปรุงและแก้ไขข้อบกพร่อง เพื่อช่วยให้ครูอาจารย์ได้เข้าใจพฤติกรรม การ ฝึกอบรม โดยการ ใช้เทปบันทึกเสียงมีประโยชน์มากสำหรับกิจกรรมการฝึกอบรม โดยการ สัมภาษณ์ การสอนแบบจุดภาค และการใช้การวิเคราะห์ตนเองเหมาะสำหรับการใช้วีดีโอเทป แต่การใช้เทปก็ช่วยได้ เนื่องจากความสะดวกสบายในการพกพาและราคาพอสมควร

4.6 นิทรรศการเกี่ยวกับวัสดุและอุปกรณ์ (Exhibition) กิจกรรมช่วยในด้าน การพัฒนาสื่อการสอน การจัดนิทรรศการจะทำควบคู่ไปกับการจัดประชุมสัมมนา อาจจะเป็น การจัดนิทรรศการจากหน่วยงานในสถานศึกษาเอง หรือการให้บริษัทห้างร้าน ที่มีวัสดุและ อุปกรณ์การสอนมาจัดแสดงก็ได้ นอกจากนี้ การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับหนังสือใหม่ ๆ ตลอดจนสัปดาห์การแนะนำหนังสือของห้องสมุด ก็เป็นกิจกรรมที่นำมาใช้ในการนิเทศ การสอนได้ นอกจากการจัดนิทรรศการแล้ว ก็ยังมีผลพลอยได้อีกหนึ่งก็คือ การฝึกการใช้วัสดุ อุปกรณ์ ตลอดจนการสาธิตวิธีการใช้นั้น รวมทั้งการเชิญชวนบุคคลที่เกี่ยวข้องให้หันมาสนใจ และมีส่วนร่วมในงานนิทรรศการนั้น

การจัดนิทรรศการทางการศึกษา เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง เพื่อแสดง
 กิจกรรมของ โรงเรียน กิจกรรมของนักศึกษา ทั้งนี้เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์โรงเรียน แก่
 สาธารณชน การจัดนิทรรศการของห้องสมุดเป็นที่นิยมจัดกันมาก เพื่อแสดงหนังสือ เอกสาร
 สำหรับบรรณารักษ์ ครู อาจารย์ นักศึกษา เป็นการจัดแบบ In-Service-Education การจัด
 นิทรรศการ ทางวิทยาศาสตร์ เป็นประโยชน์ทางการเรียนการสอน เป็นการกระตุ้นเตือนครูให้
 นึกถึงการวางโครงการทางวิทยาศาสตร์ ทำให้เกิดประโยชน์ทางการเรียนการสอนอย่างมาก
 ที่เดียว การจัดนิทรรศการเหมาะสำหรับการจัดการแสดงผลงานที่เป็นกลุ่มใหญ่ ๆ เพราะจะ
 ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงแก่งาน In-Service-Education การปฐมนิเทศ (Orientation)
 และการประชาสัมพันธ์ (Information)

4.7 การสังเกตในชั้นเรียน เป็นกิจกรรมการนิเทศการสอน ที่ผู้นิเทศทำให้การสังเกต
 การสอนอย่างเป็นระบบ เพื่อจะเป็นแนวทางในการวิเคราะห์พฤติกรรมการสอนของครูอาจารย์และ
 ช่วยแก้ไขปรับปรุงการสอนในชั้นเรียนให้ดีขึ้น การสังเกตการณ์สอนในชั้นเรียนมีเทคนิควิธี
 ใกล้เคียงกับการเยี่ยมชั้นเรียน แต่มีความละเอียดกว่าในด้านการประเมินผลการสอนด้วยการเยี่ยม
 ชั้นเรียนต้องการผู้นิเทศที่มีทักษะในด้านเทคนิควิธีสอน และผู้นิเทศจะมีเครื่องมือที่ช่วยการสังเกต
 ในชั้นเรียนอย่างมีระบบ เช่น แบบสังเกต แบบประเมินผลการสอน โดยใช้ร่วมกับอุปกรณ์อื่น เช่น
 เทปบันทึกเสียง หรือวีดีโอเทป การสังเกตการณ์สอนในชั้นเรียน สามารถมุ่งไปถึงพฤติกรรมของ
 ครูผู้สอน พฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนนักศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน
 ตลอดจนบรรยากาศในห้องเรียน

การสังเกตในชั้นเรียน อาจทำเป็นแบบไม่เป็นทางการก็คือ ถู้ออกาสผ่านไป
 เยี่ยมเยียนขณะครูกำลังสอนอยู่ หรือจะจัดอย่างเตรียมความพร้อมล่วงหน้า เช่น ให้ครูผู้สอนทราบ
 ล่วงหน้าพร้อมกันมีแบบสังเกต

การสังเกตชั้นเรียน ไม่เพียงแต่การสังเกตในชั้นเรียนที่มีปัญหาเพื่อการ
 ปรับปรุงแก้ไขเท่านั้น แต่สามารถนำมาใช้สังเกตการณ์สอนครูที่มีความสามารถในการสอน เพื่อ
 เป็นตัวอย่างให้กับผู้สนใจ

4.8 การสาธิต (Demonstration) การสาธิตเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการนำเหตุการณ์ที่
 จัดเรียงลำดับไว้แล้วมาเสนอต่อกลุ่มเพื่อให้ผู้นั้นสังเกตการสาธิตมีลักษณะที่เป็นจริง แต่โดย
 ธรรมชาติมักจะเน้นด้านพฤติกรรมในการปฏิบัติ ซึ่งผู้สังเกตจำเป็นจะต้องดู กลุ่มจะเป็นขนาด
 ใดก็ได้แต่เวลาและการเตรียมตัวที่ใช้ในการสาธิต น่าจะใช้กลุ่มที่มีขนาดใหญ่พอสมควร

การสาธิตอย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอ นอกจากจะนำมาใช้กับผู้ที่ต้องการ การสังเกตแล้ว ยังใช้ได้กับเรื่องความคิด วัสดุอุปกรณ์ ขั้นตอนของการดำเนินงาน หรือเทคนิค ซึ่งสามารถสังเกตแล้วเกิดประโยชน์ ผู้ทำการสาธิตเลือกจากคนที่มีความชำนาญ สิ่งแวดล้อม ทางกายภาพที่จะจัดการสาธิตนั้น จะต้องมีการวางแผนด้วยรายละเอียดและมีความซับซ้อน ผู้สังเกตก็เตรียมสังเกตอย่างพินิจพิเคราะห์ ข้อเสนอแนะในการสังเกตควรจะทำให้ผู้สังเกตไม่เพียงแต่ มองดูเท่านั้นแต่ต้องวิเคราะห์บันทึกหรือสังเกตอย่างจริงจัง กิจกรรมติดตามผลคือ ให้มีส่วนร่วม ในการประทับใจ การวิเคราะห์บันทึกต่าง ๆ สรุปกฎเกณฑ์และการนำไปใช้ การสาธิตจะมี ประสิทธิภาพเมื่อทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะที่เรียนรู้แล้วกับความมุ่งหมายที่เป็นไป ตามที่ ตั้ง ไว้ให้เป็นที่ยอมรับแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือผู้สังเกต

4.9 สัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง (Structured Interview) กิจกรรมการสัมภาษณ์ ได้มีการเตรียมการในเรื่องที่ต้องการสัมภาษณ์ ตลอดจนข่าวสารข้อมูลที่ต้องการจากการ สัมภาษณ์ สิ่งสำคัญของการสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้างคือ ทักษะของผู้สัมภาษณ์ที่จะต้องเข้าใจ เนื้อหาและการตั้งคำถามให้ตรงเป้าหมาย โครงสร้างการสัมภาษณ์ ควรจะจัดเตรียมไว้ให้พร้อม ร่วมกับอุปกรณ์อื่นที่ช่วยในการสัมภาษณ์ เช่น เทปบันทึกเสียง เป็นต้น

4.10 การสัมภาษณ์อย่างเจาะจง (Focused Interview) การสัมภาษณ์เฉพาะจุดนี้ เป็นกิจกรรมทางการนิเทศโดยเฉพาะ เป็นที่เหมาะสมอย่างยิ่งในงานประเมินผลและงานนิเทศ ภายใน การสัมภาษณ์แบบนี้ ผู้ถูกสัมภาษณ์ต้องมีส่วนเกี่ยวข้อง ผู้สัมภาษณ์ต้องวิเคราะห์ สถานการณ์ ขึ้นพื้นฐานที่สำคัญเสียก่อน แนวทางการสัมภาษณ์จะเน้นเฉพาะจุดที่ผู้ถูก สัมภาษณ์มีประสบการณ์ ลักษณะวิธีการสัมภาษณ์ดังกล่าวนี้ สอดคล้องอย่างยิ่งกับหลักการนิเทศ ในการสังเกตการสอน ในห้องเรียน ผู้นิเทศ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เฉพาะจุด สามารถวิเคราะห์ สถานการณ์ในห้องเรียน พัฒนาการสัมภาษณ์ โดยเน้นตรงที่ความคิดของครูที่มีต่อ ประสบการณ์การเรียนการสอน กิจกรรมลักษณะนี้มีคุณค่าอย่างยิ่งในการพัฒนาความเข้าใจ เกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญของพฤติกรรม ในห้องเรียนของครู

ถึงแม้ว่าแบบสอบถาม การอภิปรายและการสัมภาษณ์แบบเค้าโครง จะได้ ผลลัพธ์ที่มีคุณค่าสำหรับจุดมุ่งหมายทางการประเมินผลหลายประการ แต่ก็ไม่ครอบคลุมปฏิบัติการ ได้ตอบกลับทางความคิดต่อประสบการณ์ ซึ่งจริงๆ แล้วหากต้องการให้รู้สึกถึง ไปอีกก็อาจจะใช้ วิธีการสัมภาษณ์เฉพาะจุดได้ เช่น ความพยายามที่จะทดสอบความรู้และความต้องการขณะที่ ดำเนินอยู่ภายใต้จิตสำนึกของแต่ละคน สามารถจะใช้วิธีการสัมภาษณ์เฉพาะจุดจะได้ผลกว่า ใน ทำนองเดียวกัน ชุมชนจะมีความสัมพันธ์และเข้าใจต่อโครงการต่าง ๆ อย่างดีต้องอาศัยวิธี

สัมภาษณ์เฉพาะจุด เพื่อจะได้ข้อมูลนำมาวิเคราะห์ความคิดเห็น ถ้าท่านต้องการจะรู้ว่าคนอื่นเขาคิดอะไร รู้สึกอย่างไร ท่านทำได้ด้วยการถาม แต่โดยทั่วไปคำตอบจะได้ข้อเท็จจริงน้อยกว่าการใช้เทคนิคในการสัมภาษณ์

4.11 การสัมภาษณ์อย่างไม่มีทิศทาง (Non-Directive Interview) คือ การสัมภาษณ์ ชนิดที่ไม่ต้องมีแนวทาง เป็นการสัมภาษณ์ตัวต่อตัวระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ถูกสัมภาษณ์ เปิดโอกาสให้ผู้สัมภาษณ์ซักถามสิ่งต่าง ๆ ได้ตามความชอบใจ การสัมภาษณ์ขึ้นอยู่กับว่าผู้สัมภาษณ์มีปัญหาความสนใจและข้อข้องใจอย่างไรบ้าง สิ่งเหล่านี้จะช่วยเป็นจุดเริ่มต้นให้ผู้สัมภาษณ์ซักถาม ผู้สัมภาษณ์จะสร้างบรรยากาศให้เป็นกันเอง พยายามหาช่องทางให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ตอบให้มากที่สุด

การสัมภาษณ์ชนิดนี้มักจะเรียกอีกนัยหนึ่งว่า เป็นการสัมภาษณ์ชนิดที่ช่วยแก้ไขหรือรักษาผู้ป่วย (Therapeutic Interview) สัมภาษณ์ชนิดนี้มีประโยชน์มากที่สุด ในการที่จะสัมภาษณ์เกี่ยวกับความคิดเห็น ทักษะคติหรือค่านิยมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป ในกรณีที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับอารมณ์ การสัมภาษณ์ชนิดนี้ไม่ต้องมีแนวทางกำหนดตายตัว จะช่วยแก้ไขสถานการณ์หรือปัญหาต่าง ๆ ของผู้ร่วมงาน ถ้าได้มีการระบายอารมณ์และมีวิธีการวิเคราะห์ความรู้สึก ค่านิยม และทักษะคติในสถานการณ์ที่เป็นกันเองจะช่วยให้เกิดความรู้สึกเข้าใจกันดียิ่งขึ้น

4.12 การอภิปราย (Discussion) การที่คนกลุ่มหนึ่ง ที่มีความรู้ความสนใจในเรื่องเดียวกันหรือมีปัญหาในทำนองเดียวกันมาร่วมสนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน บางครั้งก็เป็นการพูดในหมู่ผู้ร่วมอภิปรายด้วยกันเอง แต่ในบางครั้งก็มีผู้ฟังอยู่ด้วย การอภิปรายนี้ มีประวัติความเป็นมานานแล้ว คือ ในสมัยโรมันประชาชนสนใจในเรื่องการพูดกันมาก มีการฝึกพูด ฝึกบรรยาย แสดงวาทีศิลป์ในที่สาธารณะ ในโรงเรียนก็มีการสอนทางด้านการพูด และมีการจัดกิจกรรมพิเศษในทำนองชมรมนักพูดหรือนักปาฐกถาและ ได้ว่าที่อีกด้วย ชาวโรมันทั่วไป สนใจในการแสวงหาความรู้ และการแสวงหาความรู้ นั้น แสวงหาทั้งจากการอ่าน การซักถาม

ข้อดีของการจัดกิจกรรมและอภิปราย เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้รับการนิเทศ ได้มีส่วนร่วมในการฝึกอบรมอย่างเต็มที่ มีการแสดงความคิดเห็นและเหตุผลเพื่อหาข้อสรุป เป็นการฝึกผู้เรียน ในด้านการแสดงออก การฝึกการพูดและการแสดงเหตุผล

จุดอ่อนของการจัดกิจกรรมแบบอภิปราย ถ้าจัดเป็นกลุ่มใหญ่เกินไปไปจะมีโอกาสในการอภิปรายไม่ทั่วถึง ต้องใช้เวลามาก และถ้าได้เนื้อหาที่เป็นความรู้เป็นความจริงมาก ก็สามารรถที่จะได้ข้อสรุปโดยไม่ต้องอภิปราย

เทคนิคการจัดกิจกรรมแบบอภิปราย มีดังนี้

1. ให้ผู้รับการนิเทศแสดงบทบาทอย่างเต็มที่
2. สร้างบรรยากาศการอภิปรายให้น่าสนใจ
3. ผู้นิเทศต้องเป็น และหาข้อสรุปหรือเพิ่มเติมในด้านความรู้ความ

เข้าใจ

4. ผู้นิเทศต้องมีความสามารถในการดำเนินการอภิปรายไปสู่ข้อสรุป

กิจกรรมการอภิปรายจัดในลักษณะกลุ่มขนาดเล็ก มีแนวโน้มที่จะให้ประสบการณ์กับผู้ร่วมกิจกรรมในระดับปานกลาง สิ่งสำคัญของการอภิปรายคือ ทุกคนควรมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การใช้เวลาในการอภิปรายจะอยู่ระหว่าง 10 – 30 นาที

4.13 การอ่าน (Reading) การอ่านเป็นกิจกรรมที่จำเป็นสำหรับการนิเทศ การศึกษา เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการศึกษาหาความรู้ให้กว้างขวางและทันสมัย สำหรับผู้นิเทศ และผู้ร่วมงาน กิจกรรมการอ่านควรได้รับการสนับสนุนโดยวิธีต่าง ๆ เช่น ศึกษานิเทศก์ควรอ่านแล้วย่อเป็นข้อความสั้น ๆ ส่งให้ครู ได้ศึกษาหาความรู้หรือจัดทำเอกสารส่งหมุนเวียนไปในหมู่ครู หรือ จัดให้มีการอ่านควบคู่กับการจัดอภิปรายการประชุม ปัญหาการอ่านส่วนหนึ่งเป็นเพราะความขาดแคลนหนังสือ ห้องสมุด และขาดวิธีการในการส่งเสริมการอ่านที่เหมาะสม

4.14 การวิเคราะห์และการตรวจสอบ กิจกรรมการนิเทศการสอนวิธีนี้ เป็นสิ่งที่ผู้นิเทศในสายก่อนนิยมใช้ เพื่อจะได้ผลในการประเมินผลการสอนของครู ระเบียบวิธีวิจัยจะช่วยให้ผู้นิเทศรู้และเข้าใจการประเมินผลได้อย่างเป็นระบบ โดยการตั้งจุดมุ่งหมายและการดำเนินการเก็บข้อมูลตลอดจนวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้

4.15 การระดมสมอง กิจกรรมนี้ต้องการผลที่ได้จากความคิดและข้อเสนอแนะจากบุคคลทุกฝ่าย โดยการร่วมประชุมปรึกษาหารือกับผู้ร่วมกิจกรรมจะช่วยกันคิดหาหนทางในการแก้ปัญหา

การระดมสมองเป็นกิจกรรมกลุ่มขนาดเล็ก โดยใช้การแสดงความคิดเห็นในปัญหาใดปัญหาหนึ่ง และช่วยกันออกความคิดเห็นในการแก้ปัญหานั้น สิ่งสำคัญของกิจกรรมนี้ประกอบด้วย

1. ต้องการความคิดเห็นที่สร้างและนำไปใช้ได้
2. ไม่ต้องการวิพากษ์วิจารณ์และการตรวจสอบ
3. มีความคิดอิสระที่จะแสดงความคิดเห็น โดยไม่ต้องเกรงใจใคร
4. ผู้นิเทศต้องพยายามเชื่อมโยงความคิดเห็น และปรับความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะนั้นให้นำมาใช้แก้ปัญหาได้

4.16 การใช้วีดิโอเทปและภาพถ่าย กิจกรรมนี้เป็นการใช้สื่อทัศนูปกรณ์ภาพถ่ายรวมไปถึงการถ่ายสไลด์และภาพนิ่ง สื่อทัศนูปกรณ์ดังกล่าว ถูกนำมาใช้เพิ่มขึ้นในงานนิเทศการสอน

วีดิโอเทปมีประโยชน์มาก เพราะสามารถจะฉายกลับไปกลับมาให้ดูซ้ำได้ และสามารถถ่ายได้ในทุกอิริยาบถ เครื่องถ่ายวีดิทัศน์ปัจจุบัน สามารถพกพาได้สะดวก และสถานศึกษาที่สามารถหามาใช้ได้

4.17 เครื่องมือและแบบทดสอบ กิจกรรมนี้รวมถึงแบบสอบถาม แบบทดสอบชนิดต่าง ๆ แบบทดสอบชนิดต่าง ๆ ตลอดจนแบบสำรวจที่เป็นแบบประมาณค่า ประโยชน์ของแบบสอบถามสามารถใช้ในเชิงปริมาณคือ การแสดงความคิดเห็นจากคนจำนวนมาก สามารถนำมาวิเคราะห์ด้วยหลักสถิติ และแปลผลข้อมูลได้ สิ่งสำคัญในการใช้แบบสอบถามก็คือความเชื่อถือของข้อมูลแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเอง ต้องมีทั้งความเที่ยงและความตรง โดยทั่วไปสามารถใช้ประกอบกิจกรรมอื่น ๆ ส่วนแบบทดสอบที่ใช้วัดความรู้และความเข้าใจของครู รวมทั้งวัดเจตคติของครูควรใช้แบบทดสอบที่สร้างขึ้นอย่างมีมาตรฐาน

4.18 การอภิปรายกลุ่มย่อย กิจกรรมกลุ่มขนาดเล็กนี้ มีจุดมุ่งหมายที่จะช่วยกันให้ความคิดเห็นในปัญหาใดปัญหาหนึ่ง ก่อนจะถึงอภิปรายกลุ่มย่อย ผู้รับการนิเทศจะมีกิจกรรมอื่นมาแล้ว เช่น การฟังคำบรรยาย การดูภาพยนตร์หรือวีดิโอเทป รวมทั้งการประชุมสัมมนาแล้วจึงถึงหัวข้อย่อยที่แบ่งเป็นกลุ่มย่อย สรุปเสนอความคิดเห็น โดยมีประธานกลุ่มและมีเลขานุการเป็นผู้จดรายงานการประชุม ประโยชน์ที่ได้รับจากการอภิปรายกลุ่มย่อยมีดังนี้

4.18.1 เพื่อจะได้รวบรวมความคิดเห็นของกลุ่มต่อเรื่องนั้น ๆ

4.18.2 ให้โอกาสกับสมาชิกในกลุ่มได้แสดงความคิดเห็น โดยการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น

4.19 การจัดทัศนศึกษา (Field Trip) หมายถึง การนำคณะครู ไปเยี่ยมชมสถานที่ต่าง ๆ นอกชุมชน หรืออาจจะเป็น โรงเรียนหรือแหล่งวิทยาการ ตลอดจนสถานประกอบการต่าง ๆ การไปทัศนศึกษาอาจจะเป็นการเพิ่มประสบการณ์ตรงกับครูมากที่สุด เพราะเป็นการเรียนรู้จาก

สภาพจริง ในการจัดทัศนศึกษาควรจะเป็นการดำเนินการร่วมกันระหว่างครูกับผู้นิเทศ จะได้มีการวางแผนการจัดทัศนศึกษาร่วมกันและจะต้องมีการประเมินผลการไปทัศนศึกษาในแต่ละครั้งด้วย

4.20 การเยี่ยมชมชั้นเรียน (Inter-Visitation) เป็นเทคนิคการนิเทศการศึกษาอย่างหนึ่งที่ทำให้ครูไปทำการสังเกตขณะที่คนอื่นทำงาน ซึ่งบางทีใช้คำว่า Observation การเยี่ยมชมชั้นเรียนหรือการสังเกตการสอนนี้ก็คล้ายกันกับการสาธิตการสอน คือ มีคนสอนคนเดียว และมีคนมาดู อาจจะเป็น 1 คน หรือกลุ่มเล็ก ๆ ก็ได้ ที่สามารถเห็นสภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ๆ ทุกอย่าง แต่จะแตกต่างกันเล็กน้อยตรงที่การสาธิตการสอนจะมีการเตรียมตัวผู้สาธิตเป็นอย่างดี และแจกบันทึกการสอนให้ผู้ที่จะมาดูศึกษาล่วงหน้า เทคนิคและวิธีการของการเยี่ยมชมชั้นเรียนก็ดี จะต้องบอกจุดมุ่งหมายของการไปสังเกตการสอนและหลังจากนั้นจะต้องมีการอภิปรายการสอนเพื่อปรับปรุงการสอน ทั้งของผู้สังเกตและครูผู้สาธิต ศึกษานิเทศก์ก็ต้องดูว่าใครเป็นผู้มีปัญหา การสอนวิชาใด และใครเก่งให้ไปดูไว้ล่วงหน้า และจะต้องเตรียมไว้ว่า หลังจากดูการสอนแล้ว ผู้สังเกตการสอนและผู้สอนจะต้องทำอะไรบ้าง ซึ่งจะต้องมีการแจกรายละเอียดให้กับผู้เข้าสังเกตการสอนก่อน เช่น จุดมุ่งหมายที่จะไปดูการสอน บันทึกการสอน ลักษณะของห้องเรียนและรายละเอียดเกี่ยวกับผู้เรียนบางคนในห้องที่จะไปดูการสอน บันทึกการสอน ลักษณะของห้องเรียนและรายละเอียดเกี่ยวกับผู้เรียนบางคนในห้องที่จะไปดูการสอน

การเยี่ยมชมชั้นเรียนเป็นเทคนิคที่ใช้กันมากที่ให้ครูที่มีจุดอ่อนและต้องการความช่วยเหลือ ไปดูครูที่มีลักษณะตรงกับที่ตนต้องการสอน ทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างครูด้วยกันและทำให้ผู้นิเทศการศึกษารู้จักใช้ความสามารถของครู ที่ตนนิเทศให้เห็นประโยชน์ และอาจจะทำให้ผู้นิเทศเองหรือครูใหญ่ได้ปรับปรุงความรู้เกี่ยวกับวิธีการสอน ความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน เคยมีผู้นำเทคนิคการนิเทศการศึกษาวีธีนี้ไปใช้ในทางที่ผิด คือ ไม่มีการเตรียมการล่วงหน้าว่ามีจุดมุ่งหมายอะไรบ้างที่จะไปสังเกต ไม่มีการติดตามผลซึ่งการที่จะใช้ในการเยี่ยมชมชั้นเรียนให้ได้ผลที่สุด จะต้องดูว่าคนไหนมีความต้องการที่จะดูเรื่องอะไร ก็ไปเลือกบุคคลที่ทักษะและความสามารถทางด้านนั้น เป็นผู้ทำการสอนให้ดู หรืออาจจะเป็นการพาครูไปดูโรงเรียนที่มีโครงการทดลองและปรับปรุงการศึกษาที่ดีก็ได้ ซึ่งจะต้องมีการวางจุดมุ่งหมายล่วงหน้า และจะต้องมีการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อกันและกันภายหลังจากที่สังเกตการสอนแล้วจึงจะทำให้การเยี่ยมชมชั้นเรียน ได้ผลดี ตามจุดมุ่งหมาย

4.21 การสวมบทบาท (Role Playing) บทบาทสมมติเป็นกิจกรรมที่ใช้กันในวงการศึกษแทบทุกระดับ ในปัจจุบันจะมีลักษณะคล้ายกับการปฏิบัติในสภาพที่เป็นจริง โดยการกำหนดสถานการณ์ที่เป็นรูปธรรมขึ้น ในกรณีที่ใช้ในการนิเทศนั้น ส่วนใหญ่มักจะเป็น

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับครู มากำหนดว่าบทบาทนั้น ๆ จะแสดงให้เห็นความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของผู้ทำกิจกรรมว่าเป็นอย่างไร หลังทำกิจกรรมควรมีการวิเคราะห์ วิจัยเกี่ยวกับสิ่งที่สังเกตเห็นจากกิจกรรมนั้น ๆ ขึ้นตอนบทบาทสมมติมีดังนี้

- 4.21.1 เลือกบทบาทที่จะแสดงขึ้น
- 4.21.2 กำหนดบทบาทให้ผู้เล่นแต่ละคน
- 4.21.3 อธิบายสถานการณ์ที่เกิดขึ้น
- 4.21.4 สับเปลี่ยนบทบาทระหว่างกัน
- 4.21.5 รวบรวมสิ่งที่ได้จากการสวมบทบาท
- 4.21.6 อธิบายจากที่สังเกตการณ์เล่นบทบาทสมมตินั้น

4.22 การเขียน เป็นกิจกรรมประจำของผู้นิเทศการสอน ที่จะเขียนรายงานแนะนำเกี่ยวกับหลักสูตร เขียนคู่มือครู รวมทั้งการเขียนผลการสังเกตและการประเมินผล ตลอดจนเขียนประชาสัมพันธ์งานนิเทศการสอน

สิ่งสำคัญของการเขียนก็คือ ความสามารถในการสื่อความหมายเป็นภาษาเขียนที่ผู้อ่านสามารถเข้าใจได้อย่างชัดเจน เขียนสั้นกะทัดรัดได้ใจความและสื่อความหมายได้

4.23 การฝึกปฏิบัติ กิจกรรมทักษะปฏิบัติเป็นการเน้นกิจกรรมที่ได้มีการฝึกฝนและปฏิบัติจริง อาจเป็นการปฏิบัติในห้องปฏิบัติการ โรงฝึกงาน หรือ โรงทดลองก็ได้ เป็นกิจกรรมกลุ่มขนาดเล็ก ผู้นิเทศก็ต้องมีทักษะ

สรุปได้ว่าจากแนวคิดในการจัดกิจกรรมการนิเทศที่กล่าวมาแล้วนั้น เป็นการเสนอทั้งกิจกรรมการนิเทศการศึกษาโดยทั่ว ๆ ไปและกิจกรรมการนิเทศ ซึ่งการนิเทศจะนำเอากิจกรรมการนิเทศการศึกษาทั่ว ๆ ไปมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมว่ากิจกรรมแต่ละกิจกรรมควรใช้กับกลุ่มบุคคลที่เป็นกลุ่มผู้นิเทศ กลุ่มผู้รับการนิเทศหรือจะใช้กิจกรรมที่ปฏิบัติร่วมกัน ทั้งผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ ทั้งนี้กิจกรรมที่จัดขึ้นนั้นต้องช่วยให้ครูได้พัฒนาการเรียนการสอนหลักสูตรและประมวลการสอน รู้เทคนิควิธีการสอนใหม่ ๆ รวมถึงการผลิต การใช้อุปกรณ์ การสอนเทคโนโลยีทางการศึกษา การวัดผลประเมินผล หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็น กิจกรรมการนิเทศมุ่งให้เกิดการปรับปรุงพัฒนาตนเอง เพื่อปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคปัจจุบัน

5. ปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา

การจัดการศึกษาจะเกิดประสิทธิภาพสูงสุดย่อมมาจากการได้รับความร่วมมือร่วมใจจากบุคคลผู้เกี่ยวข้อง ส่วนหนึ่งที่สำคัญก็คือการนิเทศ อันเป็นการปรับปรุงพัฒนา

กระบวนการจัดการเรียนรู้ให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป อย่างไรก็ตามสรรพสิ่งย่อมสมบูรณ์บ้าง ขาดตกบกพร่องบ้าง ทั้งนี้ในส่วน ที่ขาดตกบกพร่องย่อมได้รับการแก้ไขอย่างทันท่วงที ปัญหาการนิเทศการศึกษา และความต้องการ ได้รับการนิเทศเป็นประเด็นหลักสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้การนิเทศต้องคำนึงถึงในประการต้น ๆ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์รายงานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว ดังนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษาของสาธิตี เลิศอัคฆมากร (2544 : 87-89) ได้ศึกษาการจัดการนิเทศครูเครือข่ายของครูแกนนำ ตามโครงการส่งเสริมและพัฒนาครูแกนนำเพื่อเป็นครูต้นแบบปฏิรูปการเรียนรู้ใน โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร พบว่าปัญหาของการนิเทศ ได้แก่ ขาดงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการนิเทศ และครูแกนนำมีเวลาในการนิเทศติดตามน้อย ครูแกนนำขาดความรู้ความเข้าใจในการประเมิน และไม่ได้รับความร่วมมือในการประเมิน ส่วน พันธิวิญญ์ เลี้ยงชีพชอบ (2545 : 106-116) ศึกษาการปฏิบัติงานด้านการนิเทศของคณะกรรมการเครือข่าย โรงเรียนอนุบาลสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด เขตการศึกษา 5 พบว่า ปัญหาอุปสรรคด้านการนิเทศของคณะกรรมการเครือข่ายโรงเรียนอนุบาล ได้แก่ ขาดงบประมาณ ขาดอุปกรณ์ในการจัดทำสื่อขาดเครื่องมือในการประเมินที่มีคุณภาพ ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินการ ขณะเดียวกัน ศิริวรรณ สังข์ประไพ (2545 : 133-144) ศึกษากระบวนการนิเทศการสอนของผู้บริหารและครูวิชาการใน โรงเรียนแกนนำปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ปัญหา การดำเนินการตามกระบวนการนิเทศการสอนส่วนใหญ่พบว่าครูมีภาระหน้าที่มาก ไม่มีเวลา ในการศึกษาและรับความรู้เกี่ยวกับการนิเทศ ครูผู้สอนไม่ส่งแผนการสอนตามกำหนดเวลา ขาดบุคลากรในการดำเนินการสร้างเครื่องมือ บุคลากรขาดความรู้ความสามารถในการใช้เครื่องมือ ขาดการประชุมปรึกษาหารืออย่างต่อเนื่อง ขาดการประชุมให้ข้อมูลย้อนกลับอย่างต่อเนื่องและครูไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอน ส่วน ผลการวิจัยของ ธาณินทร์ ทองดี (2547 : 66-71) ทำการศึกษาแนวทางการนิเทศงานวิชาการในโรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดสมุทรปราการ พบว่า สภาพปัญหาการนิเทศงานวิชาการของ โรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดสมุทรปราการ อยู่ในระดับที่พอใช้ ซึ่งมีความจำเป็นต้องพัฒนาระบบการนิเทศงานวิชาการของ โรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตร ไปใช้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการสร้างและการใช้สื่อการเรียนการสอนและด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สำหรับผลการศึกษาของ ชัชวาลย์ คัมภีร์วัฒน์ (2548 : 164-194) ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการนิเทศการศึกษาทางไกล พบว่า ปัญหาและความ

ต้องการได้รับการนิเทศด้านกระบวนการนิเทศทางไกล ได้แก่ ต้องการให้มีการนำเสนอเนื้อหาที่น่าสนใจ ตรงตามความต้องการและมีการปรับเปลี่ยนให้เป็นปัจจุบัน ต้องการให้มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้และผู้รับการนิเทศ ต้องการให้มีการอบรมให้ความรู้ก่อนเข้าสู่ระบบการนิเทศ ต้องการรับสื่อประกอบการนิเทศในรูปแบบบันทึกภาพ และแผ่นดิสก์ ต้องการรับการนิเทศโดยตรง สำหรับงานวิจัยของ สถิตย์ จันทร์นวล (2551 : 86-98) ศึกษาผลการนิเทศทางไกล เรื่อง การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น โดยใช้คู่มือครู การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายะลา เขต 1 พบว่า ข้อเสนอแนะของครูวิชาการต่อการพัฒนาการจัดการเรียนรู้สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ได้แก่ ควรนำเสนอตัวอย่าง การจัดการเรียนรู้สาระการเรียนรู้ท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จ ให้ครูได้เรียนรู้ รองลงมาคือ ควรจัดเอกสารให้รายละเอียดเนื้อหาการนิเทศใช้สาระการเรียนรู้ท้องถิ่นหลาย ๆ ด้าน นอกจากนี้ผลงานวิจัยที่ศึกษาแนวทาง ในการพัฒนาระบบการนิเทศการศึกษาของ ริคค์ (Rick. 1996 : 164) ศึกษาการพัฒนาและฝึกความเชี่ยวชาญสำหรับครู โรงเรียนเอกชน ผลการศึกษาพบว่า ความรู้ในการนิเทศเป็นพื้นฐานที่สำคัญ ในการพัฒนาการนิเทศ โดยประกอบด้วยการนิเทศการศึกษา การให้คำปรึกษาทางการนิเทศ และการส่งเสริมเจตคติในการปฏิบัติงานนิเทศ

จากผลงานการวิจัยดังกล่าวข้างต้นสรุปประเด็นปัญหาของการนิเทศ ได้ดังนี้

1. ปัญหาด้านงบประมาณ ได้แก่ การขาดงบประมาณ
2. ปัญหาด้านวัสดุอุปกรณ์ ได้แก่ ขาดวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการนิเทศ ขาดอุปกรณ์ ในการจัดทำสื่อ ขาดบุคลากรในการดำเนินการสร้างเครื่องมือ บุคลากรขาดความรู้ความสามารถในการใช้เครื่องมือ
3. ปัญหาด้านบุคลากร ได้แก่ บุคลากรในการติดตามนิเทศมีเวลาในการนิเทศติดตามน้อย บุคลากรครุณาขาดความรู้ความเข้าใจในการประเมิน การไม่ได้รับความร่วมมือในการประเมิน ครูมีภาระหน้าที่มาก ไม่มีเวลาในการศึกษาและรับความรู้เกี่ยวกับการนิเทศ ครู ไม่ให้ความสนใจในการกำหนดและแจ้งนโยบาย
4. ปัญหาด้านการปฏิบัติ ได้แก่ ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินการ ขาดการประชุมปรึกษาหารือเพื่อให้ข้อมูลย้อนกลับอย่างต่อเนื่อง
5. ปัญหาด้านการประเมิน ได้แก่ ขาดเครื่องมือในการประเมินที่มีคุณภาพ
6. ความต้องการในการนิเทศทางไกล ได้แก่ ต้องการให้มีการนำเสนอเนื้อหาที่น่าสนใจ ตรงตามความต้องการและมีการปรับเปลี่ยนให้เป็นปัจจุบัน ต้องการให้มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้และผู้รับการนิเทศ ต้องการให้มีการอบรมให้ความรู้ก่อนเข้าสู่ระบบ

การนิเทศ ต้องการรับสื่อประกอบการนิเทศในรูปแบบบันทึกภาพ และแผ่นดิสก์ ควรจัดสื่อที่ให้รายละเอียดเนื้อหาการนิเทศใช้สาระการเรียนรู้ท้องถิ่นหลาย ๆ ด้าน

7. แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการนิเทศ ได้แก่ ควรจัดให้มีกระบวนการคัดเลือกผู้นิเทศงานเพื่อให้ได้ผู้มีความรู้ความสามารถ เข้าใจงาน วางแผนการจัดการอบรมตามความต้องการของครูเพื่อให้มีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงานด้วยความยุติธรรม จัดปฏิทินการปฏิบัติงาน ประสานสัมพันธ์กับหน่วยงานและบุคคลต่าง ๆ ทั้งภายในองค์กร และภายนอกองค์กร และการทำงานเป็นทีมอย่างมีประสิทธิภาพ

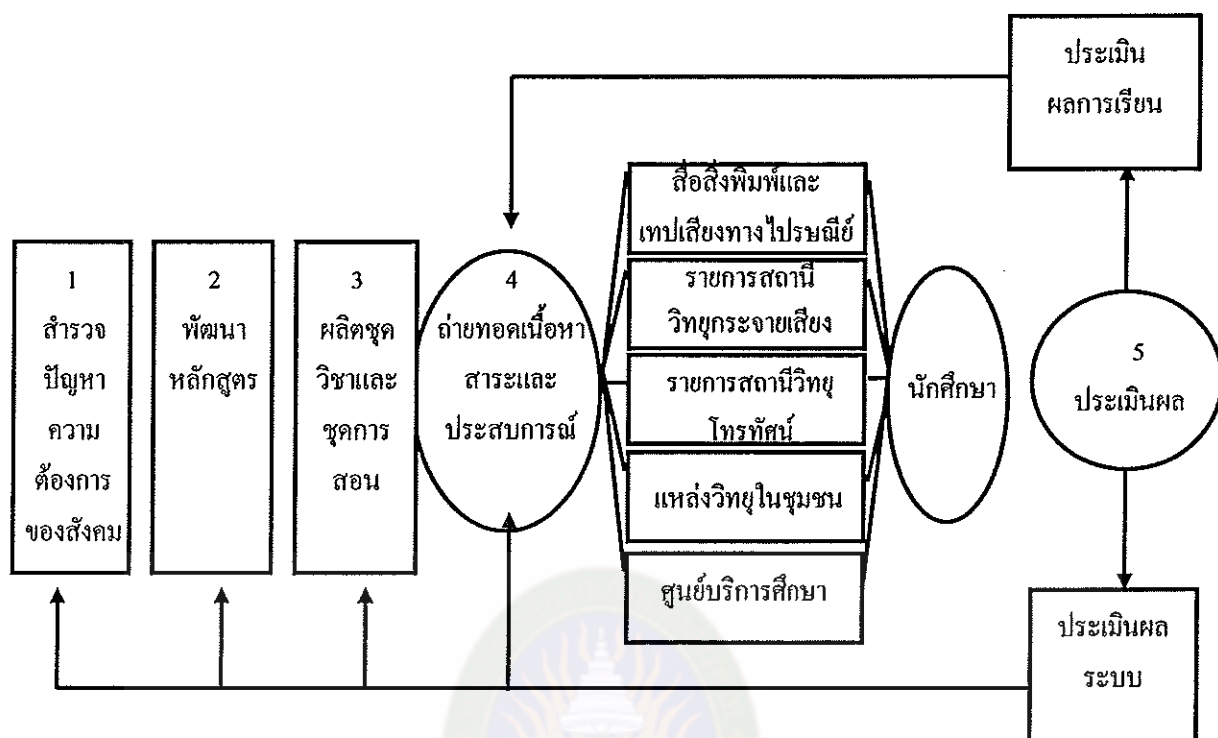
การสอนทางไกล และการฝึกอบรมผ่านอินเทอร์เน็ต

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารเกี่ยวกับระบบการสอนทางไกล โดยได้ศึกษากระบวนการของระบบการสอนทางไกล และการฝึกอบรมผ่านอินเทอร์เน็ต ดังนี้

1. ระบบการสอนทางไกล

1.1 ระบบการสอนทางไกลของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

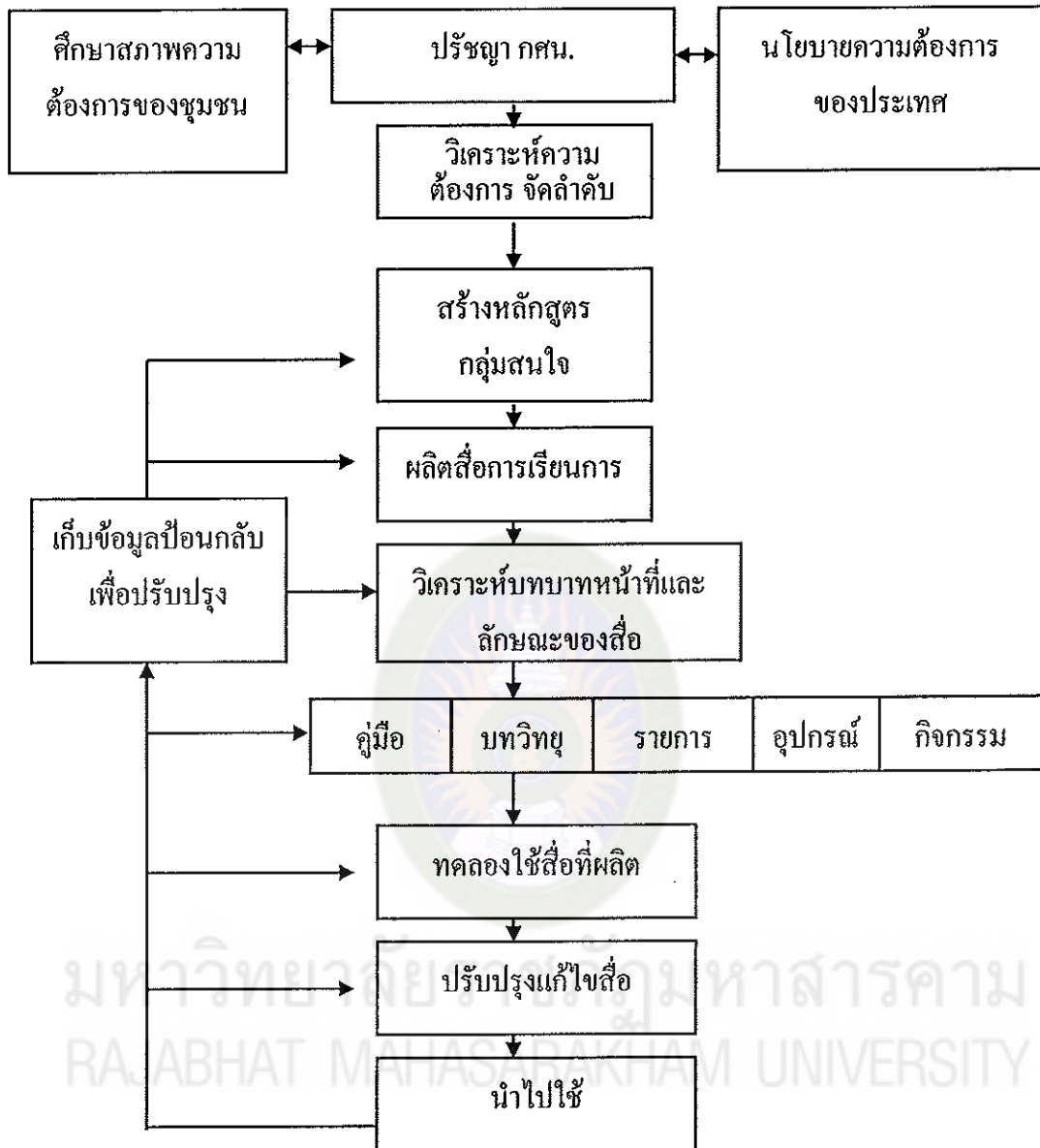
วิจิตร ศรีสอ้าน (2529 : 5-7) ได้กล่าวถึง ระบบการสอนของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ว่า เป็นการใช้สื่อเฉพาะอย่าง ที่จะช่วยเสริมประสิทธิภาพของการศึกษาทางไกลได้เป็นเอกประการ ซึ่งระบบที่ใช้เป็นระบบสื่อประสม ประกอบด้วยการดำเนินงาน 5 ขั้นตอน คือ 1) สำรวจความต้องการการศึกษาของกลุ่มเป้าหมาย 2) พัฒนาหลักสูตร โดยแต่ละวิชาที่มีในหลักสูตรจัดเป็นแบบบูรณาการ จัด โครงร่างหลักสูตรให้สะดวกต่อการใช้กับระบบการสอนทางไกล 3) คัดเลือกและผลิตสื่อ โดยใช้สิ่งพิมพ์เป็นหลัก และสื่ออื่น ๆ เป็นสื่อเสริม 4) เป็นระบบสื่อสารกับผู้เรียนทางไปรษณีย์กรณีที่เป็นวัสดุ สิ่งพิมพ์ และมีการสื่อสารทางวิทยุและโทรทัศน์ด้วย 5) มีการติดตามประเมินผล ซึ่งสามารถสรุป ได้ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ระบบการสอนทางไกลของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
(ที่มา : วิจิตร ศรีสอ้าน. 2529 : 7)

1.2 ระบบการสอนทางไกลของกรมการศึกษานอกโรงเรียน

เป็นระบบการพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนกลุ่มสนใจทางวิทยุและไปรษณีย์ (ว.ปณ.) ในระบบทางไกลของกรมการศึกษานอกโรงเรียน มีขั้นตอนย่อยที่แตกต่างไปจากการสอนทางไกลของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (แสน สมนึก. 2541 : 65) แต่ขั้นตอนหลัก ของการพัฒนาจะคล้ายกัน คือ มีการศึกษาสภาพความต้องการของสังคมและชุมชนก่อนที่จะสร้างหลักสูตร แล้วจึงผลิตสื่อการเรียนการสอน และทำการถ่ายทอดเนื้อหาผ่านสื่อทางไกล ในรูปของสื่อประสม จากนั้นจึงประเมินผลระบบเพื่อปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาต่อไป ซึ่งสามารถสรุปได้ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ระบบการสอนทางไกลของกรมการศึกษานอกโรงเรียน

(ที่มา : แสตน สมนึก. 2541 : 65)

สรุป ระบบการสอนทางไกล เป็นระบบการจัดการเรียนการสอนระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนผ่านสื่อต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ไปรษณีย์ (ว.ปณ.) ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินงาน โดยมีการศึกษาสภาพความต้องการของสังคมและชุมชน ผลิตสื่อการเรียนการสอน และทำการถ่ายทอดเนื้อหา ผ่านสื่อทางไกล ในรูปของสื่อประสม จากนั้นจึงประเมินผลระบบเพื่อปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา

2. การฝึกอบรมผ่านอินเทอร์เน็ต

โดริสคอลล์ (Driscoll. 1998 : 61-63) กล่าวไว้ว่า การฝึกอบรมผ่านอินเทอร์เน็ตเป็นการฝึกอบรมโดยใช้เว็บ (Web-Based Training : WBT) หมายถึง การฝึกอบรมโดยใช้เว็บเป็นสื่อ ในการนำเสนอข้อมูล การสืบค้นข้อมูล การอภิปราย เสนอความคิดเห็น โดยใช้เครื่องมือผ่านเว็ลด์ไวด์เว็บ ที่ได้รับการออกแบบและจัดกระบวนการอย่างเป็นระบบ เป็นขั้นตอนและเป็นการเชื่อมโยงระหว่างผู้เข้าร่วมอบรมกับผู้จัดการอบรมโดยผ่านระบบอินเทอร์เน็ต การฝึกอบรมโดยใช้ระบบอินเทอร์เน็ต แบ่งตามรูปแบบของเครื่องมือที่ใช้ได้ 2 ลักษณะ คือ

1. แบบที่เป็นข้อมูลอย่างเดียว (Text-Only) เป็นลักษณะของการฝึกอบรมโดยอาศัยอินเทอร์เน็ต ซึ่งมีข้อจำกัดบางอย่างในการเข้าถึงข้อมูล มีลักษณะที่เป็นข้อความอย่างเดียว เช่น ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Mail : e-mail) กระดานข่าวสาร (Bulletin Board) การสนทนา (Chat Room) โปรแกรมสำหรับดาวน์โหลด (Software for downloading) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่อยู่ในภายในระบบอินเทอร์เน็ตที่สามารถนำมาใช้ในการฝึกอบรมได้โดยไม่ต้องใช้ความสามารถของเครื่องคอมพิวเตอร์มากนัก

2. แบบที่เป็นมัลติมีเดีย (Multimedia) เป็นแบบที่สองของอินเทอร์เน็ตเพื่อการฝึกอบรมที่มีโครงสร้างลักษณะเป็นกราฟิก การสืบค้นโดยใช้ภาพในรูปแบบของเว็บ ซึ่งทำให้มีชื่อเรียกหลายลักษณะ ได้แก่

2.1 เว็บฝึกอบรม (Web-Based Training)

2.2 เว็บช่วยสอน (Web-Based Instruction)

2.3 การศึกษาผ่านเว็บ (Web-Based Education)

2.4 การเรียนรู้ผ่านเว็บ (Web-Based Learning)

2.5 การฝึกอบรมผ่านอินเทอร์เน็ต (Internet-Based Training)

2.6 การสอนผ่านอินเทอร์เน็ต (Internet-Based Instruction)

2.7 การฝึกอบรมผ่านเว็บ (WWW-Based Training)

2.8 การสอนผ่านเว็บ (WWW-Based Instruction)

นอกจากนี้ ครรรชิต มาลัยวงศ์ (2542 : 55-71) กล่าวถึง เครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสารทางไกลด้วยระบบอินเทอร์เน็ต ไว้ว่า ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์หรืออีเมล เป็นบริการพื้นฐานที่ได้รับความนิยมมากที่สุด มีการใช้อีเมลในการส่งแฟ้มแนบไปกับจดหมายด้วย แฟ้มที่ว่าเป็นแฟ้มเอกสาร แฟ้มข้อมูล แฟ้มโปรแกรม แฟ้มเสียง แฟ้มภาพ หรือ แฟ้มวีดิทัศน์ก็ได้ การส่งอีเมลนั้นมีข้อดีตรงที่ส่งได้รวดเร็ว และอาจส่งจากโต๊ะทำงานของผู้ส่งไปยัง

โต๊ะทำงานของผู้รับได้เลยโดยไม่ต้องผ่านคนกลาง ในการใช้อีเมลล์นั้นผู้ใช้จะต้องเป็นสมาชิกของระบบอินเทอร์เน็ตและขอเปิดหมายเลขอีเมลล์กับผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ต หรือขอเปิดกับหน่วยงานที่คนสังกัดอยู่ อีกวิธีหนึ่งคือขอเป็นสมาชิกกับผู้ให้บริการผ่านระบบเว็ลด์ไวด์เว็บ ซึ่งวิธีนี้มีข้อดีตรงที่สามารถเปิดอ่านจดหมายและเพิ่มได้ตลอดเวลา ไม่ว่าจะไปใช้เครื่องคอมพิวเตอร์เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต ณ ที่ใดในโลก ซึ่งระบบไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ต่อมาได้เปิดทางไปสู่บริการใหม่ ๆ อีกหลายอย่าง เช่น บริการคุย (Chat) ระหว่างสมาชิกด้วยกันเป็นบริการที่สมาชิกสื่อสารผ่านระบบอินเทอร์เน็ตเหมือนการคุยกันตามปกติเพียงแต่ใช้เป็นพิมพ์ในการพิมพ์ข้อความแทนการพูดคุยเท่านั้น อีกบริการหนึ่งก็คือการโทรศัพท์ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต เป็นการใช้เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตเป็นตัวกลาง สำหรับโทรศัพท์พูดคุยแทนการใช้โทรศัพท์ธรรมดา ซึ่งการโทรศัพท์ทางไกลจะต้องเสียค่าใช้จ่ายราคาแพง การโทรศัพท์ผ่านระบบอินเทอร์เน็ตจะมีราคาถูกกว่า อีกบริการหนึ่งคือ การสนทนากลุ่ม บริการนี้เป็นการจัดพื้นที่ให้สมาชิกระบบอินเทอร์เน็ตเข้ามาแลกเปลี่ยนทัศนะและความเห็นในเรื่องต่าง ๆ อย่างอิสระ บริการแบบหนึ่งเรียกว่า กลุ่มข่าว (Newsgroup) เป็นบริการที่มีผู้จัดทำขึ้นเพื่อเสนอข่าวหรือประเด็นต่าง ๆ แล้วให้ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตเข้ามาแสดงความเห็นต่อข่าวหรือประเด็นนั้น ๆ ได้ บริการแบบนี้นิยมเรียกว่า เว็บบอร์ด (Web board) การเชื่อมต่อคอมพิวเตอร์ทางไกล บริการนี้จัดไว้ให้แก่สมาชิกระบบอินเทอร์เน็ตที่ต้องการใช้บริการคอมพิวเตอร์ของหน่วยงานอื่นเพื่อการอ่านเพิ่มข้อมูล การค้นหาฐานข้อมูล หรือการส่งข่าวให้แก่ผู้อื่น การเชื่อมต่อคอมพิวเตอร์เข้ากับคอมพิวเตอร์เครื่องอื่น โดยทำให้เครื่องของตนเองกลายเป็นเครื่องปลายทางของคอมพิวเตอร์เครื่องอื่นนั้น เรียกว่าเป็นบริการเทลเน็ต (Telnet) ปัจจุบันมีองค์กรหลายแห่งที่ยินยอมให้ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตเชื่อมต่อคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้งานคอมพิวเตอร์ของตนได้

อย่างไรก็ตามผู้เชื่อมต่อจะต้องรู้ที่อยู่ของเจ้าของเครื่อง และจะต้องป้อนข้อมูลเข้าสู่ระบบตามที่ได้เห็นรายละเอียดปรากฏบนจอภาพ หากไม่ทำเช่นนั้นก็จะใช้เครื่องขององค์กรนั้นไม่ได้ การถ่ายโอนเพิ่มข้อมูล บริการนี้มีไว้เพื่อให้ผู้ใช้ระบบอินเทอร์เน็ต สามารถถ่ายโอนเพิ่มจากคอมพิวเตอร์เครื่องอื่นที่อยู่ในระบบอินเทอร์เน็ตมาไว้ที่เครื่องของตนได้ ในการเคลื่อนย้ายเพิ่มแบบนี้จำเป็นต้องใช้เกณฑ์วิธีที่เรียกว่า เกณฑ์วิธีถ่ายโอนเพิ่ม (File Transfer Protocol หรือ FTP) ปัจจุบันนี้มีผู้จัดทำเพิ่มเพลง เกม และวีดิทัศน์ไว้ให้ถ่ายโอนมาใช้งานได้ โดยไม่คิดเงิน ระบบ เวิลด์ไวด์เว็บ (World Wide Web) เป็นบริการสำหรับ ให้ข่าวสารแก่ผู้ใช้ระบบอินเทอร์เน็ต โดยที่ข่าวสารนั้นจัดอยู่ในรูปแบบพิเศษที่เรียกว่า ข้อความหลายมิติ (Hypertext) ข่าวสารในลักษณะนี้ได้จัดไว้ให้สามารถเชื่อมโยงไปยังข่าวสาร หรือเอกสารอื่น ๆ ได้ วิธีการก็คือ ณ จุดที่ต้องการเชื่อมโยงนั้นให้ระบุคำสั่งกำกับการเชื่อมที่ระบุตำแหน่งที่เก็บของเอกสารที่จะเชื่อมโยง เวลาเราอ่านข่าวสารเราจะไม่เห็นคำสั่งกำกับการเชื่อม แต่จะเห็นเครื่องหมายที่แสดงว่ามีการเชื่อมโยง เช่น แสดงเป็นสีที่แตกต่างไปจากตอนอื่น ๆ หรือมีการขีด

เส้นใต้ เมื่อเราใช้เมาส์ชี้และคลิกที่จุดซึ่งเป็นสัญลักษณ์แสดงการเชื่อม นั้น คอมพิวเตอร์ ก็จะนำเอกสารที่เชื่อม ไปนั้นมาแสดงบนจอแทนข้อความเดิม การสืบค้นและแสดงข้อความหรือเอกสารที่เป็นข้อความหลายมิตินั้นจำเป็นจะต้องใช้โปรแกรมพิเศษที่เรียกว่า เบราเซอร์ (Browser) เช่น Netscape และ Microsoft Internet Explorer ปัจจุบันนี้หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนได้จัดทำข้อความหลายมิติเพื่อประชาสัมพันธ์ตัวเอง ตลอดจนให้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ แก่ผู้สนใจ โดยจัดทำเว็บไซต์ (Website) สำหรับจัดเก็บข้อมูลหลายมิติเหล่านั้น

สรุปได้ว่า การฝึกอบรมผ่านอินเทอร์เน็ต เป็นการฝึกอบรมโดยการใช้เว็บเป็นสื่อ ในการนำเสนอข้อมูล การสืบค้นข้อมูล การอภิปราย เสนอความคิดเห็น โดยใช้เครื่องมือผ่าน เวิลด์ไวด์เว็บ ที่ได้รับการออกแบบและจัดกระบวนการอย่างเป็นระบบ เป็นขั้นตอนและเป็น การเชื่อมโยงระหว่างผู้เข้าร่วมอบรมกับผู้จัดการอบรมโดยผ่านระบบอินเทอร์เน็ต

การนิเทศทางไกล

1. ความหมายของการนิเทศทางไกล

มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้หลายท่านดังนี้ สนั่น มีสัจธรรม (2536 : 531) และสำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา (2539 : 1) ได้ให้ความหมายสอดคล้องกันว่า การนิเทศทางไกล หมายถึง การนิเทศการศึกษาที่ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศไม่มี ปฏิสัมพันธ์กันโดยตรง ต้องอาศัยสื่อต่าง ๆ ถ่ายทอดสาระการนิเทศ ส่วน สำนักงาน คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539 : 44) ได้ให้ความหมายของ การนิเทศทางไกล ไว้ว่า 1) เป็นวิธีการนิเทศทางอ้อม 2) เป็นวิธีนิเทศจากหน่วยงานภายนอก 3) สิ่งที่นิเทศต้อง เป็นข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ ในขณะที่ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี (2541 : 1) ได้ ให้ไว้ว่า การนิเทศทางไกล หมายถึง 1) การนิเทศที่ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศไม่มีปฏิสัมพันธ์ กันโดยตรง 2) จุดเด่นของการนิเทศอยู่ที่ปริมาณของผู้รับการนิเทศ และ 3) ความทั่วถึง ความ ต่อเนื่องและความสม่ำเสมอ

สรุปได้ว่า การนิเทศทางไกล หมายถึง การนิเทศการศึกษาที่ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศไม่มีปฏิสัมพันธ์กันโดยตรง ต้องอาศัยสื่อต่าง ๆ ถ่ายทอดสาระการนิเทศ

2. วัตถุประสงค์ของการนิเทศทางไกล

บันลือ พฤษะวัน (2535 : 2) กล่าวไว้ว่า วัตถุประสงค์ของการนิเทศทางไกล คือ 1) เพื่อส่งเสริมผู้รับการนิเทศ 2) เพื่อส่งเสริมขวัญกำลังใจของผู้รับการนิเทศ 3) เพื่อ ส่งเสริมการเรียนการสอน และ 4) เพื่อส่งเสริมปรับปรุงพัฒนาคุณภาพการศึกษา ในทำนอง

เดียวกันสนั่น มีสัจธรรม (2536 : 207) กล่าวไว้ว่า วัตถุประสงค์ของการนิเทศทางไกล มีดังนี้ 1) เพื่อส่งเสริมให้มีการนิเทศอย่างต่อเนื่อง 2) เพื่อส่งเสริมการเรียนการสอน และ 3) เพื่อกระตุ้นครูให้พัฒนาการเรียนการสอน ส่วนหน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 29) ได้กำหนดวัตถุประสงค์การนิเทศทางไกลไว้ดังนี้ 1) เพื่อนิเทศครูได้อย่างทั่วถึง ทุกโรงเรียนได้รับการนิเทศ 2) เพื่อนิเทศครูได้อย่างต่อเนื่อง ทุกโรงเรียนได้รับการนิเทศทุกเรื่อง และ 3) เพื่อให้เกิดคุณภาพ โดยการใช้นวัตกรรม ประกอบการนิเทศทุกเรื่อง

สรุปได้ว่า การนิเทศทางไกลมีวัตถุประสงค์ เพื่อต้องการนิเทศให้ทั่วถึง ต่อเนื่องและเกิดประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังเป็นการสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนตลอดจนเป็นการส่งเสริมขวัญกำลังใจ กระตุ้นและพัฒนาครูให้พัฒนาการเรียน การสอน

3. หลักการนิเทศทางไกล

สนั่น มีสัจธรรม (2536 : 31) ได้กำหนดหลักการนิเทศทางไกลไว้ดังนี้

- 1) การนิเทศทางไกลเป็นการนิเทศผ่านสื่อ
- 2) การนิเทศทางไกลเป็นการสื่อสารทางเดียว
- 3) การนิเทศทางไกลต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง
- 4) สื่อการนิเทศทางไกลต้องส่งเสริมกลุ่ม เป้าหมายอย่างต่อเนื่อง และ
- 5) สื่อการนิเทศทางไกลเน้นความถูกต้องชัดเจน สอดคล้องกับ สำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา (2539 : 1) ได้กำหนดหลักการนิเทศทางไกลไว้ว่า

- 1) การนิเทศทางไกลเป็นการนิเทศผ่านสื่อ
- 2) การนิเทศทางไกลต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง
- 3) สื่อการนิเทศต้องส่งถึงกลุ่มเป้าหมายอย่างครบถ้วน และ
- 4) สื่อการนิเทศเน้นความถูกต้อง ชัดเจน และ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539 : 45) ได้กำหนด หลักการนิเทศทางไกลไว้ว่า

- 1) การนิเทศทางไกลเป็นการนิเทศผ่านสื่อ
- 2) การนิเทศทางไกล ต้องทำอย่างต่อเนื่อง และ
- 3) สื่อการนิเทศทางไกลต้องส่งถึงกลุ่มเป้าหมายครบถ้วน

สรุปได้ว่า หลักการนิเทศทางไกล เป็นการนิเทศผ่านสื่อ ถึงกลุ่มเป้าหมายอย่าง ครบถ้วน และต้องทำอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ มีความถูกต้องชัดเจนตรงกับความต้องการของ ผู้รับการนิเทศ

4. กระบวนการนิเทศทางไกล

สนั่น มีสัจธรรม (2536 : 33) สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539 : 19) และ สำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา (2539 : 5) มีความเห็นสอดคล้องกัน

ว่ากระบวนการนิเทศทางไกล เป็นการนิเทศที่ประยุกต์ใช้กระบวนการนิเทศการศึกษา เป็นแนวทางในการดำเนินงาน ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจสำคัญ เนื่องจากการทำความเข้าใจถึงขั้นตอนของการดำเนินงานต่าง ๆ เกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจึงได้ศึกษากระบวนการนิเทศการศึกษา และกระบวนการนิเทศทางไกล เพื่อพัฒนาเป็นกระบวนการนิเทศทางไกล เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 ดังนี้

4.1 กระบวนการนิเทศการศึกษา

กระบวนการนิเทศการศึกษา มีนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศหลายท่านได้เสนอแนวคิดต่าง ๆ ดังนี้

โดนัลด์สัน (Donaldson, 1980 : 335-336) ได้เสนอแนะวิธีดำเนินงานเพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้รับการนิเทศ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 ประเมินผลความต่อเนื่องของแรงเสริมกำลังใจที่เกิดขึ้นในอดีต การได้ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะและวิธีการเสริมแรงที่ไม่พึงปรารถนาในอดีตที่ต่อเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบัน จะช่วยให้ผู้นิเทศทราบข้อมูลที่เป็นจุดอ่อนของวิธีการเสริมแรงซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการวางแผน การเปลี่ยนแปลงวิธีการเสริมแรง ที่มีประสิทธิภาพและถูกต้องต่อไปในอนาคต

ขั้นที่ 2 พัฒนาจิตใจให้พร้อมที่จะรับการเปลี่ยนแปลง โดยธรรมชาติของคนมักจะไม่ยอมให้คนอื่นมาบังคับให้กระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ถ้าเขาไม่มีความต้องการ ถ้าหากเขาต้องการจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เขาก็จะมีแรงจูงใจเกิดขึ้นในตัวเขาเองก่อน แล้วเขาจะเปลี่ยนแปลงได้ด้วยตัวของเขาเอง สิ่งที่ผู้นิเทศพึงกระทำก็คือการช่วยกระตุ้นให้เกิดกำลังใจในการเปลี่ยนแปลง เช่น ให้เห็นประโยชน์ที่พึงได้รับจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม พยายามชี้แจงให้เขาได้เข้าใจ ถึงสถานการณ์เกี่ยวกับความมั่นคง ความปลอดภัย สุขภาพ อนามัย การยอมรับนับถือ ฯลฯ ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

ขั้นที่ 3 ทำการเสริมกำลังใจเมื่อพฤติกรรมของผู้รับการนิเทศเปลี่ยนแปลงไป ในแนวทางที่ต้องการ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นเรื่องที่ยากมาก หากจะรอให้การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นไปอย่างสมบูรณ์ อาจจะใช้เวลานาน ซึ่งอาจจะทำให้ผู้รับการนิเทศ เกิดความท้อใจ หหมดกำลังใจ ดังนั้นในทางปฏิบัติเมื่อเห็นว่าผู้รับการนิเทศเริ่มเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและมีทิศทางไปสู่พฤติกรรมที่ปรารถนาแล้วก็สมควรจะให้กำลังใจหรือเสริมแรง เป็นระยะไปก่อน การทำเช่นนี้จะมีผลทำให้ผู้รับการนิเทศมีความพึงพอใจ มีมานะ

พยายามเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองให้สมบูรณ์ต่อไป

ขั้นที่ 4 กระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมที่ต้องการ ในขณะที่ผู้รับการนิเทศกำลังดำเนินการด้วยความพากเพียรพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเอง ถ้ามีข้อบกพร่องหรือผิดพลาดอะไรเกิดขึ้น ผู้นิเทศจะต้องทำการแก้ไขและกระตุ้นให้ผู้รับการนิเทศกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง เชื่อมั่นในตนเอง สิ่งสำคัญที่ผู้นิเทศจะต้องทำความเข้าใจก็คือ พยายามให้ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง จะดีกว่าการตำหนิในข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้น

ขั้นที่ 5 ให้รางวัลเมื่อพฤติกรรมที่ต้องการได้เกิดขึ้น เมื่อพฤติกรรมที่ต้องการ ได้เกิดขึ้นแล้ว จำเป็นจะต้องให้รางวัลแก่ผู้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมโดยทันที รางวัล อาจจะเป็นคำพูด หรือการกระทำ การยกย่องด้วยคำพูดถือเป็นสิ่งที่มีคุณค่ามากสำหรับผู้ใหญ่ และจะมีคุณค่าสูงกว่ารางวัลที่เป็นวัตถุสิ่งของ การได้รับรางวัลจะทำให้ผู้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเห็นคุณค่าของพฤติกรรมใหม่และจะรักษาสภาพของพฤติกรรมใหม่ให้คงอยู่ต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 5-10) กำหนดขั้นตอนการนิเทศการศึกษาไว้ 5 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการพัฒนา เป็นการศึกษาข้อมูลของผู้รับการนิเทศในความรับผิดชอบ โดยใช้เครื่องมือต่าง ๆ เช่น แบบสำรวจ แบบสอบถาม แบบประเมินตนเอง ศึกษาจากผลการดำเนินการ เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การจัดทำแผนการสอน การจัดทำธุรการห้องเรียน ผลงานครู ผลงานนักเรียน เป็นต้น

ขั้นที่ 2 การวางแผนและกำหนดทางเลือก ได้แก่ การพิจารณาความสัมพันธ์ของจุดพัฒนากับการนิเทศว่าจุดพัฒนาสอดคล้องกับปัญหาโดยรวม หรือปัญหาเฉพาะที่ เทคนิควิธีที่ควรนำมาใช้ ทรัพยากรที่มีและศักยภาพของผู้นิเทศ การกำหนดทางเลือก และการวางแผนร่วมกับผู้รับการนิเทศ

ขั้นที่ 3 การสร้างสื่อ เครื่องมือและพัฒนาวิธีการ เป็นการแสวงหาสื่อ เครื่องมือตามที่วางแผนไว้โดยการจัดหา จัดทำตามความเหมาะสม

ขั้นที่ 4 ปฏิบัติการนิเทศการศึกษา เป็นการปฏิบัติการนิเทศตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ 5 การประเมินผลและรายงานผล ได้แก่ ศึกษาการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาของผู้รับการนิเทศ ศึกษาผลงานของผู้รับการนิเทศ ใช้เครื่องประเมินตาม วัตถุประสงค์ของการนิเทศ วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล และสรุป รายงานผล และเผยแพร่ ผลงานการนิเทศ

ส่วนแฮริส (Harris, 1985 อ้างถึงใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2548 : 41-43) ได้เสนอกระบวนการนิเทศไว้ 6 ขั้นตอนดังนี้คือ

ขั้นที่ 1 ประเมินสภาพการทำงาน (Assessing) เป็นกระบวนการศึกษาถึง สถานภาพต่าง ๆ รวมทั้งข้อมูลที่เป็น เพื่อจะนำมาเป็นตัวกำหนดถึงความต้องการจำเป็นเพื่อ ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ซึ่งประกอบด้วย งานวิเคราะห์ข้อมูล โดยการศึกษาหรือพิจารณา ธรรมชาติ และความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ สังเกตสิ่งต่าง ๆ ด้วยความรอบคอบถี่ถ้วน ทบทวนและ ตรวจสอบสิ่งต่าง ๆ ด้วยความระมัดระวัง วัตถุประสงค์การทำงาน และเปรียบเทียบพฤติกรรมการทำงาน

ขั้นที่ 2 จัดลำดับความสำคัญของงาน (Prioritizing) เป็นกระบวนการ กำหนดเป้าหมาย จุดประสงค์ และกิจกรรมต่าง ๆ ตามลำดับความสำคัญประกอบด้วยงาน กำหนดเป้าหมาย ระบุจุดประสงค์ในการทำงาน กำหนดทางเลือก และจัดลำดับความสำคัญ

ขั้นที่ 3 ออกแบบการทำงาน (Designing) เป็นกระบวนการวางแผนหรือ กำหนดโครงการต่าง ๆ เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยประกอบด้วยงานจัดสายงานให้ ส่วนประกอบ ต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กัน หาวิธีการนำเอาทฤษฎีหรือแนวคิดไปสู่การปฏิบัติ เตรียมการต่าง ๆ ให้พร้อมที่จะทำงาน จัดระบบการทำงาน และกำหนดแผนในการทำงาน

ขั้นที่ 4 จัดสรรทรัพยากร (Allocating Resources) เป็นกระบวนการ กำหนดทรัพยากรต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการทำงาน ประกอบด้วย กำหนดทรัพยากร ที่ต้องใช้ตามความต้องการของหน่วยงานต่าง ๆ จัดสรรทรัพยากรไปให้หน่วยงานต่าง ๆ กำหนดทรัพยากร ที่จำเป็นจะต้องใช้สำหรับจุดมุ่งหมายบางประการ มอบหมายบุคลากรให้ ทำงานในแต่ละ โครงการหรือแต่ละเป้าหมาย

ขั้นที่ 5 ประสานงาน (Coordinating) เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับคน เวลา วัสดุอุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกทุก ๆ อย่างเพื่อจะให้การเปลี่ยนแปลงบรรลุผล สำเร็จ ได้แก่ ประสานการปฏิบัติงานในฝ่ายต่าง ๆ ให้ดำเนินงานไปด้วยกันด้วยความราบรื่น สร้างความกลมกลืนและความพร้อมเพียงกัน ปรับการทำงานในส่วนต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพ ให้มากที่สุด กำหนดเวลาในการทำงานในแต่ละช่วง และสร้างความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้น

ขั้นที่ 6 นำการทำงาน (Directing) เป็นกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อการ ปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดสภาพที่เหมาะสม อันจะสามารถบรรลุผลแห่งการเปลี่ยนแปลงให้มากที่สุด ได้แก่ การแต่งตั้งบุคลากร กำหนดแนวทางหรือกฎเกณฑ์ในการทำงาน กำหนดระเบียบ แบบแผนเกี่ยวกับเวลา ปริมาณหรืออัตราเร็วในการทำงาน แนะนำและปฏิบัติงาน ชี้แจง กระบวนการทำงาน และตัดสินใจเกี่ยวกับทางเลือกในการปฏิบัติงาน

นอกจากนี้ อัญชลี ธรรมะวิสิกุล (2552 : 1-10) กล่าวว่า วัฏจักรขั้นตอนในการ นิเทศการศึกษานั้นสิ่งสำคัญในการจัดการนิเทศการศึกษาคือจะต้องทำให้ประสบผลสำเร็จตาม

เป้าหมาย ที่วางไว้ ขั้นตอนในการปฏิบัติงานทางการนิเทศการศึกษาเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า กระบวนการนิเทศ เนื่องจากกระบวนการเป็นเทคนิควิธีในการทำงาน ดังนั้น กระบวนการทำงานของแต่ละบุคคลย่อมจะมีความแตกต่างกันไป กระบวนการทำงานที่สามารถใช้ดำเนินการนิเทศได้ เช่นกระบวนการบริหารงานของลูอิส เอ แอลเลน (Louis A. Allen) โดยความจริงแล้วแอลเลน (Allen) ไม่ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับกระบวนการนิเทศการศึกษา โดยเฉพาะ แต่เขาเสนอแนวความคิดสำหรับกระบวนการบริหารงานการศึกษาโดยทั่ว ๆ ไป ซึ่งสามารถใช้เป็นกระบวนการในการนิเทศการศึกษาได้ ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการหลัก 5 กระบวนการนิยมเรียกง่าย ๆ ว่า POLCA โดยย่อมาจากคำศัพท์ต่อไปนี้

1. กระบวนการวางแผน (Planning Processes) กระบวนการวางแผน ในทัศนะของแอลเลน เป็นการคิด ถึงสิ่งที่จะทำว่ามีอะไรบ้าง กำหนดแผนงานว่าจะทำอะไร เมื่อไร กำหนดจุดประสงค์ในการทำงาน คาดคะเนผลที่จะเกิดจากการทำงาน พัฒนา กระบวนการทำงาน และวางแผนในการทำงาน

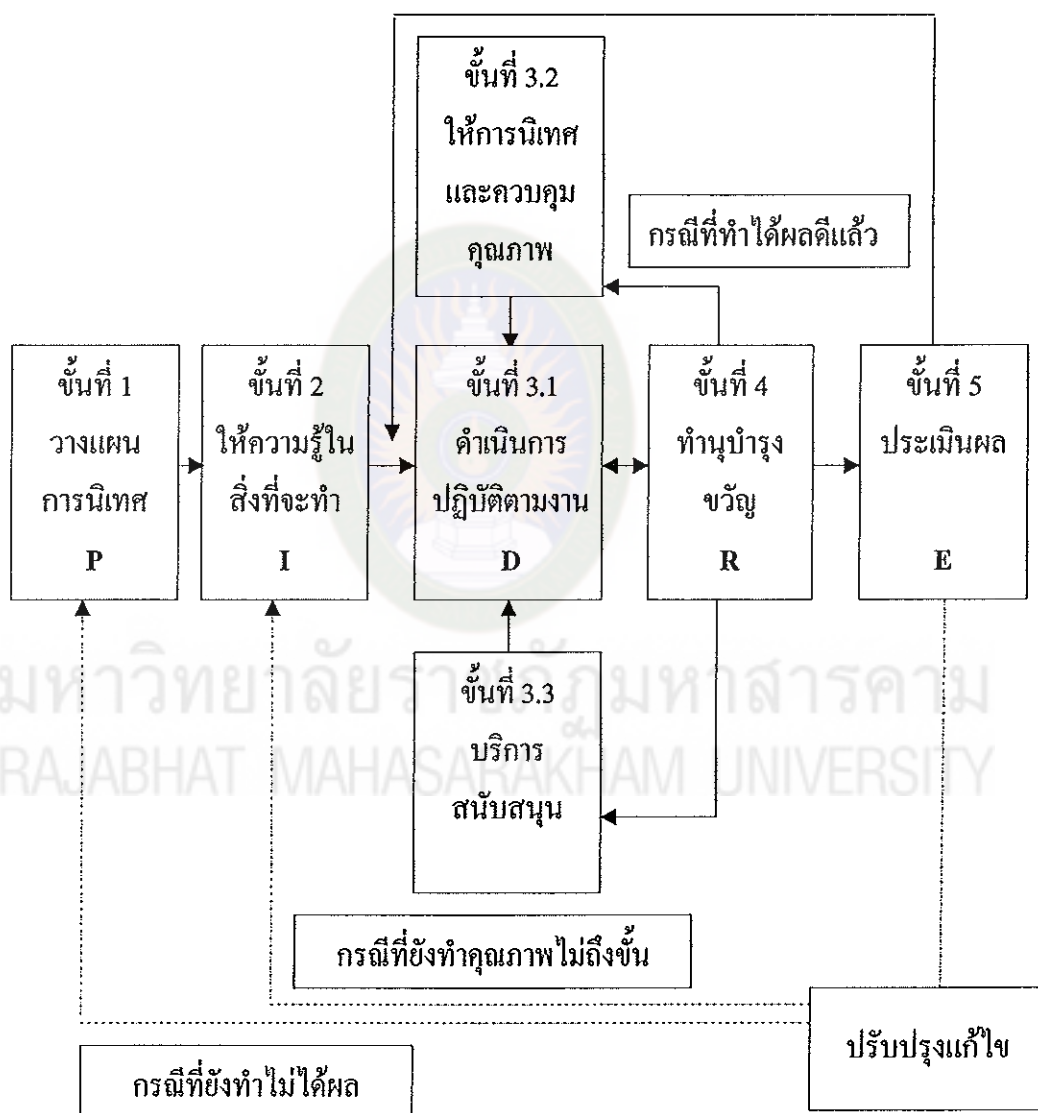
2. กระบวนการจัดสายงาน (Organizing Processes) กระบวนการจัดสายงานหรือจัดบุคลากรต่าง ๆ เพื่อทำงานตามแผนงานที่วางไว้มีกระบวนการดังนี้ 1) กำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการทำงาน 2) ประสานงานกับบุคลากรต่าง ๆ ที่จะปฏิบัติงาน 3) จัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ สำหรับการดำเนินงาน 4) มอบหมายงานให้บุคลากรฝ่ายต่าง ๆ 5) จัดให้มีการประสานงานสัมพันธ์กันระหว่างผู้ทำงาน 6) จัดทำโครงสร้างในการปฏิบัติงาน 7) จัดทำภาระหน้าที่ของบุคลากร และ 8) พัฒนานโยบายในการทำงาน

3. กระบวนการนำ (Leading Processes) กระบวนการนำบุคลากรต่าง ๆ ให้ทำงานนั้นประกอบด้วยการทำงานต่อไปนี้คือ 1) ตัดสินใจเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ 2) ให้คำปรึกษาแนะนำ 3) สร้างนวัตกรรมในการทำงาน 4) ทำการสื่อสารเพื่อความเข้าใจในขณะทำงาน 5) สร้างแรงจูงใจในการทำงาน 6) ได้รับความสนใจในการทำงาน กระตุ้นให้ทำงาน 7) อำนวยความสะดวกในการทำงาน 8) ริเริ่มการทำงาน แนะนำการทำงาน แสดงตัวอย่างในการทำงาน บอกขั้นตอนการทำงาน และสาธิตการทำงาน

4. กระบวนการควบคุม (Controlling Processes) กระบวนการควบคุม ประกอบด้วยการทำงานในสิ่งต่อไปนี้ 1) นำให้ทำงาน 2) แก้ไขการทำงานที่ไม่ถูกต้อง 3) ว่ากล่าวตักเตือนในสิ่งที่ผิดพลาด เร่งรัดให้ทำงาน 4) ปลดคนที่ไม่มีคุณภาพให้ออกจากงาน 5) สร้างกฎเกณฑ์ในการทำงาน และลงโทษผู้กระทำผิด

5. กระบวนการประเมินสภาพการทำงาน (Assessing Processes) กระบวนการประเมินสภาพการทำงาน ประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้ 1) การพิจารณาตัดสินเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน 2) วัดพฤติกรรมการทำงาน และ 3) จัดการวิจัยผลงาน

อย่างไรก็ตาม อัญชลี ธรรมะวิสิกุล (2552 : 9) ได้สรุปจากที่กล่าวมาแล้ว เป็นกระบวนการนิเทศการศึกษา มี 5 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 วางแผนการนิเทศ (Planning-P) ขั้นที่ 2 ให้ความรู้ความเข้าใจในการทำงาน (Informing-I) ขั้นที่ 3 ลงมือปฏิบัติงาน (Doing-D) ขั้นที่ 4 สร้างเสริมกำลังใจ (Reinforcing-R) และ ขั้นที่ 5 ประเมินการนิเทศ (Evaluating-E) ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 กระบวนการนิเทศการศึกษาของ อัญชลี ธรรมะวิสิกุล
(ที่มา : อัญชลี ธรรมะวิสิกุล. 2552 : 9)

จากภาพที่ 4 แสดงให้เห็นว่าการนิเทศจะประสบผลสำเร็จได้จำเป็นจะต้อง
ดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนและต่อเนื่องกันดังนี้

ขั้นที่ 1 วางแผนการนิเทศ (Planning-P) เป็นขั้นที่ผู้บริหาร ผู้นิเทศและ
ผู้รับ การนิเทศจะทำการประชุมปรึกษาหารือเพื่อให้ ได้มาซึ่งปัญหาและความต้องการจำเป็นที่
จะต้องมีการนิเทศ รวมทั้งวางแผนถึงขั้นตอนการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการนิเทศที่จะจัดขึ้นอีกด้วย

ขั้นที่ 2 ให้ความรู้ในสิ่งที่จะทำ (Informing-I) เป็นขั้นตอนของการให้
ความรู้ความเข้าใจถึงสิ่งที่จะดำเนินงานว่าจะต้องอาศัยความรู้ความสามารถอย่างไรบ้าง จะมี
ขั้นตอน ในการดำเนินการอย่างไร และจะอย่างไรจึงจะทำให้ได้ผลงานออกมาอย่างมี
คุณภาพ ขั้นนี้จำเป็นทุกครั้งสำหรับการเริ่มการนิเทศที่จัดขึ้นใหม่ไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดก็ตาม และ
ก็มีความจำเป็นสำหรับงานนิเทศที่ยังไม่ได้ผล หรือ ได้ผลไม่ถึงขั้นที่พอใจซึ่งจำเป็นจะต้องทำ
การทบทวนให้ความรู้ในการปฏิบัติงานที่ถูกต้องอีกครั้งหนึ่ง

ขั้นที่ 3 การปฏิบัติงาน (Doing-D) ประกอบด้วยงานใน 3 ลักษณะคือ

3.1 การปฏิบัติงานของผู้รับการนิเทศเป็นขั้นที่ผู้รับการนิเทศลงมือ
ปฏิบัติงาน ตามความรู้ความสามารถที่ได้รับมาจากการดำเนินการในขั้นที่ 2

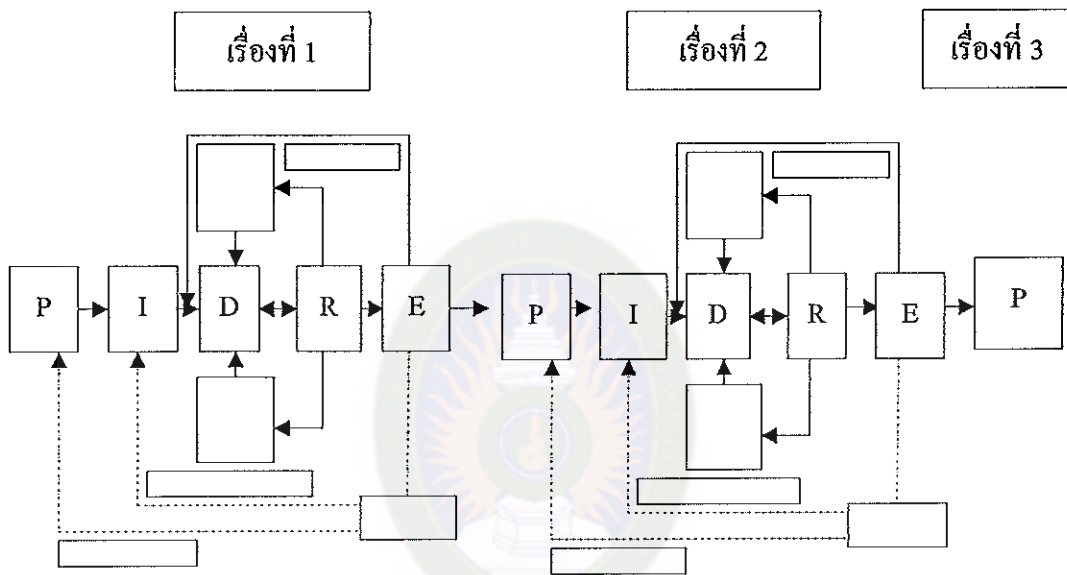
3.2 การปฏิบัติงานของผู้ให้การนิเทศ ขั้นนี้ผู้ให้การนิเทศจะทำการ
นิเทศ และควบคุมคุณภาพให้งานสำเร็จออกมาทันตามกำหนดเวลาและมีคุณภาพสูง

3.3 การปฏิบัติงานของผู้สนับสนุนการนิเทศ ผู้บริหารก็จะให้บริการ
สนับสนุนในเรื่องวัสดุ อุปกรณ์ ตลอดจนเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่จะช่วยให้การปฏิบัติงานเป็นอย่างดี

ขั้นที่ 4 การสร้างขวัญและกำลังใจ (Reinforcing-R) ขั้นนี้เป็นขั้นของ
การเสริมกำลังใจของผู้บริหารเพื่อให้ผู้รับการนิเทศมีความมั่นใจและบังเกิดความพึงพอใจในการ
ปฏิบัติงาน ขั้นนี้อาจจะดำเนินการไปพร้อม ๆ กันกับผู้รับการนิเทศกำลังปฏิบัติงานหรือการ
ปฏิบัติงานได้ เสร็จสิ้นลงไปแล้วก็ได้

ขั้นที่ 5 ประเมินผลผลิตของการดำเนินงาน (Evaluating-E) เป็นขั้นที่ผู้
นิเทศทำการประเมินผลการดำเนินการซึ่งผ่านไปแล้วว่าเป็นอย่างไร หลังจากการประเมินผล
การนิเทศหากพบว่ามีปัญหาหรืออุปสรรคอย่างหนึ่งอย่างใดที่ทำให้การดำเนินงาน ไม่ได้ผล ก็
สมควรจะต้องทำการปรับปรุงแก้ไข ซึ่งการปรับปรุงแก้ไขอาจจะทำได้โดยการให้ความรู้ในสิ่ง
ที่ทำใหม่อีกครั้งหนึ่งสำหรับกรณีที่ผลงานออกมายังไม่ถึงขั้นที่พอใจ หรือดำเนินการปรับปรุง
การดำเนินงานทั้งหมด และถ้าหากการประเมินผล พบว่าประสบผลสำเร็จตามที่ได้ตั้งไว้
การนิเทศต่อไปก็สามารถทำได้โดยไม่ต้องให้ความรู้ ในเรื่องนั้นอีก

การดำเนินการนิเทศตามวัฏจักรนี้จะเป็นไปอย่างต่อเนื่องและไม่หยุดนิ่งจนกว่า จะบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้หรือพัฒนาผู้รับการนิเทศให้เป็นไปตามต้องการ หากบรรลุผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายแล้วต้องการจะหยุดกระบวนการทำงานก็ถือว่าการนิเทศได้สิ้นสุดลงแล้ว หากต้องการเริ่มนิเทศในสิ่งใหม่หรือตั้งเป้าหมายใหม่ก็จะต้องดำเนินการตั้งแต่เริ่มแรกอีก ดังแสดงให้เห็นความต่อเนื่องของกระบวนการนิเทศการศึกษาในภาพที่ 5

ภาพที่ 5 แสดงความต่อเนื่องของกระบวนการนิเทศการศึกษาในเรื่องต่าง ๆ
(ที่มา : อัญชลี ธรรมะวิสิฏฺฐ, 2552 : 10)
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

กระบวนการนิเทศเชิงระบบ (System Approach)

ได้มีนักการศึกษากล่าวถึงกระบวนการนิเทศเชิงระบบไว้ดังนี้

เสาวนิตย์ ชัยมุสิก (2552 : 1-2) กล่าวไว้ว่า เป็นการดำเนินการนิเทศที่ใช้วิธีการเชิงระบบ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวางแผนการนิเทศ โดยการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการการนิเทศ การวางแผนการดำเนินการนิเทศ การสร้างและพัฒนาสื่อและเครื่องมือสำหรับนิเทศ และการกำหนดบทบาทและหน้าที่ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ

ขั้นตอนที่ 2 การดำเนินการนิเทศ

ขั้นตอนที่ 3 การติดตามและประเมินผลการนิเทศ

ขั้นตอนที่ 4 การสรุปและรายงานผลการดำเนินการนิเทศ

นอกจากนั้น ไพรวัลย์ วันทนา (2552 : 1-5) ได้อธิบายถึงการนิเทศ การศึกษาเชิงระบบว่า การนิเทศการศึกษาที่ประสบความสำเร็จ ควรมีกระบวนการที่ต่อเนื่อง มีการเคลื่อนไหวที่เป็นพลวัตร (Dynamic) นั่นก็คือการนำวงจรคุณภาพ (Quality Loop) หรือวิธีระบบ (System Approach) มาใช้ในการดำเนินงาน ประกอบด้วยขั้นตอนต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ เป็นขั้นตอนการทำงานขั้นแรกที่ผู้นิเทศควรให้ความสำคัญ เพราะการนิเทศ จะประสบความสำเร็จ มีประสิทธิภาพสูง ควรต้องมีผลการวิเคราะห์ ในหัวข้อที่สำคัญ ๆ ดังนี้

1.1 การวิเคราะห์ความต้องการ ควรใช้เทคนิคและวิธีการหลายอย่าง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุม เช่น การนิเทศและตรวจเยี่ยม การสัมภาษณ์ผู้บริหาร และครูผู้สอน การส่งแบบสำรวจความต้องการ แล้วนำข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์ผล จะทำให้ได้รับ ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการเรียนการสอนที่หลากหลายและครอบคลุม เป็นประโยชน์ ต่อการออกแบบกิจกรรมการนิเทศที่ตรงกับความต้องการของ โรงเรียน กลุ่มเป้าหมาย

1.2 การวิเคราะห์เนื้อหาและภารกิจ เมื่อได้ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการ ความจำเป็นแล้ว ผู้นิเทศจะดำเนินการกำหนดหลักสูตร กิจกรรม ตามลำดับความต้องการ แล้วกำหนดเนื้อหาในการนิเทศการศึกษา การจัดโครงสร้างและลำดับการนำเสนอ ให้ง่ายต่อการสร้างความรู้ความเข้าใจ ผู้รับการนิเทศได้รับความสะดวก มีความรู้ความเข้าใจ และทักษะในการปฏิบัติงาน มีความพึงพอใจในการนิเทศ สามารถชักจูงให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้นได้

1.3 การวิเคราะห์ผู้รับการนิเทศ ผู้นิเทศควรทำความรู้จักกับผู้รับการนิเทศ ในทุกมิติ เช่น เพศ วัย วุฒิการศึกษา ประวัติการรับราชการ นิสัยใจคอ ความสนใจ ความถนัด เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้สามารถวางแผนการนิเทศ การเลือกวิธีการ สื่อ รวมทั้ง เทคนิคการนิเทศ ที่เหมาะสมได้ ซึ่งก็คือ หลักการนิเทศ ที่ยึดผู้รับการนิเทศเป็นศูนย์กลางในการนิเทศนั่นเอง

1.4 การวิเคราะห์สภาพการณ์และนโยบาย การนิเทศการศึกษาไม่เพียงสนองความต้องการจำเป็นของโรงเรียน ผู้บริหาร และครู เท่านั้น แต่ในบางกรณี ก็เป็นการนิเทศตามนโยบาย เช่น การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับหลักสูตร วิธีการจัดการเรียนรู้ การบริหารจัดการที่สนองกลยุทธ์ของฝ่ายนโยบาย เป็นต้น ดังนั้นการวิเคราะห์สภาพการณ์และนโยบาย จึงเป็นภาระงานที่จำเป็นไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน

2. การออกแบบและพัฒนา เมื่อมีการวิเคราะห์ความต้องการ ความจำเป็น วิเคราะห์ผู้รับการนิเทศ เนื้อหา ภารกิจ และสภาพการณ์ต่าง ๆ อย่างครอบคลุมแล้ว

จะเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญ ในการออกแบบและพัฒนา ในหัวข้อ ต่าง ๆ ดังนี้

2.1 การออกแบบวัตถุประสงค์ของการนิเทศ การกำหนด

วัตถุประสงค์ เป็นเสมือนเข็มทิศในการนิเทศการศึกษา ผู้นิเทศควรให้ความสำคัญอยู่เสมอ โดยกำหนดวัตถุประสงค์ ทั้งในลักษณะกว้าง ๆ (Goals) และวัตถุประสงค์ที่มีลักษณะเฉพาะหรือเชิงพฤติกรรม (Behavioral Objectives) มีความครอบคลุมทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัยและทักษะพิสัย ทำให้การนิเทศการศึกษามีความชัดเจนและครอบคลุม

2.2 การออกแบบวิธีการและกิจกรรมการนิเทศ เมื่อผู้นิเทศ ได้มี

การวิเคราะห์ความต้องการ ความจำเป็น และประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ก็จะเป็นขั้นตอนของการดำเนินการกำหนดวิธีการนิเทศ ให้สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ในเบื้องต้น เช่น กรณีของการนิเทศออนไลน์

3. การนิเทศ

3.1 การเตรียมการและประสานงานการนิเทศ เมื่อผู้นิเทศได้มีการ

วิเคราะห์ความต้องการ ความจำเป็น วิเคราะห์ผู้รับการนิเทศ เนื้อหา ภารกิจ สภาพการณ์ต่าง ๆ มีการสร้างและพัฒนาสื่อและกิจกรรมการนิเทศแล้ว ควรมีการเตรียมการ ประสานงาน และนิเทศการศึกษา ดังนี้

3.2 การจัดทำตารางและกำหนดการนิเทศ ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

3.3 ประสานงานกับคณะนิเทศ เพื่อให้มีการบูรณาการการนิเทศ

ให้ครอบคลุมภารกิจ และกลยุทธ์ต่าง ๆ รวมทั้งการบูรณาการการนิเทศ ตามความจำเป็น

3.4 ประสานงาน ไปยัง โรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย เพื่อนัดหมายเกี่ยวกับ วัน เวลา ตารางการนิเทศ รวมทั้งการเตรียมข้อมูลเบื้องต้นในด้านต่าง ๆ

3.5 การปฏิบัติการนิเทศ เป็นขั้นตอนที่ผู้นิเทศ ลงมือดำเนินการ

การนิเทศ ซึ่งควรใช้หลักการนิเทศที่สำคัญ ๆ เช่น การมีมนุษยสัมพันธ์อันดีต่อกัน การทำงานเป็นทีม มีการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมผลสำเร็จ ภายใต้วามเชื่อว่า ผู้รับการนิเทศทุกคน สามารถพัฒนาให้บรรลุผลตามศักยภาพได้ ให้ความสำคัญในการพัฒนา การจัดการเรียนการสอน ตามแนวทางการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ที่เน้นประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญปัญหาและการประยุกต์ใช้ความรู้และทักษะในการป้องกันและการแก้ไขปัญหาให้ผู้เรียน เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกให้คิดเป็น ทำเป็น รัก การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เกิดการเรียนรู้ใฝ่เรียนอย่างต่อเนื่อง ผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างสมดุล ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนการสอน การอำนวยความสะดวก

สะดวก ให้ผู้เรียนมีการใช้ กระบวนการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ เป็นต้น

4. การประเมินผลและรายงาน การดำเนินกิจกรรมการนิเทศต่าง ๆ ควร มีการประเมินที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของกิจกรรม ทั้งก่อนการดำเนินกิจกรรม ระหว่าง ดำเนินกิจกรรม และหลังการดำเนินกิจกรรม ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์หลายประการ กล่าวคือ การประเมินก่อนการดำเนินกิจกรรมจะทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับ ผู้รับการนิเทศ ความ สนใจ ความรู้พื้นฐาน การประเมินระหว่างดำเนินกิจกรรมจะทำให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับ พัฒนาการของผู้รับการนิเทศ ส่วนการประเมินหลังการดำเนินกิจกรรม จะทำให้ทราบถึง ผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงาน มีการเลือกใช้วิธีการและเครื่องมือในการประเมินผล ที่ ครอบคลุมวัตถุประสงค์ เมื่อการประเมินผลสิ้นสุดลง ควร ได้มีการสรุปและรายงานผลให้ ผู้เกี่ยวข้องได้ทราบ โดยอาจจัดทำเป็นรายงานอย่างง่าย แล้วรวบรวมไว้ใน เอกสารการนิเทศ เพื่อให้เห็นเส้นพัฒนาของการดำเนินงาน ได้อย่างเป็นรูปธรรม

5. การปรับปรุงและพัฒนา เป็นขั้นตอนสำคัญที่ผู้นิเทศควรดำเนินการอยู่ เสมอ ในทุกขั้นตอนการนิเทศ เพราะในการปรับปรุงและพัฒนาการปฏิบัติงานนั้น ต้องมีการ ปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาอยู่ตลอดเวลา เมื่อมีการประเมินผลการดำเนินการทุกครั้งจะได้ ข้อมูลสำคัญ ที่ผู้รับการนิเทศ ผู้นิเทศ บุคลากร หน่วยงาน องค์กร ผู้รับผิดชอบจะนำไป ประกอบการปรับปรุง แก้ไขหรือพัฒนาให้การทำงานเป็น ไปอย่างสอดคล้อง เหมาะสมตาม บทบาทหน้าที่ และมีผลการดำเนินงานที่เกิดประสิทธิภาพสูงสุด การปรับปรุงและพัฒนาได้ ดำเนินการในทุกขั้นตอนของการนิเทศ เช่น การปรับปรุงวิธีการและเครื่องมือในการเก็บ รวบรวมข้อมูล เพื่อให้ได้ผลที่แม่นยำ มีประโยชน์ในการดำเนินการนิเทศการศึกษาอย่างสูงสุด การปรับปรุงในขั้นตอน การออกแบบและพัฒนา เพื่อให้วัตถุประสงค์ของการนิเทศมีความ ครอบคลุม สอดคล้องกับ สภาพปัญหา และความต้องการของครูและ โรงเรียน รวมทั้งการ ปรับปรุงพัฒนาชุดฝึกอบรมให้ได้ประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เลือกรูปแบบการนิเทศที่ เหมาะสมกับกลุ่มผู้รับการนิเทศ บริบท เนื้อหาสาระ งบประมาณ รวมทั้งการปรับปรุงแผนการ นิเทศให้มีประสิทธิภาพ ตลอดจนการปรับปรุงพัฒนาวิธีการประเมิน ผลการนิเทศ ให้ได้ เครื่องมือที่มีคุณภาพตามหลักวิชาการ ซึ่งจะส่งผลถึงข้อมูล ที่ได้จากการประเมิน มีความ ถูกต้องตามความเป็นจริง

4.2 กระบวนการนิเทศแบบร่วมพัฒนา (Co-operative Development

Supervision)

การนิเทศแบบร่วมพัฒนา คือ ปฏิสัมพันธ์ทางการนิเทศระหว่างผู้บริหาร โรงเรียน ศึกษานิเทศก์และครู ในกระบวนการนิเทศการศึกษาที่มุ่งแก้ปัญหาและพัฒนาการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ เพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน โดยการปรับปรุงการปฏิบัติงานของครูให้เกิดประสิทธิภาพบนพื้นฐานของกระบวนการที่เกิดจากความต้องการของครูในการพัฒนาทักษะวิชาชีพ ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้ (ศิริวรรณ ฉายะเกษริน. 2552 : 1-2)

ขั้นที่ 1 การวางแผนการดำเนินงาน (Planning-P) เป็นขั้นตอนที่ผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานทุกฝ่ายจะประชุมหารือกันถึงปัญหาในการจัดการเรียนการสอน ที่เป็นปัญหาสำคัญเร่งด่วนควรแก้ไขก่อน หรือนโยบายในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน โดยจะระดมสมองหาความต้องการจำเป็น (Need Assessment) ในเรื่องที่จะต้องมีการนิเทศ รวมทั้งร่วมกันวางแผนและกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงานนิเทศ

ขั้นที่ 2 การเสริมสร้างความรู้ในการปฏิบัติงาน (Informing-I) เป็นขั้นตอนของการทำความเข้าใจกระบวนการนิเทศทั้งระบบ และวิธีการดำเนินงานในแต่ละขั้นของการนิเทศ เพื่อให้ผู้ดำเนินงานมีความรู้ ความเข้าใจ ในทักษะ และมีเทคนิคในการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ

ขั้นที่ 3 การปฏิบัติงานตามแผน (Doing - D) เมื่อผู้ดำเนินงานได้ผ่านขั้นตอนการวางแผนและขั้นตอนการเสริมสร้างความรู้ในการปฏิบัติงานไปแล้ว การปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้ในแต่ละขั้นตอนอย่างเป็นระบบทั้งในส่วนของผู้ให้การนิเทศ ผู้รับการนิเทศ และผู้สนับสนุนการนิเทศก็จะดำเนินไปตามปฏิทินปฏิบัติงานที่ได้ตกลงร่วมกัน และกำหนดไว้ในแผน

ขั้นที่ 4 การประเมินผลการปฏิบัติงาน (Evaluation - E) การประเมินผลการปฏิบัติงานหรือ โครงการนิเทศ ควรดำเนินการประเมินทั้งระบบ เพื่อให้ทราบประสิทธิภาพของโครงการจึงควรประเมินสิ่งต่าง ๆ ตามลำดับของความสำคัญดังนี้

4.1 ผลผลิตที่ได้จากการนิเทศ (Output) คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้รับการนิเทศตามเป้าหมายของการนิเทศนั้น ได้แก่ ผลที่เกิดขึ้นจากการนิเทศ (ระดับความสามารถในการทำงานของผู้รับการนิเทศ การเพิ่มจำนวนของบุคลากรที่มีคุณภาพภายในหน่วยงาน ความตั้งใจในการทำงานของบุคลากร และความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรในหน่วยงาน) และผลที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินการนิเทศ

(เจตคติของผู้รับ การนิเทศที่มีต่องานและต่อผู้ร่วมงาน ระดับความพึงพอใจในการทำงาน ความผูกพันของผู้รับ การนิเทศที่มีต่อเป้าหมายในการทำงาน ระดับของจุดมุ่งหมายที่จัดตั้งขึ้น ระดับความร่วมมือ ร่วมใจที่มีต่อกลุ่มทำงาน ความเชื่อมั่นและความไว้วางใจในตนเอง เพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชา และความรู้สึของผู้รับการนิเทศที่มีต่อสภาพแวดล้อมในการทำงาน)

4.2 กระบวนการดำเนินงาน (Process) คือ ความเหมาะสมของ ขั้นตอน ในการทำงาน ความเหมาะสมของการจัดกิจกรรม ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับ การนิเทศและบรรยากาศในการทำงาน

4.3 ปัจจัยป้อนเข้า (Input) คือ การลงทุนในด้านทรัพยากรมนุษย์ วัสดุอุปกรณ์ สื่อการนิเทศ เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ งบประมาณการเงิน รวมทั้ง ระยะเวลาที่ใช้ในการดำเนินงานตาม โครงการ

ขั้นที่ 5 การเผยแพร่ขยายผล (Diffusing - D) ในรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อเป็นการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน ส่วนการขยายเครือข่ายการดำเนินงาน นิเทศ โดยใช้เทคนิคการขยายความคิด ให้เกิดความเชื่อถือ ศรัทธา แล้วจึงใช้เทคนิคการเชิญชวน ให้เข้ามา มีส่วนร่วมทีละน้อย ในฐานะเพื่อนร่วมอาชีพหรืออุดมการณ์ จนเกิดความพร้อมที่จะ เข้าร่วมดำเนินการด้วยอย่างเต็มตัว ในฐานะครูปฏิบัติการหรือฐานะคู่สัญญา และเมื่อดำเนินงาน ได้ผลดี มีเครือข่ายเนวร่วมเพิ่มมากขึ้น ครูปฏิบัติการก็จะ ได้ปรับเปลี่ยนบทบาทขึ้นเป็นผู้นิเทศ เครือข่าย ผู้ปฏิบัติการรุ่นต่อไป ซึ่งนับว่าเป็นการให้แรงเสริมแก่ผู้ปฏิบัติงาน หรือเรียกว่าใช้ เทคนิคการสร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ นับว่าเป็นกลวิธีการเผยแพร่และขยายผลที่มีประสิทธิภาพ โดยเน้นความพร้อมหรือความสมัครใจของครูเป็นหลัก ขั้นเสริมการร่วมใจและการเสริมสร้าง ขวัญและกำลังใจ (Co-operating – C, Reinforcing - R) นับว่าเป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้ผลการ ดำเนินงาน ได้ทั้งคน ทั้งงานและจิตใจที่ผูกพันอยู่กับงาน

4.3 กระบวนการนิเทศออนไลน์ (e-supervision)

เป็นกระบวนการในการให้คำปรึกษาและสารสนเทศ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ สะท้อนความคิด และสร้างความเข้าใจ เพื่อการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ ด้วยการ ติดต่อสื่อสารระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศโดยยึดหลักการของความลับและความปลอดภัย ของข้อมูล โดยการสร้างสภาพแวดล้อมเสมือน (Virtual environment) เป็นการให้คำปรึกษา ชี้นำ ช่วยเหลือ การติดต่อประสานงาน ระหว่างศึกษานิเทศก์ ครู ผู้บริหาร และผู้ที่เกี่ยวข้องผ่าน ระบบอินเทอร์เน็ต ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการปรับปรุงพัฒนาการจัดการศึกษาให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น

โดยมีวัตถุประสงค์ คือ การบันทึกและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน (KM) การสะท้อนความคิดในงานที่ปฏิบัติ (Efflection) กำหนดเป้าหมายของการเรียนรู้ของผู้ปฏิบัติงาน ค้นหาและสร้างความเชี่ยวชาญในสังคมผู้ปฏิบัติงาน (Cop) สร้างความตระหนักและการบังคับตนเองของผู้ปฏิบัติงาน ป้องกันความเหนื่อยหน่ายในการทำงานและการเรียนรู้ ให้คำปรึกษา เพื่อพัฒนา ตามลักษณะของวิชาชีพ และช่วยให้มีความตระหนักในความสามารถและทักษะที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน (วุฒิสักดิ์ โกชนกุล, 2552 : 1-2) สอดคล้องกับวารสาร Common Threads Different Patterns (2010 : 37) กล่าวถึง การนิเทศแบบเมทริกซ์ซึ่งใช้เทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ว่า การพัฒนาของเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์พร้อมกับการใช้งานคอมพิวเตอร์เพิ่มขึ้น และสามารถใช้อุปกรณ์สำหรับการนิเทศมีมากขึ้นเพราะสามารถเข้าถึงได้และมีความ ยืดหยุ่นดี สามารถตอบสนองความต้องการและจำนวนผู้รับการนิเทศเพิ่มขึ้น

ในปัจจุบัน เราสามารถนำระบบเครือข่าย Internet มาประยุกต์ใช้กับการ นิเทศการศึกษาได้หลากหลายและเกือบจะนับว่า Internet มีความจำเป็นอย่างยิ่งในระบบ การศึกษาปัจจุบันและในอนาคต ทั้งนี้จะเห็นได้จากสถาบันการศึกษาเกือบทุกสถาบัน ทั้งใน ระดับอุดมศึกษา มัธยมศึกษา หรือ แม้แต่ประถมศึกษา ได้มีการนำเทคโนโลยี Internet มาใช้ ประกอบการเรียนการสอน และ นำมาเป็นเครื่องมือในการค้นหาหาความรู้สำหรับครู-อาจารย์ มากขึ้น โดยลำดับ บางสถาบันได้กำหนดให้มีการลงทะเบียนเรียน แจ้งผลการเรียน หรือ แม้กระทั่งเรียนผ่านทาง Internet แล้ว ขณะนี้โรงเรียน ส่วนใหญ่สามารถที่จะเชื่อมต่อใช้งาน Internet ได้แล้วจาก โครงการ School Net และเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ

ดังนั้น การนิเทศการศึกษาจึงไม่ควรจำกัดเฉพาะการนิเทศโดยตรงเท่านั้น การนำเทคโนโลยี Internet มาประยุกต์ใช้กับการนิเทศการศึกษา จึงเป็นนวัตกรรมใหม่ที่จะทำ ให้การนิเทศการศึกษาขยายขอบข่ายได้กว้างขวางขึ้น การนำเทคโนโลยี Internet มาประยุกต์ใช้ ในการนิเทศ อาจทำได้หลายรูปแบบ เช่น

1. การสร้าง Web page เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารการนิเทศ และข้อมูล เทคนิคเกี่ยวกับการเรียนการสอนต่าง ๆ
2. การใช้ E-mail สำหรับตอบปัญหาในด้านการจัดการเรียน การสอน ของครู-อาจารย์และนักเรียน
3. การใช้โปรแกรมที่สามารถติดต่อแบบ Real time เช่น ICQ ตอบ ปัญหาข้อข้องใจของครู-อาจารย์ และ นักเรียน หรือใช้สำหรับประชุมทางไกล

4. การสร้างชุดการสอน หรือ CAI บน Internet ในรูปแบบของ Web page การสร้าง Web page วิธีการนี้เหมาะสำหรับหน่วยงานหรือองค์กรที่ต้องการเผยแพร่ข้อมูล ที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ หรือเพื่อประโยชน์ด้านใดด้านหนึ่ง ผู้ที่จะสร้าง Web page ได้จะต้องเป็นผู้มีความรู้ทางการเขียน โปรแกรม ภาษา HTML (Hypertext Markup Language) บ้างพอสมควร ปัจจุบัน Web page ของไทยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามีอยู่มากมาย เช่น

4.1 Web site ของ โรงเรียนต่าง ๆ ในโครงการ School Net

4.2 Web site ของกระทรวงศึกษาธิการ

4.3 Web site ของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ

หมายเหตุ

1. Web page หมายถึง หน้าเอกสารแต่ละหน้าที่แสดงผ่านทาง Browser
2. Home page หมายถึง Web page หน้าแรกของเอกสารที่แสดงผ่านทาง Browser
3. Web site หมายถึง ข้อมูลทั้งหมดที่แสดงผ่านทาง Browser ซึ่งประกอบด้วย Home page และ Web page ทั้งหมด Web site เหล่านี้ ผู้สร้างสามารถกำหนดให้ผู้ใช้หรือผู้เยี่ยมชม สามารถค้นหาข้อมูล เพิ่มเอกสาร หรือ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ ต่าง ๆ ไปใช้งานได้ หรือกำหนดให้ส่ง E-mail ถึงเจ้าของหรือผู้ดูแลระบบได้ทันที

ดังนั้น สรุปได้ว่า วิธีการนิเทศในรูปแบบของการใช้ Web page สามารถนำมาประยุกต์ ใช้ได้ในกรณีที่ต้องการเผยแพร่เอกสารทางวิชาการที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน หรือนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ ได้ E-mail กับกรณีพิเศษของศึกษานิเทศก์ สามารถให้การนิเทศได้ทั้งทางตรง และทางอ้อม การนิเทศทางอ้อมที่ประหยัด รวดเร็ว ไม่จำกัดช่วงเวลา ได้แก่ การใช้ E-mail ในการติดต่อสื่อสาร ซึ่งขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลที่จะประยุกต์นำไปใช้ เพราะ E-mail ไม่ได้หมายถึงเฉพาะเขียนจดหมายโต้ตอบกันเท่านั้น แต่ยังสามารถที่จะส่งเพิ่มเอกสาร เพิ่มรูปภาพ และเพิ่มข้อมูล ต่าง ๆ ได้อีกด้วย การใช้โปรแกรมที่ติดต่อกันแบบ Real time เช่น โปรแกรม ICQ เราสามารถใช้โปรแกรม ICQ ให้เป็นประโยชน์ต่อการนิเทศได้ในลักษณะเดียวกับ E-mail ครู อาจารย์ หรือนักเรียนที่มีปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอน สามารถที่จะพูดคุยโต้ตอบกัน ได้ทันที และสามารถสื่อสารพร้อมกันได้หลาย ๆ คน

4.4 กระบวนการนิเทศแบบคลินิก (Clinical Supervision)

เป็นกระบวนการสำหรับการสังเกตการสอนในชั้นเรียนที่มีการดำเนินการอย่างมีระเบียบ เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการจัด การเรียนการสอนของครู โดยครูและผู้นิเทศจะร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดในการวางแผนการสอน การสังเกตการสอน และการประเมินการจัดการเรียน การสอน เพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไขร่วมกันและขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้ครู สามารถนิเทศตนเอง ได้ในที่สุด และในการดำเนินงานนั้นครู และผู้นิเทศจะร่วมกันสร้างความสัมพันธ์ ความเชื่อมั่น ความจริงใจ และความไว้วางใจซึ่งกันและกัน นอกจากนี้การนิเทศแบบคลินิก ยังมีลักษณะเป็น ประชาธิปไตยและเป็นการนิเทศที่ยึดครูเป็นศูนย์กลาง แต่ขณะเดียวกันก็จะประสานผลประโยชน์ ของครู และสถานศึกษาเข้าด้วยกัน ซึ่งหมายความว่าขณะที่การนิเทศมุ่งจะพัฒนาวิชาชีพของครู เป็นรายบุคคลนั้น การนิเทศจะสอดคล้องกับเป้าหมายและความต้องการของสถานศึกษาด้วย มี นักวิชาการ ได้กล่าวถึง แนวคิดและทฤษฎีการนิเทศแบบคลินิก ไว้หลายท่าน ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

กระบวนการนิเทศแบบคลินิกของ โกลด์แฮมเมอร์ (Robert Goldhammer, 1969 ; อ้างถึงใน สุททนต์ ศรีไสย์, 2549 : 246-255) ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนที่มีความต่อเนื่องกัน ซึ่งเรียกว่า วัฏจักรของการนิเทศ โดยเริ่มต้นด้วย การประชุมปรึกษาก่อนการสังเกตการสอน เป็นพื้นฐานของความเข้าใจและตกลงร่วมกันระหว่างครูและผู้นิเทศเกี่ยวกับการจัดการเรียน การสอน การสังเกตการสอน ซึ่งผู้นิเทศจะดำเนินการสังเกตการสอนจริงของครู การวิเคราะห์ ข้อมูลและกำหนดวิธีการประชุม คือการรวบรวมข้อมูลพฤติกรรมการสอนให้เป็นหมวดหมู่เป็น ระบบเพื่อนำมาวิเคราะห์ และในขั้นตอนนี้ครูและผู้นิเทศจะร่วมกันคิดและวางแผนขั้นตอนของ การประชุมนิเทศด้วย การประชุมนิเทศ เป็นการให้ข้อมูลป้อนกลับเกี่ยวกับพฤติกรรม การสอน ของครู และในขั้นสุดท้ายคือ การประชุมวิเคราะห์พฤติกรรมนิเทศ เป็นการเปิด โอกาสให้ครู และผู้นิเทศได้ปฏิบัติตั้งแต่เริ่มต้น ในขั้นตอนที่หนึ่ง จนถึงขั้นตอนที่ห้า เพื่อค้นหาถึงพฤติกรรม การนิเทศที่ดี และที่บกพร่องสมควรปรับปรุง โดยที่ครูมีส่วนรับผิดชอบที่จะให้ข้อมูลป้อนกลับ เกี่ยวกับพฤติกรรมนิเทศ

กระบวนการนิเทศแบบคลินิกของ โคแกน (Cogan, 1978 : 10-13) เป็นวัฏ จักรของการนิเทศ ซึ่งประกอบด้วย 8 วัฏภาค ได้แก่ วัฏภาคที่ 1 การสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง ครูและผู้นิเทศ (Establishing the teacher supervisor relationship) วัฏภาคที่ 2 การวางแผน ร่วมกันกับครู (Planning with the teacher) วัฏภาคที่ 3 การวางแผนยุทธวิธีในการสังเกต การสอน (Planning the strategy of observation) วัฏภาคที่ 4 การสังเกตการสอน (Observing instruction) วัฏภาคที่ 5 การวิเคราะห์กระบวนการเรียนการสอน (Analyzing the teaching-

learning process) วิทยภาคที่ 6 วางแผนยุทธวิธีในการประชุมพิเศษ (Planning the strategy of the conference) วิทยภาคที่ 7 การประชุมพิเศษ (The conference) และวิทยภาคที่ 8 การวางแผนการสอนต่อเนื่อง (Renewed planning)

กระบวนการนิเทศแบบคลินิกของโอบยานและโคพลแลนด์ (Boyan and Copeland. 1976 ; อ้างถึงในวัชรา เล่าเรียนดี . 2544 : 139) โดยใช้ชื่อว่า กระบวนการนิเทศการสอน (Instructional supervision process) ซึ่งประกอบด้วย 4 ตอน และมีอยู่ 8 ขั้น ดังนี้

ตอนที่ 1 การประชุมก่อนการสังเกตการสอน (Pre-observation Conference) ขั้นที่ 1 กำจัดพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องหรือที่เป็นความกังวลห่วงใยของครู ขั้นที่ 2 คัดสนใจเลือกหา ที่จะได้มาซึ่งการวัดพฤติกรรมการสอน โดยวัดจากพื้นฐานครั้งแรก (Base rate) หรือโดยการวัดพฤติกรรมการสอนโดยการตั้งมาตรฐานของระดับความสามารถในการสอนเอาไว้ (Performance criterion) และ ขั้นที่ 3 เลือกเครื่องมือหรือสร้างเครื่องมือสำหรับใช้ในการสอนเอาไว้ (Performance criterion)

ตอนที่ 2 การสังเกตการสอน (Observation) ได้แก่ ขั้นที่ 4 สังเกตพฤติกรรมการสอนที่เฉพาะเจาะจง

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์การสอน (Analysis) ได้แก่ ขั้นที่ 5 การวิเคราะห์ผลที่ได้จากการสังเกตการสอน และ ขั้นที่ 6 ซึ่งระบุถึงพฤติกรรมการสอนที่ต้องการเก็บรักษาเอาไว้ หรือพฤติกรรมการสอนที่ต้องการให้เปลี่ยนแปลง

ตอนที่ 4 การประชุมหลังการสังเกตการสอน (Post observation Conference) ได้แก่ ขั้นที่ 7 ให้ข้อมูลป้อนกลับจากผลของการวิเคราะห์ และ ขั้นที่ 8 พิจารณาเลือกยุทธวิธีใน 8 ขั้นนี้ เมื่อประกอบเข้าด้วยกันแล้วเป็นกระบวนการของการนิเทศการสอนที่แต่ละขั้นในกระบวนการจะมีความต่อเนื่องกัน เช่น ในขั้นที่ 1-3 จะต้องจัดทำก่อนขั้นที่ 4 และขั้นที่ 4 จะต้องจัดทำก่อนขั้นที่ 5 แล้วทำต่อเนื่องกันไปจนครบ 8 ขั้น ในแต่ละตอนแต่ละขั้นครูและผู้นิเทศจะทำงานร่วมกันไปในเกือบทุกขั้น ในบางโอกาสผู้นิเทศ จะทำงานตามลำพัง (โดยเฉพาะในขั้นที่ 5 และขั้นที่ 6)

กระบวนการนิเทศแบบคลินิกของแอกคีสันและแกลล์ (Acheson and Gall. 1997 ; อ้างถึงในวัชรา เล่าเรียนดี. 2544 : 133) เป็นกระบวนการหรือกิจกรรมที่ดำเนินการตามขั้นตอนการนิเทศ ซึ่งเรียกว่า วัฏจักร (Cycle) ได้แก่ วิทยภาคที่ 1 การประชุมปรึกษาหารือกัน (Planning Conference) วิทยภาคที่ 2 การสังเกตการสอน (Classroom Observation) และวิทยภาคที่ 3 การประชุมให้ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback Conference)

กระบวนการนิเทศแบบคลินิกของเบลลอนและฮัฟฟี่แมน (Bellon and Huffman. ม.ป.ป. : ออนไลน์) มีอยู่ 4 วัฏภาค (Phase) ได้แก่ วัฏภาคที่ 1 การประชุมปรึกษาก่อนการสังเกตการสอน (Pre-Observation Conference) วัฏภาคที่ 2 การสังเกตการสอน (Classroom Observation) วัฏภาคที่ 3 การประชุมปรึกษา หลังการสังเกตการสอน (Post-Observation Conference) และ วัฏภาคที่ 4 การวัดผลและประเมินผลพฤติกรรมการสอน (Evaluation Performance) จะเห็นได้ว่า เบลลอนและฮัฟฟี่แมน ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า ความเชื่อและมีศรัทธาอันแรงกล้าในการทำงานของผู้นิเทศนั้น เป็นแรงจูงใจที่สำคัญมาก ผู้นิเทศควรมีความเชื่อเกี่ยวกับกระบวนการของการนิเทศการสอน

สรุปได้ว่า การนิเทศแบบคลินิก คือ ความพยายามทุกอย่าง ในการแนะนำครูหรือนุเคราะห์ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาให้รู้จักปรับปรุงวิธีสอน ช่วยพัฒนาครูในการเลือกและปรับปรุงจุดประสงค์ของการสอน ปรับปรุงสื่ออุปกรณ์ และเนื้อหาการสอน ปรับปรุงวิธีสอนและช่วยปรับปรุงการประเมินผลการสอน โดยครูและผู้นิเทศจะร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด ซึ่งการนิเทศจะสอดคล้องกับเป้าหมายและความต้องการของสถานศึกษาด้วย ประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญหลัก ๆ คือ การประชุมก่อนการสังเกตการณ์สอน ขั้นตอนการสังเกตการสอน ขั้นตอนการวิเคราะห์การสอน และ ขั้นตอนการประชุมหลังการสังเกตการณ์สอน

4.5 กระบวนการนิเทศทางไกลของนักการศึกษาและจากผลการวิจัย

สัทน มีสัทธรรม (2536 : 33) และสำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา (2539 : 5) มีความเห็นสอดคล้องกันว่า กระบวนการนิเทศทางไกล มี 5 ขั้นตอน คือ

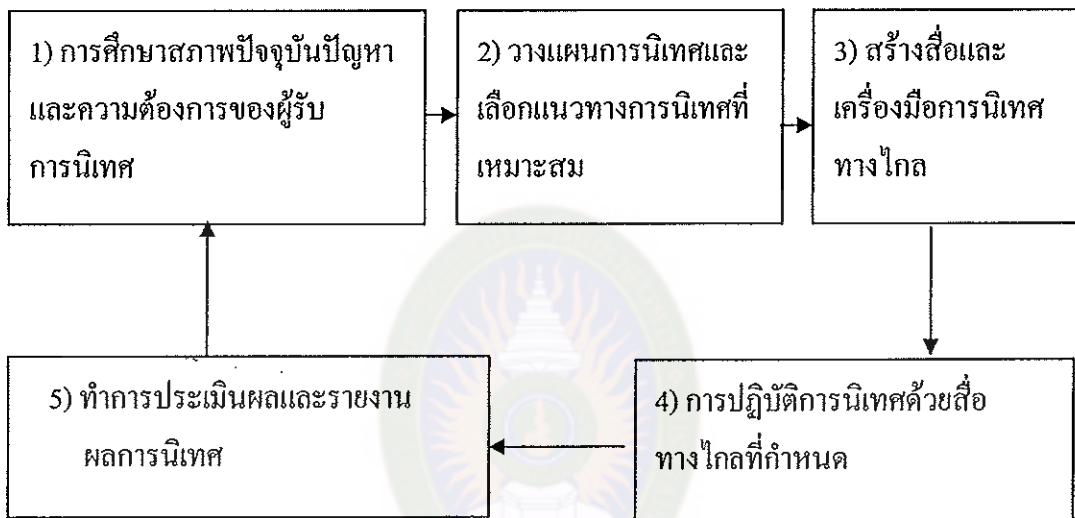
ขั้นที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการ โดยการนำข้อมูลต่าง ๆ มาพิจารณา เช่น ข้อมูลด้านการจัดการศึกษา ด้านการนิเทศการศึกษา และด้านการบริหารการศึกษา โดยการวิเคราะห์ด้านปัจจัย ด้านกระบวนการ ผลผลิต และประเมินความต้องการการใช้สื่อ เครื่องมือต่าง ๆ ประชุมสัมมนาเพื่อค้นหาปัญหา เป็นต้น

ขั้นที่ 2 การวางแผน โดยจัดลำดับของปัญหาความต้องการแล้วกำหนดทางเลือกเขียนเป็นแผนการนิเทศและปฏิทินการนิเทศทางไกล

ขั้นที่ 3 การสร้างสื่อ เครื่องมือและพัฒนาวิธีการนิเทศทางไกล ได้แก่ การหาแนวทางแก้ปัญหา พัฒนาการเรียนการสอน การบริหารงานวิชาการเพื่อสนองตอบความต้องการของผู้รับการนิเทศ อาจผลิตในหน่วยงานหรือนอกหน่วยงาน สื่อมวลชนและงานวิจัย

ขั้นที่ 4 การปฏิบัติการนิเทศโดยการใช้สื่อแทนผู้นิเทศ เป็นการปฏิบัติการนิเทศโดยการใช้สื่อต่างๆ เช่น เอกสาร วิทยุ สิ่งพิมพ์ และโทรทัศน์แทนผู้ทำการนิเทศ

ขั้นที่ 5 การประเมินผลและรายงานผลการนิเทศ เป็นการดำเนินการ 3 ระยะ คือก่อนการดำเนินการ ระหว่างดำเนินการ และหลังดำเนินการเสร็จสิ้น ซึ่งสามารถสรุปได้ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 กระบวนการนิเทศทางไกลของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

ศุมน ออมวิวัฒน์ (2547 : 13) กล่าวว่า แนวทางการนิเทศทางไกลมีขั้นตอนดำเนินงาน ดังนี้

1. การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาของการนิเทศการศึกษา จุดเน้นการศึกษาสภาพปัญหา ผู้นิเทศควรมีแนวทางการตรวจสอบปรากฏการณ์ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานเสียก่อน และทำเป็นอย่างยิ่งต้องมีข้อมูลด้านการจัดการศึกษาว่ามีจุดเด่น และ ข้อจำกัดตรงไหนที่มีความต้องการพัฒนาในเรื่องใดเพื่อวางแผนแก้ปัญหาต่อไป

2. การวางแผนการนิเทศ ผู้นิเทศนำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 มาวางแผนจัดการนิเทศ โดยจัดลำดับความสำคัญของปัญหา วางแผนพัฒนานวัตกรรมนิเทศเพื่อแก้ปัญหา ให้ตรงประเด็น กิจกรรมการนิเทศควรหลากหลาย ให้ผู้รับการนิเทศมีส่วนร่วม แสดงความคิดเห็น สร้างข้อตกลงร่วมกัน โดยยึดจุดมุ่งหมายการนิเทศร่วมกัน คือ พัฒนาการพัฒนางาน ประสานสัมพันธ์ สร้างขวัญและกำลังใจ การวางแผนการนิเทศเป็นขั้นตอนที่สำคัญ ต้องให้ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศมีส่วนร่วมวางแผน เพราะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ

โครงการร่วมกัน การวางแผนการนิเทศ (Planning) เป็นการเตรียมการก่อนการนิเทศ เช่น สํารวจสภาพปัญหาหรือความต้องการพัฒนา กำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดวิธีปฏิบัติงานนิเทศ เป็นต้น

3. การจัดหา จัดทำเอกสาร สื่อ การนิเทศทางไกล ขั้นตอนนี้เป็นกิจกรรมต่อเนื่องจากขั้นที่ 2 ผู้นิเทศจัดทำสื่อ เครื่องมือการนิเทศ เป็น 2 ลักษณะ คือเป็นเครื่องมือประเมินตรวจสอบ และเครื่องมือส่งเสริม โรงเรียนที่วางแผนการนิเทศได้ดีนั้น ไม่ควรมีแต่เครื่องมือตรวจสอบ เพราะผู้ร่วมการนิเทศอาจจะมีเจตคติที่ไม่ดีต่อการนิเทศ เครื่องมือตรวจสอบเน้นให้ครูประเมินตนเองเป็นสำคัญ ผู้นิเทศควรเน้นการผลิตสื่อประเภทส่งเสริมให้ครูมีความรู้ มีเทคนิคใหม่ ๆ ในการจัดการเรียนรู้ และที่สำคัญให้ครูเกิดความตระหนักในตนเองว่าต้องพัฒนาสื่อประเภทส่งเสริม มีหลายประเภท เช่น ใบความรู้ เอกสาร เทคนิคการจัด การเรียนต่าง ๆ วัสดุทัศนั ตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้ ชุดฝึกอบรมด้วยตนเอง เป็นต้น

4. การปฏิบัติการนิเทศทางไกล ปฏิบัติการนิเทศ โดยใช้กิจกรรมต่าง ๆ ของการนิเทศที่คาดว่าจะสนองต่อวัตถุประสงค์ของการนิเทศเพื่อแก้ปัญหาหรือความต้องการพัฒนา กิจกรรมการนิเทศที่กำหนดมาแล้วในขั้นตอนที่ 2 ถูกกำหนดเป็นปฏิทินปฏิบัติการนิเทศตลอดปีการศึกษา โดยอาจทำเป็นกลุ่มใหญ่บ้าง เล็กบ้าง เป็นรายบุคคลบ้าง มีกิจกรรมทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเป็นสำคัญ ทุกกิจกรรมจะมีผู้สรุปผลการดำเนินการเมื่อจบกิจกรรม

5. การประเมินผลและรายงาน ประเมินผล (Evaluating) เป็นการเลือกใช้วิธีประเมินผลให้เหมาะสมกับการนิเทศ นอกจากนั้นยังต้องมีการรายงานผล (Reporting) เป็นการรายงานสรุปผลจากการนิเทศแต่ละกิจกรรมเสนอต่อคณะกรรมการนิเทศ เพื่อพิจารณากำหนดนโยบายและแผนงานเพื่อทำการนิเทศอย่างต่อเนื่อง

ชวลิต บัวรัมย์ (2540 : 87-93) ได้ศึกษาแนวโน้มด้านเทคโนโลยีทางการศึกษาแบบสื่อสารทางไกลของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2550 โดยใช้เทคนิคเดลฟาย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นผู้เชี่ยวชาญทางเทคโนโลยีการศึกษา จำนวน 18 คน ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. แนวโน้มด้านโทรทัศน์การศึกษา ใช้ดาวเทียม เส้นใยแก้วนำแสง สารเคเบิลเป็นสื่อสัญญาณถ่ายทอดรายการ โทรทัศน์ จะเน้นเสนอเป็นรายการสด นำเอาระบบมัลติมีเดีย Digital Video Disk , Web TV เข้ามาเสริมกับโทรทัศน์โดยการเชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ต เนื้อหาเป็นลักษณะ Package ซึ่งจะครอบคลุมทุกพื้นที่ในประเทศไทย เครื่องรับ

โทรศัพท์มีขนาดจอ 29 นิ้วขึ้นไป พร้อมกับมีเครื่องเล่น Video CD และสามารถเชื่อมต่อกับเคเบิลทีวีได้

2. แนวโน้มด้านโทรศัพท์เพื่อการศึกษา จะเปลี่ยนจากระบบอนาลอกมาใช้ระบบ ISDN ทั้งหมด ซึ่งจะเป็นการรวมโทรศัพท์ โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ เข้าด้วยกัน เป็นการนำความรู้จากที่หนึ่ง ไปอีกที่หนึ่ง โดยไม่มีขีดจำกัดด้วยเวลาและระยะทาง อยู่ในรูปของสื่อทันสมัยมีลัดมีเดีย ซึ่งสามารถใช้โทรศัพท์เป็นการเจาะข้อมูลเรียนรู้ด้วยตนเอง

3. แนวโน้มด้านดาวเทียมเพื่อการศึกษา ทำให้คนไทยเรียนรู้ภาษาอังกฤษและภาษาอื่น ๆ ได้มากขึ้น โดยไม่ต้องเป็นสมาชิกมีความเป็นระหว่างประเทศ เครื่องรับสัญญาณดาวเทียม และค่าบริการจะถูกลง ใช้แพร่หลายทั่วประเทศทุกระดับชั้นการศึกษา โดยเฉพาะ โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาอยู่ในพื้นที่ชนบทห่างไกล

4. แนวโน้มด้านการประชุมทางไกลเพื่อการศึกษา ใช้ระบบคอมพิวเตอร์ช่วยในการควบคุมการทำงาน ใช้ในการเรียนการสอนและฝึกอบรมระหว่างมหาวิทยาลัยหรือวิทยาเขตของตนเองที่ขยายไปยังจังหวัดอื่น ๆ การสอนเป็นแบบกลุ่มใหญ่ มีการนำระบบอินเทอร์เน็ตมาใช้ร่วมการประชุมทางไกล ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มีการใช้น้อยมากครูผู้สอนยังมีความจำเป็นในการสอนอยู่

5. แนวโน้มด้านอินเทอร์เน็ตเพื่อการศึกษา มีแหล่งทรัพยากรความรู้หลากหลายในการค้นคว้าจะแพร่หลายเป็นที่นิยมกันกว้างขวางทั่วประเทศ มีบทบาทในการแลกเปลี่ยนความรู้ผ่านจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ มีการติดตั้งระบบเครือข่ายสารสนเทศภายในองค์กรเพื่อเป็นการรองรับระบบ Video on Demand และระบบเรียกผ่าน CAI on Internet

แสซทเนอร์ พี และ คณะ (Schattner P and other. 2000 : 2-5) การศึกษาทางไกล : การประเมินผลการเริ่มต้นการนิเทศการวิจัยเวชศาสตร์ครอบครัวทางไกล โดยการสำรวจการนิเทศของ โครงการวิจัยที่ได้ดำเนินการกับผู้ประกอบการ ผู้บังคับบัญชา และ ผู้สำเร็จการศึกษาปริญญาโทเวชศาสตร์ครอบครัว โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่ออธิบายและเปรียบเทียบประสบการณ์ของทั้งสามกลุ่มและ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการระบุปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศทางไกล โดยวิธีการด้วยการสำรวจแบบสอบถามนักศึกษา (21 ราย), ผู้สำเร็จการศึกษา (n = 16) และ ผู้บังคับบัญชาปัจจุบัน (n = 7) ผลการศึกษา : ผู้ตอบแบบสอบถามตอบกลับ 40 คนจากทั้งหมด 44 คนพบว่า ซึ่งระยะทางเป็นอุปสรรคเล็กน้อยเทียบกับความสำเร็จของการให้การนิเทศ ซึ่งพบปัจจัยเหตุกล่าวคือนักศึกษาและอาจารย์ที่ปรึกษาได้จัดรูปแบบการสื่อสารที่ดีและมีความสามารถตอบ ได้ซึ่งกันและกันล่าช้าเล็กน้อย เนื่องจากว่าการสื่อสารรวมถึงการสนับสนุน

ทางอารมณ์และจิตใจมีความสำคัญน้อยสอดคล้องกับความเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่ดูแลนักศึกษาปริญญาโทที่ทำโครงการวิจัยสำเร็จแล้ว โดยการใส่ใจกับการสร้างความเข้าใจอันดีและวิธีการทั่วไปของการสื่อสารซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการนิเทศ ส่วนผลการศึกษาของ เอ ซี เลสซิง และ เอส เสซิด (AC Lessing, S Schulze. 2003 : 1-3) ทำการวิจัยเกี่ยวกับประสบการณ์ของอาจารย์ในการนิเทศนักศึกษาปริญญาโทในบริบทการจัดการศึกษาทางไกล ผลการศึกษา พบว่าผู้ให้การนิเทศมีประสบการณ์การนิเทศระดับปริญญาโทเป็นที่น่าพอใจอย่างมาก แต่ปัญหาจำนวนมากยกตัวอย่าง เช่น การสร้างกฎหรือเงื่อนไขที่ไม่เป็นทางการ, ความสามารถทางภาษาที่ไม่ดีและการออกแบบของการตรวจสอบเชิงประจักษ์ นอกจากนี้ยังพบปัญหาในการบริหารมีรวมทั้งความต้องการรับนักศึกษา การจัดนักศึกษาให้กับผู้ให้การนิเทศ และ ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการตรวจสอบ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องให้การฝึกอบรมนักศึกษาและผู้ให้การนิเทศ

ส่วนนักวิชาการไทย เช่น แส่น สมนึก (2541 : 145-175) ได้ทำการวิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการนิเทศทางไกลเพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพการนิเทศภายในของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา โดยสำรวจข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระบุรี จำนวน 145 คน แล้วนำข้อมูลมาประกอบในการสร้างชุดนิเทศทางไกลโดยใช้สื่อประสม ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวีดิทัศน์ สื่อเทปเสียง และสื่อแผ่นพับ ได้ผลสรุปว่า รูปแบบนิเทศทางไกลที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 1) การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน 2) การสร้างชุดการนิเทศ 3) การตรวจสอบประสิทธิภาพของชุดการนิเทศทางไกล และ 4) การประเมินรูปแบบการนิเทศทางไกล ซึ่งเป็นรูปแบบที่นำไปใช้เสริมสร้างสมรรถภาพการนิเทศภายในด้านการแก้ปัญหา ในการจัดการเรียน การสอนของผู้บริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ บังอร ณ หนองคาย (2545 : 57-63) ได้ศึกษาการสร้างรูปแบบการนิเทศการเรียนการสอนนักศึกษาทางไกล สายสามัญระดับมัธยมศึกษา กลุ่มเบญจนาที่โดยการกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยตามกระบวนการนิเทศ ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานเพื่อประกอบการนิเทศ เช่น รัฐธรรมนูญ นโยบายของรัฐบาล ขั้นตอนที่ 2 ตั้งวัตถุประสงค์ของการนิเทศเพื่อแก้ปัญหาเร่งด่วน หรือนิเทศเพื่อพัฒนางาน หรือนิเทศเพื่อติดตามงานที่มอบหมาย และนิเทศเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ ขั้นตอนที่ 3 วางแผนการนิเทศ เพื่อการนิเทศที่มีประสิทธิภาพ และครบขั้นตอน ขั้นตอนที่ 4 เตรียมการนิเทศเตรียมความพร้อมข้อมูลพื้นฐานเตรียมเครื่องมือนิเทศ และประสานหน่วยงานที่จะไปนิเทศ ขั้นตอนที่ 5 ดำเนินการนิเทศตามแผน แล้วสรุปผลการนิเทศ ขั้นตอนที่ 6 รายงานการนิเทศต่อผู้บริหารตามลำดับ ขั้นตอนที่ 7

ติดตามผล ว่ามีการแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นหรือไม่ ชัชวาลย์ คัมภีร์วัฒน์ (2548 : 34) ได้พัฒนากระบวนการนิเทศทางไกลเพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพของการจัดหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนการดำเนินงาน 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นเตรียมการพัฒนา ระบบ โดยศึกษาข้อมูลความต้องการการนิเทศ 2) ขั้นตอนออกแบบและพัฒนาระบบ ประกอบด้วยฐานข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้ในระบบ 3) ขั้นตอนประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ และ 4) ขั้นประเมิน โดยการทดลองใช้และปรับปรุงระบบ ได้ข้อสรุปว่า กระบวนการนิเทศทางไกลมีองค์ประกอบที่ต้องพิจารณาได้แก่ ความพร้อมในการนิเทศทางไกล กระบวนการนิเทศทางไกล คุณสมบัติของสื่อทางไกล โครงสร้างการนิเทศทางไกล การประเมินผลการนิเทศทางไกลและการวางแผนการนิเทศทางไกล สมหวัง พันระลี (2548 : 5-6) ได้ศึกษาวิธีการนิเทศทางไกล โดยใช้เว็บไซต์ ซึ่งใช้เป็นคู่มือการนิเทศทางไกลสำหรับผู้บริหาร โรงเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กภาพสินธุ์ เขต 1 โดยกำหนดกระบวนการนิเทศทางไกลด้วยวิธีการใช้อินเทอร์เน็ต แนวทาง ในการดำเนินการอย่างเป็นระบบ ดังนี้ 1) ผู้บริหาร โรงเรียนและบุคลากร ควรจัดทำแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมที่ชัดเจนที่จะให้ตนเองและบุคลากร ในโรงเรียนมีภารกิจที่สำคัญในการที่จะพัฒนาตนเอง และบุคลากรในมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้อินเทอร์เน็ตในการศึกษา เรียนรู้แลกเปลี่ยน ประสบการณ์และนำเสนอผลงานของโรงเรียนอย่างชัดเจน โดยมีเป้าหมายเพื่อการเรียนรู้ของผู้เรียน เป็นเป้าหมายสำคัญร่วมกัน 2) ผู้บริหาร โรงเรียน และบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรจัดเตรียมสื่อ วัสดุ ตลอดจนเครื่องมือ อุปกรณ์ที่สำคัญจำเป็นในการอำนวยความสะดวกในการศึกษา ค้นคว้าและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองและ บุคลากรใน โรงเรียนให้มีความพร้อมเป็นที่เฉพาะและสะดวก จูงใจ และเอื้อต่อการเรียนรู้ 3) อ่านคู่มือการนิเทศทางไกลการใช้เว็บไซต์ในการศึกษาหาความรู้ เพื่อให้เข้าใจวัตถุประสงค์ข้อบ่งชี้ วิธีการ และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับความรู้จากการพัฒนาตนเอง และภารกิจภายใน โรงเรียน 4) จัดทำตารางปฏิทิน หรือช่วงเวลาที่จะใช้ในการศึกษาและการนำ ความรู้ไปใช้ในการพัฒนาการจัดการศึกษาใน โรงเรียนให้เกิดประโยชน์สูงสุด 5) เพื่อให้ผู้บริหาร โรงเรียนและบุคลากร ได้ฝึกปฏิบัติและมีการพัฒนาตนเองในการศึกษาค้นคว้า หาความรู้อย่างต่อเนื่อง ยั่งยืน โดยใช้อินเทอร์เน็ตควรมีการนิเทศ ติดตามและประเมินผลการพัฒนาตนเอง ภายใน โรงเรียน โดยเน้นการมีส่วนร่วมและเป็นกัลยาณมิตร 6) ในระหว่างการดำเนินการศึกษา ค้นคว้า หา ความรู้เพื่อพัฒนาตนเองโดยใช้อินเทอร์เน็ต สำหรับผู้บริหาร โรงเรียนและบุคลากรภายใน โรงเรียน ควรมีการจัดกิจกรรมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เช่น การประชุมกลุ่มย่อย การนำเสนอกิจกรรม การ นำเสนอผลงานของโรงเรียน ตลอดจนปัญหา อุปสรรคในการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อพัฒนาตนเองและ บุคลากรใน โรงเรียน หรือ จะนำเข้าไปประชุมประจำเดือนของโรงเรียนเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการ

ระเบียบวาระการประชุมของ โรงเรียน ทั้งนี้เพื่อทราบความก้าวหน้าและคำแนะนำในการพัฒนาตนเองและบุคลากรอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ 7) ปรับปรุงและพัฒนาแนวทางการพัฒนาตนเองและบุคลากรในโรงเรียน โดยการเพิ่ม สดหรือจัดกิจกรรม ตามมติ ข้อเสนอแนะ ข้อตกลง และทิศทางที่เป็นที่ยอมรับและมีส่วนร่วมของบุคลากรซึ่งมีเป้าหมาย ทิศทางในการพัฒนาตนเองและบุคลากรอย่างชัดเจนอย่างสร้างสรรค์ 8) รวบรวมองค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษา ค้นคว้า แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และผลงานที่ได้นำเสนอปัญหาอุปสรรค พร้อมผลงานที่ประสบความสำเร็จของ โรงเรียน ทั้งในด้านความรู้ ความเข้าใจ การนำความรู้ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน จัดทำเป็นรายงานผลการดำเนินงาน โดยภาพรวม ซึ่งอาจเป็นเอกสารหรือ เก็บไว้ในลักษณะอื่น ๆ ก็ได้ตามที่โรงเรียนเห็นสมควร และ 9) ประชาสัมพันธ์ ผลงานของโรงเรียนที่ได้ดำเนินการตามแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมที่เกิดผลทุก ๆ ด้านเพื่อเป็นข้อมูลสารสนเทศในการอ้างอิงหรือเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาอย่างต่อเนื่องสำหรับหน่วยงานตนเอง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สถิติฯ จันทรินวล (2551 : 86-98) ได้ศึกษาผลการนิเทศทางไกล เรื่อง การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น โดยใช้คู่มือครูการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเขต 1 ได้กำหนดกระบวนการนิเทศทางไกล ดังนี้ 1) การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ 2) การวางแผนนิเทศและสร้างสื่อนิเทศทางไกล 3) การปฏิบัติการณ์นิเทศทางไกล 4) การติดตาม ประเมินผลการนิเทศทางไกล และ 5) การตรวจสอบผลย้อนกลับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการติดตามผลและประเมินผล การใช้คู่มือครู การจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

การวิจัยและพัฒนา (Research and Development)

การวิจัย ตรงกับคำว่า Research คือการค้นคว้าหาความจริง (Reliable knowledge) ค้นหาแล้วค้นหาอีก จนกว่าจะได้ความจริงหรือข้อเท็จจริงเพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบที่ถูกต้อง หรือความรู้ใหม่เกิดขึ้น ดังนั้น การวิจัยจึงเป็นกระบวนการ (Process) เทคนิควิธี (Techniques) ในการแสวงหาความรู้ (Knowledge) ความจริง (Fact) ที่น่าเชื่อถือได้ (Reliable) โดยมีจุดมุ่งหมาย (Objective) ที่แน่นอน ดังนั้น คำว่า Research จึงแตกต่างกับคำว่า Discovery (การค้นพบ) เพราะคำว่า Discovery คือการค้นพบโดยบังเอิญ ไม่ได้ตั้งใจ ไม่มีระบบและวิธีการที่ถูกต้องตามระบบและวิธีการทางวิทยาศาสตร์เพราะการวิจัยเป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ (พิชญ์สินี ชมพูคำ. 2548 : 10-30) สำหรับการวิจัยและพัฒนา คือ การวิจัยที่มุ่งเน้นนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้โดยตรง ในการพัฒนากระบวนการผลิต กระบวนการบริการ การพัฒนาอุตสาหกรรม การพัฒนาชุมชน การจัดการทรัพยากร สิ่งแวดล้อม เป็นต้น เป้าหมายหลักของงานวิจัยและ

พัฒนา คือ การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์เพื่อการแก้ปัญหาในกระบวนการผลิต การตลาด อุตสาหกรรม หรือสังคม ฯลฯ ดังนั้น การวัดความสำเร็จของโครงการวิจัยและพัฒนา จึงวัดที่ ความสำเร็จจากการที่ผลงานนั้น ๆ ถูกนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น นโยบาย หรือใน เชิงสาธารณะ สำหรับการวิจัยและพัฒนาการศึกษา เป็นการพัฒนาการศึกษาโดยพื้นฐานการ วิจัย (Research Based Education Development) เป็นกลยุทธ์หรือวิธีการสำคัญหนึ่งที่นิยมใช้ใน การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการศึกษา โดยเน้นหลักเหตุผลและตรรกวิทยา เป้าหมายหลัก คือ ใช้เป็นกระบวนการในการพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ทางการศึกษา (Education Product)

1. ความหมายของการวิจัยและพัฒนา

บอร์ก และกอลด์ (Borg and Gall 1983 ; อ้างถึงในสุวิมล ว่องวานิช, 2544 : 11) ให้ความหมายของการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ว่าเป็นกระบวนการที่ พัฒนามาจากวงการอุตสาหกรรม ซึ่งมีการนำผลที่ได้จากการวิจัยไปออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์ หรือกระบวนการใหม่ ๆ โดยมีการวิจัยเพื่อตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ที่พัฒนา การ ตรวจสอบคุณภาพอาจทำการวิจัยเพื่อทดลองใช้ผลิตภัณฑ์อย่างเป็นระบบ มีการประเมินผล และนำผลการวิจัยมาปรับปรุงเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพจน ได้มาตรฐานที่กำหนด

สุวัฒนา สุวรรณเขตนิคม (2540 : 37-52) ให้แนวคิดการวิจัยและพัฒนา คือ การ พัฒนารูปแบบหนึ่งที่ใช้การวิจัยในเครื่องมือ หรือเป็นวิถีทาง กลยุทธ์ในการดำเนินงาน ทั้งนี้ เพราะเชื่อว่าการพัฒนาจะเป็นไปอย่างถูกต้องและเหมาะสม ถ้าใช้ข้อมูลที่มีคุณภาพเป็นพื้นฐาน ของการตัดสินใจ รวมทั้งเชื่อว่าการพัฒนาจะเป็นไปอย่างมีชีวิตชีวา(Active) หากนักพัฒนาใช้ กระบวนการวิจัยในการพัฒนางาน เพราะจะทำให้นักพัฒนาเห็นภาพของงาน โดยตลอดอย่าง ชัดเจน และนักพัฒนาจะมั่นใจในการทิศทางและลักษณะการพัฒนาที่ดำเนินการไปในแต่ละขั้น ว่าจะตรงเป้าหมายและมีปิติสุขในการทำงาน

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2544 : 113-114) ได้ให้ความหมายของการวิจัยและพัฒนา เอาไว้ว่า การวิจัยและพัฒนา (Research and Development) บางครั้งเรียกว่า การวิจัยเน้นการ พัฒนา (Research Based Development) เป็นกลยุทธ์ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการศึกษา ระเบียบวิธีเชิงพัฒนาเป็นกระบวนการที่ใช้พัฒนาและสอบทานคุณภาพของผลิตภัณฑ์ทาง การศึกษา ผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาในที่นี้มีได้หมายถึงเฉพาะวัสดุภัณฑ์ เช่น หนังสือแบบเรียน ภาพยนตร์เพื่อการเรียนการสอนชุดวิชา แบบสอบ หลักสูตรและอื่น ๆ แต่ยักรวมถึงรูปแบบและ กระบวนการต่าง ๆ เช่น รูปแบบการพัฒนารูปแบบการสอน เป็นต้น

ทิสนา แคมมณี และภายิต ประมวลศิลป์ชัย (2547 : 9-10 ; อ้างถึงใน สัมพันธ์ พันธุ์พุกภัย และคณะ. 2547 : 25-26) ได้ให้ความหมายว่า การวิจัยและพัฒนา (Research and Development) เป็นการพัฒนาแบบหนึ่งที่ใช้การวิจัยเป็นเครื่องมือหรือยุทธวิธีในการดำเนินงาน กล่าวคือ เป็นการดำเนินการเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ในทิศทางหรือลักษณะที่ต้องการ โดยใช้กระบวนการวิจัยในการพัฒนางาน ซึ่งจะช่วยให้เห็นภาพของงานและมีการดำเนินการ เป็นระบบระเบียบ มีการศึกษาทดลองเพื่อให้เห็นผลประจักษ์มีการตัดสินใจบนฐานข้อมูลที่ เชื่อถือได้และมีการปรับปรุงพัฒนาไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งการพัฒนาบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

จากแนวคิดการวิจัยและพัฒนา (The Research and Development) ข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การวิจัยและพัฒนา คือ การพัฒนาที่ใช้การวิจัยเป็นเครื่องมือในการ ดำเนินงาน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้นตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ เป็นลักษณะ หนึ่งของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ที่ใช้กระบวนการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็น ระบบ มุ่งพัฒนาทางเลือกหรือวิธีการใหม่ๆ เพื่อใช้ในการยกระดับคุณภาพงานหรือคุณภาพชีวิต และเป็น การวิจัยเชิงทดลอง โดยมีการพัฒนาต้นแบบนวัตกรรม (สื่อ/สิ่งประดิษฐ์ หรือวิธีการ) แล้วมีการทดลองใช้ เพื่อตรวจสอบคุณภาพในเชิงประจักษ์ ทั้งนี้ นวัตกรรมที่นำมาทดลอง คือ ปฏิบัติการ (Treatment) หรือตัวแปรต้น โดยมี “ดัชนีชี้คุณภาพ” ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งเป็น ตัวแปรตาม

2. กระบวนการวิจัยและพัฒนา

กระบวนการวิจัยและพัฒนาเป็นการวิจัยที่ต้องการค้นคว้าและพัฒนา ทำการ ทดสอบในสภาพจริงทำการประเมิน และดำเนินการปรับปรุงผลิตภัณฑ์หลาย ๆ รอบจนได้ผล การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ มีนักวิชาการได้ให้ความหมาย ดังนี้

สุวรรณ สุวรรณเขตนิกม (2540 : 37-52) ได้สรุปขั้นตอนของการวิจัยและพัฒนา ออกเป็นระบบแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ได้ดังนี้

ขั้นที่ 1 (D_1) กำหนดเป้าหมายที่ต้องการ หรือสถานะที่เรียกว่าพัฒนาแล้วให้ ชัดเจน ในขั้นนี้จำเป็นต้องให้ความหมายที่พัฒนาแล้วให้โดยรวมถึงสถานะ นิยามปฏิบัติการมี ตัวบ่งชี้และเกณฑ์ที่ชัดเจน (Y)

ขั้นที่ 2 (D_2) ประเมินสถานะเริ่มต้น ว่าลักษณะเป็นอย่างไรและห่างไกลจาก สถานะเป้าหมายมากไหมในลักษณะใด (X)

ขั้นที่ 3 (D_3)

3.1 พิจารณาทางเลือกต่าง ๆ ในการเปลี่ยนแปลงจากสถานะเริ่มต้นไปเป็นสถานะเป้าหมาย (Z_1, Z_2, Z_3, \dots)

3.2 ประเมินทางเลือกต่าง ๆ แล้วเลือกทางที่ดีและเหมาะสมที่สุด

3.3 ดำเนินการตามทางที่เลือก (เช่น เลือกแผน Z_3)

3.4 ติดตามกำกับและประเมินการดำเนินการเพื่อให้รู้ว่ากำลังไปในทิศทางและในลักษณะที่ต้องการใช้หรือไม่ และเพื่อให้รู้ว่าจะต้องปรับเปลี่ยนอะไรอีกเพื่อให้ไปสู่เป้าหมายที่ต้องการอย่างมีประสิทธิภาพและสร้างสรรค์มากขึ้น ผลจากขั้นตอนนี้จะได้แผนดำเนินการในระยะต่อไป (แผน Z_3)

3.5 ดำเนินการตามแผน Z_3

3.6 ติดตามกำกับและประเมินการดำเนินงานตามแผน Z_3 ซึ่งผลที่จะตามมา คือ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ดียิ่งขึ้นในแผนดำเนินการในระยะต่อไป (แผน Z_3)

ขั้นที่ 4 (D_4) ประเมินผลเพื่อให้มั่นใจว่าได้บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาโดยทั่วไปแล้วนักพัฒนาตามแผนนี้ คือ ผู้บริหาร และผู้ปฏิบัติงานซึ่งสนใจและปฏิบัติงานในการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ โดยใช้ข้อมูลเป็นพื้นฐาน ตามลำดับขั้นของการวิจัยและพัฒนา

ทิสนา เขมมณี และภานิต ประมวลศิลป์ชัย (2547 : 9-10) กล่าวว่า ขั้นตอนหลักในการดำเนินการวิจัยและพัฒนามีขั้นตอนการดำเนินงานที่สำคัญแบ่งตามกระบวนการหลักเป็น 2 ขั้นตอนการวิจัย (R) และขั้นตอนการพัฒนา (D) ซึ่งอาจเริ่มต้นจาก R เพื่อแสวงหาความรู้และแนวทางการพัฒนานวัตกรรม/ผลิตภัณฑ์ตามแนวทางนั้นต่อไป คือ ขั้นตอนการวิจัย R_2 เพื่อตรวจสอบและประเมินคุณภาพของนวัตกรรม / ผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นหาข้อบกพร่องและวิธีการปรับปรุงแก้ไข และนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุง D_1 ให้เป็นนวัตกรรม D_2 ที่ดีขึ้น ทั้งนี้ นักวิจัยอาจดำเนินการตามขั้นตอนดังกล่าว ซ้ำหลาย ๆ รอบจนกว่าจะได้ นวัตกรรม / ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด กระบวนการวิจัยและพัฒนาจึงมีขั้นตอนเรียงลำดับดังนี้ คือ $R_1 \rightarrow D_1 \rightarrow R_2 \rightarrow D_2$ ซึ่งอาจมีขั้นตอนต่อเนื่องกันไปจนกว่าจะได้ นวัตกรรม / ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพมาตรฐาน หรืออาจเริ่มต้นจาก $D_1 \rightarrow R_1 \rightarrow D_2 \rightarrow R_2$ ก็ได้ หากเริ่มต้นจากนวัตกรรม / ผลิตภัณฑ์ที่คิดขึ้น

บอร์ก และกอลล์ (Borg and Gall, 1983 ; อ้างถึงใน สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2544 : 113-114) กล่าวว่าไว้ว่า ระเบียบวิธีวิจัยเชิงพัฒนา ประกอบด้วยวงจร 10 ขั้นตอน คือ

1. การศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หลังจากผู้วิจัยตัดสินใจแล้วว่า ควรจะพัฒนาผลิตภัณฑ์อะไร เพื่อมั่นใจว่าผู้วิจัยควรมีกรอบทฤษฎีและผลการวิจัยเพียงพอที่จะ

ชี้แนะแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่สนใจ ผู้วิจัยจึงต้องศึกษาเอกสาร ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ที่ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษา

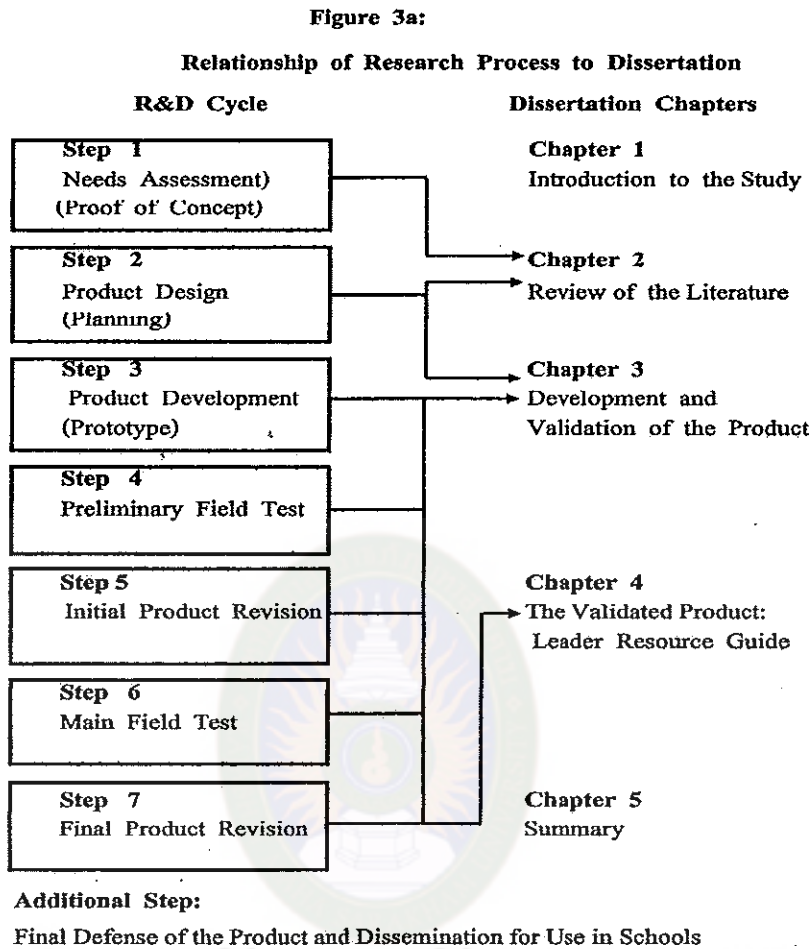
2. การวางแผนพัฒนา จุดสำคัญของการวางแผนพัฒนาผลิตภัณฑ์ คือ การกำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เช่น วัตถุประสงค์สำคัญของการพัฒนาหลักสูตรใหม่ที่เขียนในรูปของวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม กำหนดวิธีที่จะพัฒนาผลิตภัณฑ์ ตลอดจนทรัพยากรที่ต้องการ เพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ทั้งในด้านกำลังคน งบประมาณ วัสดุ ครุภัณฑ์ และระยะเวลา
3. การยกร่างผลิตภัณฑ์ โดยพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์ รวมทั้งการเตรียมวัสดุที่ใช้ในการเรียนการสอน คู่มือการใช้และแบบประเมินความพร้อมเพื่อนำผลิตภัณฑ์ไปทดลองใช้
4. การทดลองใช้กลุ่มเล็ก เป็นการทดลองเบื้องต้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมผลประเมินเชิงคุณภาพเบื้องต้นของผลิตภัณฑ์ในโรงเรียน 1 – 3 โรงเรียน เด็กนักเรียน 6- 12 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกต สัมภาษณ์ สอบถาม แล้วนำข้อมูลไปวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงรูปแบบของผลิตภัณฑ์
5. การปรับปรุงผลิตภัณฑ์ เป็นการทบทวนปรับปรุงผลิตภัณฑ์อันเป็นผลจากการทดลองใช้ในกลุ่มเล็ก ในขั้นตอนที่ 4 เพื่อพร้อมที่จะนำไปทดลองใช้กลุ่มใหญ่ต่อไป
6. การทดลองใช้กลุ่มใหญ่ เป็นการนำผลิตภัณฑ์ไปทดลองใช้ในโรงเรียน 5 – 15 แห่ง นักเรียน 30 – 100 คน โดยมีการทดสอบก่อนและหลังการใช้ผลิตภัณฑ์ ผลที่ได้ประเมินโดยเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์หรือกลุ่มควบคุมที่เหมาะสม วัตถุประสงค์หลักของการทดลองใช้ผลิตภัณฑ์ในกลุ่มใหญ่ คือ ต้องการจะบ่งชี้ว่า ผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการพัฒนาที่เขียนอย่างชัดเจนในรูปของวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ระเบียบวิธีวิจัยเชิงประเมินในการทดลองกลุ่มใหญ่ นิยมใช้ระเบียบวิธีวิจัยทดลอง
7. การแก้ไขปรับปรุงผลิตภัณฑ์อันเนื่องมาจากผลการประเมินจากการทดลองใช้ผลิตภัณฑ์ในกลุ่มใหญ่
8. การทดลองความพร้อมนำไปใช้ หลังจากปรับปรุงรูปแบบผลิตภัณฑ์จนมีความมั่นใจในด้านคุณภาพ ผู้วิจัยจึงเห็นสมควรนำรูปแบบไปทดลองใช้ เพื่อตรวจสอบความพร้อมสู่การปฏิบัติ โดยนำไปใช้ในโรงเรียน 10 – 13 โรงเรียน นักเรียน 40 – 200 คน รวบรวมข้อมูลโดยการสอบถามสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ เพื่อตรวจสอบว่าผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาที่พัฒนาขึ้นมีความพร้อมที่จะนำไปใช้ในโรงเรียนได้โดยไม่ต้องมีผู้วิจัย หรือพัฒนาหรือไม่เพียงใด

9. มีการปรับปรุงเกี่ยวกับการนำรูปแบบหรือผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้น ตามผลการทดลองใช้ในข้อ 8 เช่น คู่มือในการใช้ผลิตภัณฑ์ชัดเจนหรือไม่เพียงใด เป็นต้น

10. การนำผลิตภัณฑ์ไปใช้ และจัดระบบเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ เช่น มีการนำเสนอผลิตภัณฑ์ในการประชุมวิชาการ การตีพิมพ์ในวารสารวิชาการหรือวิชาชีพ เป็นต้น ตลอดจนให้มีหน่วยจัดการเผยแพร่และควบคุมคุณภาพการใช้ผลิตภัณฑ์

นอกจากนี้ บอร์ก และกอลด์ (Borg and Gall. 1983 ; อ้างถึงใน สุวิมล ว่องวานิช. 2544) กล่าวไว้ว่า การดำเนินงานในการวิจัยและพัฒนาทางการศึกษาแบ่งเป็น 8 ขั้นตอน คือ (1) การกำหนดเป้าหมาย (2) การศึกษาทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อวิเคราะห์ให้ได้ความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ (ขั้น R - Research) (3) การกำหนดวัตถุประสงค์เชิงปฏิบัติการ (Performance Objective) (4) การสร้างเครื่องมือวัดผลการปฏิบัติการ (5) การพัฒนากลยุทธ์รวมทั้งผลิตภัณฑ์หรือโครงการที่จะนำไปใช้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมาย (ขั้น D - Development) (6) การทดลองใช้จริง (ขั้น R - Research) (7) การตรวจสอบและปรับปรุงและ (8) การนำเสนอผลิตภัณฑ์หรือโครงการทางการศึกษาที่พัฒนาแล้ว

รุจโรจน์ แก้วอุไร (2552 : 1-3) ได้กล่าวถึง ขั้นตอนหลักในการดำเนินการวิจัยและพัฒนา มีขั้นตอนการดำเนินงานที่สำคัญแบ่งตามกระบวนการหลักเป็น 7 ขั้นตอน สามารถแสดงได้ตามภาพที่ 7

ภาพที่ 7 กระบวนการวิจัยและพัฒนา
ที่มา : รุจโรจน์ แก้วอุไร. 2552 : 1-3

จากภาพที่ 7 อธิบายรายละเอียดได้ ดังนี้

1. การกำหนดผลิตภัณฑ์และรวบรวมข้อมูล ผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาที่จะวิจัยและพัฒนาคืออะไร โดยต้องกำหนด 1) ลักษณะทั่วไป 2) รายละเอียดของการใช้ และ 3) วัตถุประสงค์ของการใช้ โดยมีเกณฑ์ในการเลือกกำหนดผลิตภัณฑ์การศึกษาที่จะวิจัยและพัฒนา 4 ข้อคือ
 - 1) ตรงกับความต้องการ จำเป็นหรือไม่ 2) ความก้าวหน้าทางวิชาการมีเพียงพอในการที่จะพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่กำหนดหรือไม่ 3) บุคลากรที่มีอยู่ มีทักษะความรู้และประสบการณ์ที่จำเป็นต่อการวิจัยและพัฒนานั้นหรือไม่ และ 4) ผลิตภัณฑ์นั้นจะพัฒนาขึ้นในเวลาอันสมควรได้หรือไม่

2. การวางแผนการวิจัยและพัฒนา การวางแผนการวิจัยและพัฒนา

ประกอบด้วย กำหนดวัตถุประสงค์ของการใช้ผลิตภัณฑ์ ประมาณการค่าใช้จ่าย การกำหนดกำลังคน การกำหนดระยะเวลาที่ต้องใช้เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ และพิจารณาผลสืบเนื่องจากผลิตภัณฑ์ ขั้นตอนในการวางแผนการวิจัยและพัฒนาเป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยจะสามารถคาดคะเนได้ว่าการวิจัยครั้งนี้ จะมีแนวทางเป็นไปได้หรือประสบความสำเร็จตามเวลาที่วางแผนไว้หรือไม่

3. การพัฒนารูปแบบขั้นตอนของการผลิต ขั้นนี้เป็นการออกแบบและจัดทำผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาที่วางไว้ เช่น ถ้าเป็น โครงการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้น ก็ต้องออกแบบหลักสูตร เตรียมวัสดุหลักสูตร คู่มือผู้ฝึกอบรม เอกสารในการฝึกอบรม และเครื่องมือในการประเมินผล โดยให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายขอผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาที่ตั้งไว้

4. ทดลองหรือทดสอบผลิตภัณฑ์ขั้นต้น ในขั้นนี้จะเป็นการนำผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบและจัดเตรียมไว้ในขั้นที่ 3 ไปทดลองใช้เพื่อทดสอบ คุณภาพขั้นต้นของผลิตภัณฑ์ในโรงเรียนจำนวน 1-3 โรงเรียน ใช้กลุ่มตัวอย่างขนาดเล็ก 6-12 คน ประเมินผลโดยการใช้แบบสอบถาม การสังเกต และการสัมภาษณ์ แล้วรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์

5. นำข้อมูลและผลการทดลองมาปรับปรุงผลิตภัณฑ์ครั้งที่ 1 ในขั้นตอนนี้จะ นำข้อมูลและผลการทดลองที่ได้จากขั้นที่ 4 มาปรับปรุงผลิตภัณฑ์ครั้งที่ 1

6. ทดลองหรือทดสอบผลิตภัณฑ์ครั้งที่ 2 ในขั้นนี้จะนำผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการปรับปรุงไปทดลองเพื่อทดสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ตาม วัตถุประสงค์ โดยใช้โรงเรียนประมาณ 5 – 15 โรงเรียน ใช้กลุ่มตัวอย่าง 30 – 100 คน ประเมินผลเชิงปริมาณ ในลักษณะ ทดสอบก่อนเรียน (Pre-Test) กับทดสอบหลังเรียน (Post-Test) นำผลไปเปรียบเทียบกับ วัตถุประสงค์ของการใช้ผลิตภัณฑ์ อาจมีกลุ่มควบคุมการทดลองถ้าจำเป็น

7. นำข้อมูลและผลการทดลองมาปรับปรุงผลิตภัณฑ์ครั้งที่ 2 ในขั้นตอนนี้จะนำข้อมูลและผลการทดลองที่ได้จากการประเมิน มาปรับปรุงผลิตภัณฑ์ครั้งที่ 2

8. ทดลองหรือทดสอบผลิตภัณฑ์ครั้งที่ 3 ในขั้นนี้จะนำผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการปรับปรุงไปทดลองเพื่อทดสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ตาม วัตถุประสงค์ โดยใช้โรงเรียนประมาณ 10-30โรงเรียน ใช้กลุ่มตัวอย่าง 40 – 200 คน ประเมินโดยการใช้แบบสอบถาม การสังเกต และการสัมภาษณ์ แล้วรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์

9. นำข้อมูลและผลการทดลองมาปรับปรุงผลิตภัณฑ์ครั้งที่ 3 ในขั้นตอนนี้จะนำข้อมูลและผลการทดลองที่ได้ มาปรับปรุงเพื่อเผยแพร่ต่อไป

10. การเผยแพร่ เสนอรายงานเกี่ยวกับผลการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ในที่ประชุม สัมมนาทางวิชาการหรือวิชาชีพ ส่งไปลงเผยแพร่ในวารสารทางวิชาการ และติดต่อกับหน่วยงานทางการศึกษาเพื่อจัดทำผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาเผยแพร่ไปในโรงเรียนต่าง ๆ

สรุปกระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) เป็นการดำเนินการเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในทิศทางหรือลักษณะที่ต้องการ โดยใช้กระบวนการวิจัยในการพัฒนางาน ซึ่งจะช่วยให้เห็นภาพของงานและมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบระเบียบ มีการศึกษาทดลองเพื่อให้เห็นผลประจักษ์มีการตัดสินใจบนฐานข้อมูลที่เชื่อถือได้ และมีการปรับปรุงพัฒนาไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งการพัฒนาบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

ขั้นตอนหลักในการดำเนินการวิจัยและพัฒนา มีขั้นตอนการดำเนินงานที่สำคัญ แบ่งตามกระบวนการหลักเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการวิจัย (R) และขั้นตอนการพัฒนา (D) ซึ่งอาจเริ่มต้นจาก R เพื่อแสวงหาความรู้และแนวทางการพัฒนานวัตกรรม/ผลิตภัณฑ์ และต่อด้วย D₁ คือ การพัฒนานวัตกรรม/ผลิตภัณฑ์ตามแนวทางนั้น ต่อไปคือ ขั้นตอนการวิจัย R₂ เพื่อตรวจสอบและประเมินคุณภาพของนวัตกรรม/ผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้น หาข้อบกพร่องและวิธีการปรับปรุงแก้ไข และนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุง D₁ ให้เป็นนวัตกรรม D₂ ที่ดีขึ้น ทั้งนี้ นักวิจัยอาจดำเนินการตามขั้นตอนดังกล่าว ซ้ำหลาย ๆ รอบจนกว่าจะได้นวัตกรรม/ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด กระบวนการวิจัยและพัฒนาจึงมีขั้นตอนเรียงลำดับดังนี้คือ R₁ → D₁ → R₂ → D₂ ซึ่งอาจมีขั้นตอนที่ต่อเนื่องกันไปจนกว่าจะได้นวัตกรรม/ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน หรืออาจเริ่มต้นจาก D₁ → R₁ → D₂ → R₂ ก็ได้ หากเริ่มต้นจากนวัตกรรม/ผลิตภัณฑ์ที่ดีขึ้น

3. การวิจัยและพัฒนาทางการศึกษา

3.1 ความหมายของการวิจัยและพัฒนาทางการศึกษา

นักการศึกษาได้กล่าวถึงความหมายของการวิจัยและพัฒนาทางการศึกษาดังนี้ การวิจัยและพัฒนาทางการศึกษา (Educational Research and Development = R&D) เป็นการพัฒนาการศึกษาโดยพื้นฐานการวิจัย (Research Based Education Development) เป็นกลยุทธ์หรือวิธีการสำคัญวิธีหนึ่งที่นิยมใช้ในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการศึกษา โดยเน้นหลักเหตุผลและตรรกวิทยาเป้าหมายหลักคือ ใช้เป็นกระบวนการในการพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของผลผลิตทางการศึกษา (Education product) อันหมายถึง วัสดุครุภัณฑ์ทางการศึกษา ได้แก่ หนังสือแบบเรียน फिल्म สไลด์ เทปเสียง เทปโทรทัศน์ คอมพิวเตอร์และโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ฯลฯ (พฤทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์. 2531 : 21-24)

3.2 ความสำคัญของการวิจัยและพัฒนาทางการศึกษา

การวิจัยและพัฒนาทางการศึกษา เป็นกระบวนการของการพัฒนา การทดสอบภาคสนามและวิเคราะห์ข้อมูลที่ใช้จากการทดสอบ ถึงแม้ว่าการพัฒนาสื่อจะ ประกอบด้วย การวิจัยพื้นฐานและการวิจัยประยุกต์ เพื่อจุดประสงค์พื้นฐานในการค้นพบสิ่งใหม่ ในทางตรงกันข้ามเป้าหมายของการวิจัยและพัฒนาทางการศึกษา คือ การนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยไปพัฒนาสื่อให้สามารถใช้ได้ ดังนั้นการวิจัยและพัฒนาทางการศึกษาเป็นตัวเชื่อมระหว่างการศึกษาและการปฏิบัติทางการศึกษา ซึ่งทำให้สื่อการศึกษาสมบูรณ์ยิ่งขึ้น (ธัญวดี มงคลพันธุ์, 2544 : 41)

ดังนั้นในการบริหารหรือการศึกษาวิจัยที่มุ่งแก้ปัญหาหรือพัฒนาให้เกิดคุณภาพ เมื่อผู้บริหารหรือผู้ปฏิบัติงานค้นพบปัญหาและเกิดความตระหนักในปัญหาที่จะคิดค้นรูปแบบสื่อหรือรูปแบบการพัฒนาที่มักเรียกว่า นวัตกรรม เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาหรือพัฒนา งานดังกล่าว โดยที่รูปแบบสื่อหรือรูปแบบการพัฒนาที่คิดขึ้นจะต้องมีเหตุผล หลักการหรือทฤษฎีรองรับ ทั้งนี้อาจเลือกใช้วิธีการปรับปรุงในสิ่งที่มีผู้อื่นได้ศึกษา หรือเคยใช้ได้ผลในสถานการณ์ที่เป็นปัญหาเช่นเดียวกันมาก่อน หรืออาจคิดวิธีการขึ้นใหม่ก็ได้ แต่การทำให้รู้หรือมั่นใจได้ว่าวิธีการที่คิดค้นขึ้นนั้นดีหรือไม่ จำเป็นต้องนำมาทดลองจริง มีการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อพิสูจน์ว่าสามารถ แก้ปัญหาหรือพัฒนางานได้ ถ้าไม่ประสบผลสำเร็จก็ต้องการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จนได้ผลดีสามารถนำไปเผยแพร่ให้ผู้อื่นได้ทราบหรือนำไปใช้ได้ต่อไป (ชเนศ ขำเกิด, 2542 : 157)

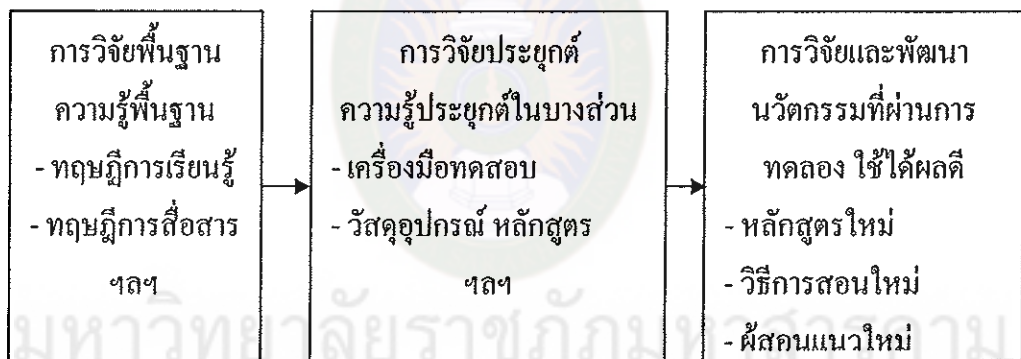
3.3 การวิจัยและพัฒนาทางการศึกษากับการวิจัยทางการศึกษา

การวิจัยและพัฒนาทางการศึกษาแตกต่างจากการวิจัยทางการศึกษาใน 2 ประการ

3.3.1 เป้าประสงค์ (Goal) การวิจัยทางการศึกษามุ่งค้นคว้าหาความรู้ใหม่ โดยการวิจัยพื้นฐานหรือมุ่งคำตอบเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน โดยการวิจัยประยุกต์แต่การวิจัยและพัฒนาทางการศึกษา มุ่งพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพผลผลิตทางการศึกษา แม้ว่าการวิจัยประยุกต์ทางการศึกษาหลายโครงการก็มีการพัฒนาผลผลิตทางการศึกษา เช่น การวิจัยเปรียบเทียบประสิทธิผลของวิธีสอน หรืออุปกรณ์การสอน ผู้วิจัยอาจพัฒนาสื่อหรือผลผลิตทางการศึกษา สำหรับการสอนแต่ละแบบ แต่ผลผลิตเหล่านี้ได้ใช้สำหรับการทดสอบสมมติฐานของการวิจัยแต่ละครั้งเท่านั้น ไม่ได้พัฒนาไปสู่การใช้สำหรับโรงเรียนทั่วไป

3.3.2 การนำไปใช้ การวิจัยการศึกษามีช่องว่างระหว่างผลการวิจัยกับการนำไปใช้จริงอย่างกว้างขวาง กล่าวคือ ผลการวิจัยทางการศึกษาจำนวนมากอยู่ในตู้ไม้ไม่ได้รับการพิจารณานำไปใช้ นักการศึกษาและนักวิจัยจึงหาทางลดช่องว่างดังกล่าว โดยวิธีที่เรียกว่า “การวิจัยและพัฒนา”

อย่างไรก็ตาม การวิจัยและพัฒนาทางการศึกษามีสิ่งที่จะทดแทนการวิจัยการศึกษา แต่เป็นเทคนิควิธีที่จะเพิ่มศักยภาพของการวิจัยการศึกษาให้มีผลต่อการจัดการศึกษา คือเป็นตัวเชื่อมเพื่อแปลงไปสู่ผลผลิตทางการศึกษาที่ใช้ประโยชน์ได้จริงในโรงเรียนทั่วไป ดังนั้นการใช้กลยุทธ์การวิจัยและพัฒนาทางการศึกษาเพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการศึกษา จึงเป็นการใช้ผลการวิจัยทางการศึกษา (ไม่ว่าจะเป็นการวิจัยพื้นฐานหรือการวิจัยประยุกต์) ให้เป็นประโยชน์มากยิ่งขึ้น สามารถสรุปความสัมพันธ์และความแตกต่างดังกล่าว ความสัมพันธ์ในภาพที่ 8 (บุญสืบ พันธุ์ดี. 2537 : 79-80)

ภาพที่ 8 ความสัมพันธ์และความแตกต่างการวิจัยการศึกษา กับการวิจัยและพัฒนาทางการศึกษา

จากการทบทวนเอกสารวิชาการที่เกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนาข้างต้น จะเห็นว่า การวิจัยและพัฒนาเป็นกลยุทธ์หรือวิธีการสำคัญ ที่นิยมใช้ในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการศึกษา โดยเน้นหลักเหตุผลและตรรกวิทยา เป้าหมายหลัก คือ ใช้เป็นกระบวนการในการพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ทางการศึกษา (Education Product) การวิจัยและพัฒนาทางการศึกษาเป็นเทคนิควิธีที่จะเพิ่มศักยภาพของการวิจัยทางการศึกษาให้มีผลต่อการจัดการทางการศึกษา คือ เป็นตัวเชื่อมเพื่อแปลงไปสู่ผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาที่ใช้ประโยชน์ได้จริงในโรงเรียนทั่วไป ดังนั้นการใช้กลยุทธ์การวิจัยและพัฒนาทางการศึกษาเพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 ซึ่ง

เป็นการพัฒนากระบวนการนิเทศทางไกลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ผู้วิจัยตั้งเป้าประสงค์ของการดำเนินการเพื่อให้การนิเทศการศึกษาเกิดประสิทธิผลอย่างชัดเจน ซึ่งสามารถนำเสนอเป็นตารางเปรียบเทียบกระบวนการวิจัยและพัฒนา กับขั้นตอนการพัฒนาระบบการนิเทศทางไกลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบกระบวนการวิจัยและพัฒนา กับขั้นตอนการพัฒนาระบบการนิเทศทางไกลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ลำดับ ที่	กระบวนการวิจัยและพัฒนา ของ รุ่งโรจน์ แก้วอุไร	ขั้นตอนการพัฒนาระบบการนิเทศ ทางไกลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา
1.	การกำหนดผลิตภัณฑ์และรวบรวมข้อมูล	การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและ แนวทางการนิเทศทางไกล การพัฒนากระบวนการนิเทศทางไกล
2.	การวางแผนการวิจัยและพัฒนา	
3.	การพัฒนารูปแบบขั้นตอนของการผลิต	
4.	ทดลองหรือทดสอบผลิตภัณฑ์ขั้นต้น	
5.	นำข้อมูลและผลการทดลองมาปรับปรุง ผลิตภัณฑ์ครั้งที่ 1	การทดลองใช้กระบวนการนิเทศ ทางไกล
6.	ทดลองหรือทดสอบผลิตภัณฑ์ครั้งที่ 2	
7.	นำข้อมูลและผลการทดลองมาปรับปรุง ผลิตภัณฑ์ครั้งที่ 2	
8.	ทดลองหรือทดสอบผลิตภัณฑ์ครั้งที่ 3	การเผยแพร่
9.	นำข้อมูลและผลการทดลองมาปรับปรุง ผลิตภัณฑ์ครั้งที่ 3	
10.	การเผยแพร่	

คุณภาพการศึกษา

ปัจจุบันคุณภาพการศึกษาเป็นเรื่องที่ทุกคนให้ความสนใจอย่างยิ่ง โดยเฉพาะบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน เนื่องจากในทุกโรงเรียนจะมีการประกันคุณภาพ

การศึกษา โดยจะมีการประเมินคุณภาพการศึกษาภายในโรงเรียนทุกๆปี และมีการประเมินคุณภาพการศึกษาจากหน่วยงานภายนอกทุกๆห้าปี ซึ่งแต่ละโรงเรียนก็ต้องพยายามอย่างเต็มที่ การประเมินคุณภาพการศึกษา ทำให้ครูผู้สอนและผู้เกี่ยวข้อง ได้ทุ่มเทให้กับการเรียนการสอนเต็มที่ ทำให้นักเรียน ได้รับการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ สามารถพัฒนาตนเองได้ อย่างเต็มศักยภาพ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า คุณภาพการศึกษา เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในโลกยุคปัจจุบัน

1. ความหมายของคุณภาพการศึกษา

มีนักวิชาการหลายท่านได้ นิยามความหมายของคำว่า “คุณภาพการศึกษา” ไว้ ดังเช่น บวมการ์ท (Baumgart. 1987 : 81 – 85) ได้กล่าวถึงความหมายของคุณภาพการศึกษาว่า ขึ้นอยู่กับมุมมองในการให้คำนิยาม หากเป็นมุมมองทางเศรษฐศาสตร์ก็จะมองว่าเป็น ผลผลิต บัณฑิตที่ จบการศึกษาออกไปเป็นความต้องการของตลาดมากน้อยเพียงใด หากไม่สอดคล้องกับ ความต้องการของตลาดก็นับว่าไม่คุ้มค่ากับการลงทุน ซึ่งถือว่ามีคุณภาพต่ำ ส่วนมุมมองทางด้าน สังคมวิทยาจะพิจารณาว่าสถาบันการศึกษาได้ตอบสนองให้กับสังคมได้ดีเพียงใด สถาบันที่มี ชื่อเสียงจึงเป็นสถาบันที่มีคุณภาพ สำหรับในมุมมองของนักการศึกษาจะพิจารณาจาก ความสามารถของผู้จบการศึกษาในการแก้ปัญหา และการวิเคราะห์วิจารณ์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกิดจาก กระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพ ดังเช่น วอทเมาท์ (Whatmough. 1994 : 94 - 95) ที่กล่าวว่า คุณภาพการศึกษาเป็นการพิจารณาคุณภาพจากทัศนะของบุคคล 2 กลุ่ม นั่นคือ ผู้มารับบริการ และนักการศึกษา หากการจัดการของสถานศึกษาสามารถทำให้ผู้มารับ บริการเกิดความพึงพอใจ ก็หมายความว่ามีความคุณภาพ ตามทัศนะที่ หนึ่ง นอกจากนี้การจัดการ ศึกษาต้องสอดคล้องและเป็นไปตามหลักการ และวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาอีกด้วย ซึ่งในประเด็นหลังนี้จะเกี่ยวข้องกับความพึงพอใจตามทัศนะของนักการศึกษา ส่วนนักวิชาการ ไทยมองว่า คุณภาพการศึกษา หมายถึง การที่ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะต่าง ๆ ครบถ้วนตามความ คาดหวังของหลักสูตร สรุปได้ว่า คุณภาพการศึกษา หมายถึง ผลของการจัดการศึกษาที่มี ประสิทธิภาพ สามารถบรรลุเป้าหมาย คือ คุณลักษณะของนักเรียนในระดับต่าง ๆ ตามเกณฑ์ มาตรฐานที่กำหนดไว้ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และสนองความต้องการของผู้รับบริการ (สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์, 2541 : 27) คุณภาพการศึกษา หมายถึง ผลการบริหารจัดการของ สถานศึกษาที่เอื้อให้เกิดระบบ กลไกการดำเนินงาน เพื่อให้ได้ผลผลิตตามภารกิจของ สถาบันการศึกษา มีคุณภาพตามระดับมาตรฐานที่กำหนด ซึ่งรวมถึงการจัดสภาพแวดล้อม การบริหารกลุ่มบุคคล และการจัดการด้านการเงินด้วย (อุทุมพร จามรมาน, 2544 : 39)

จากที่กล่าวมาทั้งหมด สรุปได้ว่า คุณภาพการศึกษา หมายถึง การจัดการเรียนการสอนของครู ที่ส่งเสริมคุณลักษณะของผู้เรียนและเป็นไปตามวิธีการจัดการศึกษา ตามแนวปฏิรูปการศึกษา

2. คุณภาพการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 47 ระบุให้มีการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาโดยมีระบบประกันคุณภาพภายในและระบบการประกันคุณภาพภายนอก ระบบการประกันคุณภาพภายในโดยมุ่งเน้นการกระจายอำนาจไปสู่สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามมาตรา 18 (2) โดยให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้เกี่ยวข้องว่า ผู้เรียนทุกคนจะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพจากสถานศึกษา เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สำนักงานนโยบายและแผน สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2542 : 24 – 28)

- 2.1 การจัดระบบบริหารและสารสนเทศ
- 2.2 การพัฒนามาตรฐานการศึกษา
- 2.3 การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา
- 2.4 การดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา
- 2.5 การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษา
- 2.6 การประเมินคุณภาพการศึกษา
- 2.7 การรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี
- 2.8 การผดุงระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

การดำเนินการดังกล่าว ให้สถานศึกษายึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดย การสนับสนุนและกำกับดูแลของหน่วยงานต้นสังกัด

3. หลักการสำคัญของคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

คุณภาพการศึกษารอบคอบคลุมถึงมวถกิจกรรรมและภารกิจทางวิชาการและทางการบริหารการจัดการที่มีการวางแผนล่วงหน้า และมีการประสานสัมพันธ์อย่างเป็นระบบ เพื่อที่จะสร้างความมั่นใจที่สมเหตุสมผลว่าผู้เรียนจะมีความรู้ ความสามารถ และ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาที่ได้กำหนดไว้ คุณภาพการศึกษาจะยึดหลักการต่อไปนี้

3.1 คุณภาพการศึกษาในบริบทของการประกันคุณภาพ จะเน้นการสร้าง ความพึงพอใจให้กับผู้บริโภครวมทั้งภายในและภายนอก

คุณภาพภายในหมายถึง ความรู้ ความสามารถ และ คุณลักษณะของผู้เรียนที่ สร้างความพึงพอใจให้กับผู้รับช่วงต่อในทุกขั้นตอนของกระบวนการผลิต หรือ ทุกระดับ ชั้นเรียน

คุณภาพภายนอก หมายถึง ความพึงพอใจในเชิงเศรษฐกิจและสังคมระดับมหัพภาค (Macro Socio-economic Level) ซึ่งหมายถึง ความรู้ความสามารถและคุณลักษณะของผู้เรียนที่จำเป็นต่อความอยู่รอดและการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมของประเทศชาติในการแข่งขันทางธุรกิจ การค้า และ ทางเทคโนโลยีระดับภูมิภาค และระดับโลก

3.2 การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นการบริหารจัดการศึกษาทั้งระบบของสถานศึกษา และเป็นยุทธศาสตร์เชิงรุกที่เน้นการวางแผนและเตรียมการป้องกันล่วงหน้าก่อนที่ปัญหาจะเกิดขึ้น ไม่ใช่การแก้สถานการณ์เฉพาะหน้าเพื่อตอบสนองต่อปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว

3.3 การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นการสร้างความมั่นใจที่ตั้งอยู่บนรากฐานของหลักวิชา หลักฐานข้อเท็จจริงที่สามารถตรวจสอบได้ กระบวนการวิเคราะห์และ ประมวลผลที่เป็นวิทยาศาสตร์ หลักตรรกะ และความสมเหตุสมผล

3.4 การตรวจสอบ การวัดและประเมินผลในบริบทของการประกันคุณภาพ มีจุดประสงค์สำคัญเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลย้อนกลับสำหรับใช้ในการวางแผนเพื่อการปรับปรุงคุณภาพอย่างต่อเนื่อง มิใช่การจัดผิดหรือ การตัดสินใจให้รางวัลหรือลงโทษ

3.5 คุณภาพของการออกแบบ (มาตรฐานการศึกษา หลักสูตรและแผนการสอน) และกระบวนการทำงาน (การเรียนการสอน การบริหาร หลักสูตร ครูและบุคลากรทางการศึกษา) เป็นองค์ประกอบสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

3.6 การประกันคุณภาพการศึกษาเน้นความสำคัญของการสร้างความรู้ ทักษะ และความมั่นใจ แก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาเพื่อสร้าง โอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

3.7 การประกันคุณภาพการศึกษาให้ความสำคัญต่อการประสานสัมพันธ์ภายในระหว่างหน่วยงานทางการศึกษาทุกระดับ และการร่วมมือของหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ในเขตพื้นที่การศึกษา จังหวัด

3.8 ภาวะความเป็นผู้นำและความเอาใจจริง (Commitment) ของผู้บริหารสถานศึกษาและการกระจายอำนาจความรับผิดชอบที่เหมาะสมเป็นปัจจัยสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษา

บริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1

สำหรับ การศึกษาบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 ผู้วิจัยนำเสนอ 2 ประเด็น คือ สภาพทั่วไปของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 และบทบาทหน้าที่และภารกิจของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

1. สภาพทั่วไปของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1

เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 เป็นต้นมา ประเทศไทยได้จัดการบริหารราชการแผ่นดินตามแนวคิดปฏิรูประบบราชการ โดยแบ่งเป็น 20 กระทรวง(จากเดิมมีเพียง 13 กระทรวง) สำหรับกระทรวงศึกษาธิการ ในส่วนกลางมีการยุบกรมต่าง ๆ หลายกรม แล้วปรับปรุงโครงสร้างใหม่ สำหรับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) สถานศึกษาในสังกัด ที่อยู่ในภูมิภาค จะเป็นการยุบรวมหน่วยงานสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงเดิม (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สำนักงานศึกษาธิการอำเภอ/กิ่งอำเภอ) สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ) และ สังกัดกรมสามัญศึกษา (สำนักงานสามัญศึกษาจังหวัด) และสถานศึกษาในสังกัด รวมเป็น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (สพท.) จังหวัดละ 1 เขต ถึง 7 เขต ขึ้นอยู่กับขนาดและจำนวนประชากร ทั้งนี้จังหวัดร้อยเอ็ด แบ่งเป็น 3 เขตพื้นที่การศึกษา สำหรับเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 ประกอบด้วยสถานศึกษาในสังกัด สพฐ.ใน 7 อำเภอ มีจำนวน โรงเรียน นักเรียน และ ครู ดังนี้ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด. เขต 1. 2552 :6)

ตารางที่ 2 ข้อมูลจำนวน โรงเรียน นักเรียน และครู สังกัดของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ร้อยเอ็ด เขต 1

ที่	อำเภอ	จำนวนโรงเรียน			จำนวนนักเรียน	จำนวนครู
		สพฐ.	เอกชน	รวม		
1	เมืองร้อยเอ็ด	60	10	70	26,553	1,385
2	จตุรพักตรพิมาน	54	1	55	12,646	687
3	ธวัชบุรี	47	1	48	10,440	667
4	ศรีสมเด็จ	24	3	27	5,500	343
5	จังหาร	32	-	32	6,007	401
6	เชียงขวัญ	23	1	24	3,633	244
7	ทุ่งเขาหลวง	19	-	19	2,332	182
รวม		259	15	275	67,111	3,909

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 กำหนดวิสัยทัศน์ว่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ร้อยเอ็ด เขต 1 สามารถจัดส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่รับผิดชอบได้อย่างทั่วถึงมีคุณภาพและพัฒนาสู่มาตรฐาน โดยกำหนดเป็นพันธกิจว่า จัดส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่รับผิดชอบได้อย่างทั่วถึง มีคุณภาพและพัฒนาสู่มาตรฐาน และมีเป้าประสงค์ของการดำเนินการว่า ประชากรทุกคนได้รับโอกาสในการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ตามสิทธิอย่างเท่าเทียมทั่วถึงและมีคุณภาพ

2. บทบาทหน้าที่และภารกิจของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

การบริหารและการจัดการศึกษาในรูปแบบของเขตพื้นที่การศึกษาเป็นการบริหาร จัดการที่เกิดขึ้นตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 ที่มีเจตนารมณ์ให้มีการกระจายอำนาจ การบริหาร และการจัดการศึกษาจากส่วนกลางไปให้หน่วยงานที่มีหน้าที่บริหารและจัดการศึกษาโดยตรง และการมีส่วนร่วมของประชาชน และท้องถิ่น โดยในการบริหารจัดการดังกล่าวในระดับเขตพื้นที่การศึกษา ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน ท้องถิ่น และผู้มีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับการจัดและพัฒนา การศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา ในรูปของคณะกรรมการ เขตพื้นที่การศึกษาที่จะร่วมกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ในการกำกับดูแล ส่งเสริมและสนับสนุน โรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งบุคคล

ครอบครัว หน่วยงาน องค์กร และสถาบันอื่นให้สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเกิดจากการที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายทางการศึกษาที่เกิดขึ้นตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้กำหนดไว้ในมาตรา 37 ว่า การบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาให้ยึดเขตพื้นที่การศึกษาโดยคำนึงถึงปริมาณ โรงเรียน จำนวนประชากรเป็นหลัก และความเหมาะสมด้านอื่นด้วย ให้รัฐมนตรี โดยคำแนะนำของสภาการศึกษาแห่งชาติ มีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา กำหนดเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งปัจจุบันรัฐมนตรีได้ลงนามประกาศจัดตั้งเขตพื้นที่การศึกษาแล้วจำนวน 175 เขต ซึ่งบทบาทหน้าที่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 1-235)

2.1 อำนาจหน้าที่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นหน่วยงานที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้ 1) การจัดทำนโยบาย แผนพัฒนา และมาตรฐานการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบาย มาตรฐานการศึกษา แผนการศึกษา แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานและความต้องการของท้องถิ่น 2) การวิเคราะห์การจัดตั้งงบประมาณเงินอุดหนุนทั่วไปของโรงเรียน และหน่วยงานในเขตพื้นที่การศึกษา และแจ้งจัดสรรงบประมาณที่ได้รับให้หน่วยงานข้างต้นรับทราบ และกำกับตรวจสอบ ติดตามการใช้จ่ายงบประมาณของหน่วยงานดังกล่าว 3) การประสาน ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาหลักสูตรร่วมกับ โรงเรียน ในเขตพื้นที่การศึกษา 4) การกำกับ ดูแล ติดตาม และประเมินผล โรงเรียนขั้นพื้นฐาน และในเขตพื้นที่การศึกษา 5) การศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และรวบรวมข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา 6) การประสานการระดมทรัพยากรด้านต่าง ๆ รวมทั้งทรัพยากรบุคคล เพื่อส่งเสริม สนับสนุน การจัดและพัฒนาการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา 7) การจัดระบบการประกันคุณภาพการศึกษา และประเมินผล โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษา 8) การประสาน ส่งเสริม สนับสนุน การจัดการศึกษาของโรงเรียนของเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งบุคคล องค์กรชุมชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันอื่นที่จัดรูปแบบที่หลากหลายในเขตพื้นที่การศึกษา 9) การดำเนินการและประสาน ส่งเสริม สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา 10) การประสาน ส่งเสริมการดำเนินงานของคณะกรรมการ และคณะทำงานด้านการศึกษา 11) การประสานการปฏิบัติราชการทั่วไปกับองค์กร หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในฐานะสำนักงานผู้แทนกระทรวงศึกษาธิการในเขตพื้นที่การศึกษา และ 12) การปฏิบัติหน้าที่อื่นเกี่ยวกับกิจการภายในเขตพื้นที่การศึกษาที่มีได้รับ

ให้เป็นหน้าที่ของผู้ใด โดยเฉพาะ หรือปฏิบัติงานอื่นตามที่มอบหมาย

2.2 โครงสร้างสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศให้มีเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 175 เขต ในเบื้องต้น และกำหนดโครงสร้างสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประกอบด้วย 6 กลุ่มงาน คือ กลุ่มอำนวยการ กลุ่มบริหารงานบุคคล กลุ่มนโยบายและแผน กลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา กลุ่มนิเทศติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา และกลุ่มส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดการศึกษา

อย่างไรก็ตามเขตพื้นที่การศึกษาที่มีลักษณะพิเศษหรือมีเหตุผลและความจำเป็นอาจแบ่งส่วนราชการภายในเพิ่มเติมจากที่กล่าวมาข้างต้น ได้ ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการได้ออกประกาศกระทรวงศึกษาธิการเรื่องการแบ่งส่วนราชการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา 43 แห่ง มีกลุ่มส่งเสริมโรงเรียนเอกชนเพิ่มอีก 1 กลุ่ม กลุ่มงานทุกกลุ่มต้องปฏิบัติงานรองรับและสนับสนุนสำนักงานและคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา และองค์คณะบุคคลอื่นตามกฎหมายให้สามารถกำกับ ดูแล ประสานส่งเสริม สนับสนุน การดำเนินงานของโรงเรียนขั้นพื้นฐานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยกลุ่มที่ต้องปฏิบัติงาน ในฐานะฝ่ายเลขานุการของคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาด้วย คือ กลุ่มนโยบายและแผน ซึ่งจะต้องดำเนินการจัดประชุมคณะกรรมการ จัดเตรียมข้อมูล สารสนเทศอย่างชัดเจน ครบถ้วนให้คณะกรรมการ จัดทำและแจ้ง รายงานการประชุมและรายงานผลการดำเนินงานต่าง ๆ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้คณะกรรมการ เขตพื้นที่การศึกษารับทราบ รวมทั้งการดำเนินงานอื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการมอบหมายตามขอบข่ายหน้าที่ของคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มีผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการในเขตพื้นที่การศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการ กระทรวงศึกษาธิการ และกฎหมายว่าด้วยระเบียบ ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา และรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้เป็นไปตามนโยบาย แนวทาง และแผนปฏิบัติราชการของกระทรวงศึกษาธิการ และตามที่กฎหมายอื่นกำหนด รวมทั้งเป็น กรรมการและเลขานุการในคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษานุกรมการและเลขานุการใน คณะอนุกรรมการข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษาประจำเขตพื้นที่การศึกษา (อ.ก.ค.ศ.) และเป็นประธานกรรมการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล และนิเทศการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา ดังนั้นความสำเร็จในการบริหารและการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาจะเกิดขึ้นได้ ต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย เช่น โรงเรียนทั้งของรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น รวมทั้งส่วนราชการในระดับจังหวัดและอำเภอ คณะกรรมการและผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรแสวงหาความร่วมมือจาก

ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ให้สนับสนุนกิจการของเขตพื้นที่การศึกษาและโรงเรียน จึงจะสามารถใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือ พัฒนาคอนให้ป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้

จะเห็นได้ว่าความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ของมนุษย์เป็นอย่างมาก การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นผลสืบเนื่องมาจากศักยภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดข้อจำกัดของกาลเวลา และระยะทาง ส่งผลให้การแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลเกิดได้ในทุกเวลา และทุกสถานที่ ซึ่งจากวิวัฒนาการนี้เองได้ก่อให้เกิดรูปแบบการจัดการศึกษาแบบใหม่ที่มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เป็นเครือข่ายสารสนเทศเพื่อพัฒนาการศึกษา ยิ่งไปกว่านั้นหากมองในอีกแง่มุมหนึ่งของการศึกษาทางไกลนอกเหนือจากการศึกษาทางไกลผ่านทางเทคโนโลยีการประชุมทางไกล (Video Conference) การศึกษาทางไกลผ่านทางดาวเทียม การศึกษาทางไกลผ่านทางสื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ การศึกษาทางไกลอีกรูปแบบหนึ่งที่เป็นระบบการเรียนทางไกลผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ที่นิยมเรียกกันว่า E-Learning หรือ Electronic Learning ก็เป็นส่วนสำคัญและมีคุณค่ายิ่งต่อการจัดการศึกษาของไทยให้มีประสิทธิภาพและเป็นไปอย่างทั่วถึงทุกคน ซึ่งสอดคล้องกับ แนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และเป็นการดำเนินการจัดการศึกษาโดยส่วนกลางที่สอดคล้องกับมาตรา 37 แห่งพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ซึ่งระบุไว้ในวรรค 2 (4) การจัดการศึกษาทางไกลและการจัดการศึกษาที่ให้บริการในหลายเขตพื้นที่การศึกษา สถาบันการศึกษาทางไกลให้บริการการศึกษาเทียบเท่าการศึกษาชั้นพื้นฐาน และการศึกษาต่อเนื่องแก่ประชาชน กลุ่มเป้าหมาย ด้วยระบบวิธีการเรียนแบบทางไกลด้วยตนเอง โดยอาจต้องไปศึกษาค้นคว้าจากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ สถาบันการศึกษาทางไกลจึงได้จัดบริการสื่อหลากหลายประเภทไว้ในแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน ศูนย์การเรียน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองแก่นักศึกษาและประชาชนอย่างต่อเนื่อง

จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการสอนทางไกล การฝึกอบรมผ่านอินเทอร์เน็ต และการนิเทศทางไกล จะเห็นว่า มีเป้าหมายในการดำเนินการในลักษณะคล้ายกัน คือเป็นการให้ความรู้ ความเข้าใจ เพื่อนำสู่การปฏิบัติ มีการติดตามและประเมินผล ผู้ส่งและผู้รับสารองค์ความรู้ไม่จำเป็นต้องพบปะกันโดยตรง แต่ใช้ช่องทางต่าง ๆ ในการสื่อสารกัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำเอากระบวนการในการดำเนินงานของหลาย ๆ วิธีมาพัฒนาเป็นกระบวนการนิเทศทางไกลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยการสังเคราะห์กระบวนการนิเทศทางไกลขึ้นมาใหม่

ซึ่งจะใช้เป็นกรอบในการวิจัยเบื้องต้น เรื่อง การพัฒนากระบวนการนิเทศทางไกลเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1 ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 สำรวจปัญหาและวิเคราะห์ปัญหา หมายถึง การค้นหาปัญหาของการจัดการเรียนการสอน การตรวจสอบปรากฏการณ์ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานและที่จำเป็น จุดเด่นและข้อจำกัด ตลอดจนความต้องการการนิเทศจากบุคลากรที่เกี่ยวข้องสถานศึกษาในสังกัดซึ่งเป็นผู้รับการนิเทศการศึกษา แล้วนำมากำหนดประเด็น หรือกรณีที่จะให้การนิเทศ

ขั้นที่ 2 พัฒนาชุดความรู้ หมายถึง การดำเนินงานเพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลง องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนให้ทันสมัย สอดคล้องกับความต้องการของโรงเรียน ในสังกัด

ขั้นที่ 3 ผลิตสื่อ หมายถึง การสร้างสื่อหรือช่องทางการติดต่อระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศ เป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ในรูปแบบของเว็บไซต์ซึ่งจะใช้เป็นสื่อกลางในการนิเทศทางไกล

ขั้นที่ 4 อบรมบุคลากร หมายถึง การปฏิบัติการเพื่อให้เกิดความพร้อมในเรื่องการกำหนดบุคลากรเพื่อให้ได้รับความรู้ ความสามารถ และเกิดทักษะเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากกระบวนการนิเทศทางไกล การจัดเตรียมระบบสื่อเทคโนโลยี การเตรียมงบประมาณ และการคิดค้นวิธีการทำงาน

ขั้นที่ 5 ถ่ายทอดความรู้ผ่านสื่อ หมายถึง การนำความรู้ผ่านสื่อหรือช่องทางการติดต่อระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศ ในรูปแบบของเว็บไซต์ ซึ่งสามารถเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันได้ตลอดเวลา

ขั้นที่ 6 ประเมินผล หมายถึง การวัดผลการดำเนินกิจกรรมแล้วนำมาเทียบกับเกณฑ์ โดยกำหนดหลักเกณฑ์ที่ได้ตั้งไว้เป็นเกณฑ์การประเมินประสิทธิผล ประกอบด้วย 3 ประเด็น

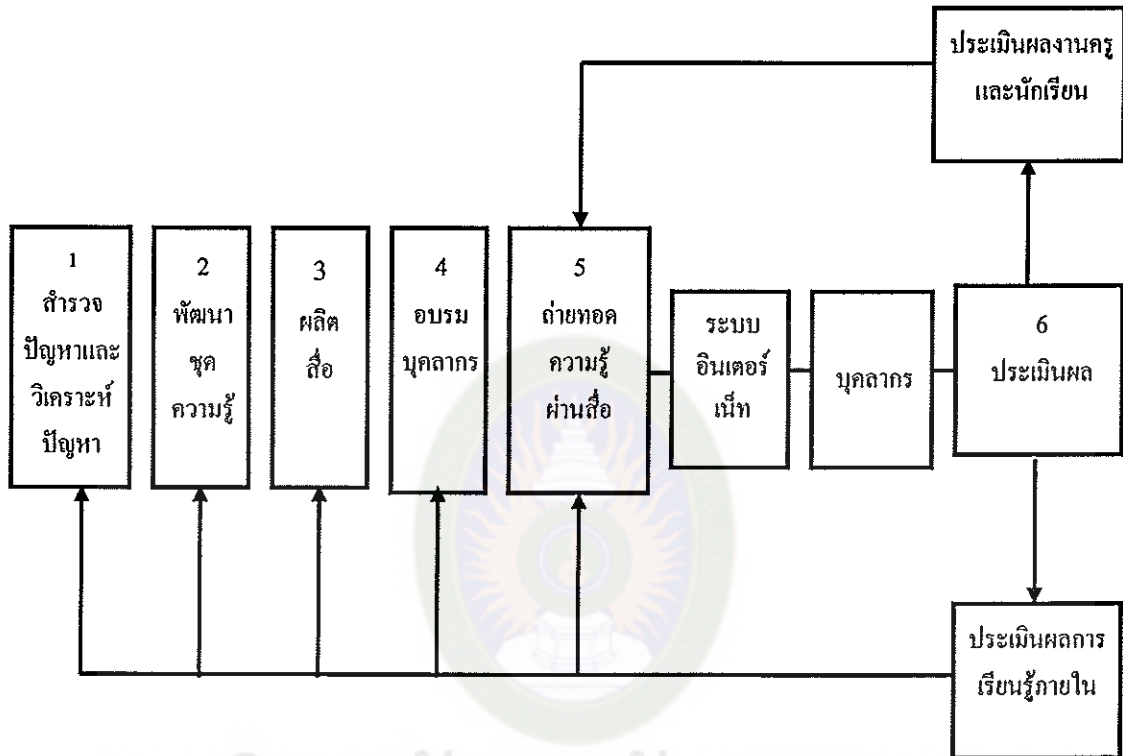
6.1 ผลงานของครู หมายถึง โครงการ กิจกรรม หรือ เอกสารทางวิชาการของครูที่ดำเนินกิจกรรม อันเป็นผลมาจากการรับการนิเทศการศึกษาทางไกล

6.2 ผลงานนักเรียน หมายถึง ผลงานที่นักเรียน ได้กระทำขึ้นจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครู ที่นำมาจากการรับการนิเทศทางไกล

6.3 การเรียนรู้ภายใน หมายถึง การจัดกระทำแบ่งปัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้บนเว็บไซต์ จากผู้เข้ามาใช้บริการเว็บไซต์ โดยพิจารณา ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้ามา

สนทนากับกระดานสนทนา จำนวนผู้เข้ามาใช้ ประเด็นหัวข้อที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน และองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้น

จากรายละเอียดดังกล่าว สามารถนำมาเขียนเป็นแผนภาพแสดงกระบวนการนิเทศทางไกล ได้ดังภาพที่ 9

ภาพที่ 9 กระบวนการนิเทศทางไกล